

**Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw
ngwullu je
Luka
Äni kitabanu**

Luka gwuru gwullu Ggitab nggee. Ngwuru 'to gwullu gitab gidi Yiiru yidi Ngwoo'ra Ngwükäjäär je. Nginde gwä'tüdi Diyäwüd ngwube ru Digi'rig gwuru diji dibebera gwanni gwuma ru dikirjin. Gwujaar Buliji gwe gidilä doko ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Yicu. Gwinggida elelleng na yiiru yidi Yicu kitabanu nggee, nunnu a ye ngwüji lengedada yorto ye ngwaalinga ngwanni gwä'tüdi Ngwüyäwüd.

Luka gwugendajana ngwuja'ri kitabanu güngün ngwa'ti giyitabanu yi'ter yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw nono lingini gwudi Yuwana Almamadan, lingini na yogo yidi Yicu, na ondaji gwanni gwondaca gwe Yuwana Almamadan ngwüjü. Gwinggida 'to ndi ari Ngwaalu ngwämnä ngwüjü 'dar. Yicu gwinggida ämni gwe nggwee mi'rici gwe ngwüjü ngwuja'ri nono ngwuja'ri gwudi Dijamir danni dijaw (Luka 10) na giji ganni gidudu (Luka 15), na ji gwanni gwujaar ngwudulba ngwe (Luka 19) na ngwuja'ri ngwani midi gwudi gwur'taling ngwanni ngwucung ngwe du'ramu kü'rälä ganni gimamindanu dani yi'rany (Luka 23).

Luka ngwinggida 'to yomonanu yonyadu, yiiru yidi Ligir'im lidi Ngwaalu ndi elelle na giyiuru

yidi Yicu, ngwinggidi awa Yicu giyomon 'dar gwati äti gaji ngwotaci Ngwaalingalu. A Luka mi'ra ngwuja'ri ngwinggidi yaji yonyadu yanni yima ye Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün anni ma Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu. Yi'ral giyee yinggida ndi ari 'didanu Yicu gwuma 'di'ra mana gwumidu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Bupi gwudi ngwuja'ri gwudi Luka (1.1–4)
2. Längini na yogo yidi Yuwana Almamadan na Yicu (1.5—2.52)
3. Yiiru yidi Yuwana Almamadan (3.1–20)
4. Nyinyini na idäji gwudi Yicu (3.21—4.13)
5. A Yicu ape yiiru Jälil (4.14—9.50)
6. A Yicu 'di'ri Jälil ngwele Üräjälim (9.51—19.27)
7. Pi yelenya na yi'rany yidi Yicu (19.28—23.56)
8. A Yicu 'di'ri giyi'ranyanu ngwü'täci ngwo'ralu ngwüngün (24.1–53)

Bupi gwudi ngwuja'ri gwudi Luka

¹ Mengga gwani Yabuluj, gwele gwerre lonyadu laru aar ulli ngwuja'ri aar enggaci ngwüjü yi'ral yanni yima je Ngwaalu ärrü 'dengganu. ² Anaku ma aar nje gu enggaci lanni liju gwerre yänggädäär je ngwäy ngwe ngwegen aar je 'dingini aar ye ondaci ngwüjü, aar nje be üllijä. ³ Nyi be ari anni minje gu gege'ta ngwäy nono 'to mama anaku indär gu 'tu'tu gwerre, nga je üllijä mengga gwani Yabuluj, anaku indär gu. ⁴ Nunnu nga lenge 'didanung gwudi yi'ral 'dar yanni yenggacara je.

G'rr gondaja lingini gwe gwudi Yuwana

⁵ Kaji ganni gimäti ge deleny dani Yirüdiŋ yelenya Yäwüdiyä, dir'dal diju dani Jäkäriyä gwanni gwüjädi ki'du gidi Äbiyä gidi ngwur'dal a daw düngün dani Älijäbäd gwanni gwütüdi kilinge gidi Aruun.* ⁶ Jäkäriyängä daw de düngün dani Älijäbäd lidünälü ngwäyanü Ngwaalu. Lati 'dengenaci Ngwaalinga aar ge'te ngwuja'ri ngwüngün ngwäy nono 'dar aar 'ti äti keng nono gwere ngwäyanü ngwüngün. ⁷ Aar 'ti be lingiti, ndi ari Älijäbäd gwuru gurru na ngindenga dur de düngün dani Jäkäriyä limädinädälü giyimäyin.

⁸ Gomon ge'te a Jäkäriyä ji ndi äpiji Ngwaalinga yir'dala kobanu anaku rung gu dir'dal, a gomon güngün ru nggoo. ⁹ Yati gu ru dimürä ndi ari lati gatu yu'ru nunnu a dir'dal linginni danni da äni kobo ndi gätijä Ngwaalinga yiluna giligä. No a Jäkäriyä äni kobo gidi Ngwaalu. ¹⁰ A ngwüji ngwonyadu jalu poor ndi otaci Ngwaalingalu gaji ganni gati ge yilun ji ndi 'rüri.

¹¹ A Ngwaalu ükäjä gi'rrä güngün ngwila ndi Jäkäriyä ngwüdünädä kaama gidagad didi yilun. ¹² Anni ma Jäkäriyä engga, ngwudidi'ri a yedeny eny. ¹³ A be gi'rr ci, "Aar ang 'ti yedeny iti gwani Jäkäriyä! Ngwaalu ngwuma ang 'dengenaca otacingalu gwunga 'dünggün, a daw dunga dani Älijäbäd da ji lari le da ang lingijä gijü giru

* **1:5** 1.5 Ngwur'dal 'dar Yijiräyil ngwü'rädi kilinge ge'te pu gidi Lawi. Aruun gwuru gwanni gwuru gi'ra gwerre gwerre gidi ngwur'dal. Adad 1.47-54; Adad 3.1-51

dur. Ga ang ci Yuwana. ¹⁴ Mung lingini, a gwa jayanu gwulleney, a ngwüji 'to ngwonyadu ngwa jayanu lingini gwe gwüngün! ¹⁵ Nginde ga ru diji dipa ngwäyanü Gideleny. A ga'ti ga iyï di'rica dere a'tur. 'Tu'tu gilaranu lidi nanni gwüngün, ga gu Ligirrim lanni Liju'ru onyadala. ¹⁶ A nginde ga gwäräjä ngwüjü ngwonyadu ngwudi Yijiräyil kuyanü gidi Deleny degen diru Ngwaalu. ¹⁷ Nginde gwa mädinijä Delenya dannu dadi ila yiima ye ye'te ye'te yidi Ligirrim lanni Liju'ru nono dijira didi Ngwaalu dani İliyä gwerre. Nginde ga gwäräjidi papanga je yiji ye ling je gwärä lanni linyürtijä Ngwaalinganu nunnu aar ele kayalu gidi bebere gidi ngwüji ngwanni ngwüdünälü. Nginde ga ja'rimaci Ngwaalinga ngwüjü gwüngün aar jicalu."

¹⁸ A Jäkariyä ci girrä nu, "Awa nyi be icinänü yi'ral giyee 'didanu? Änyängä daw de düny liru ngwümäyän."

¹⁹ A girri ci, "Äny gwani Jibräyil, nggwati düni ngwäyanü Ngwaalu ngwanni ngwükäjäny ndi ang ondaci ang enggaci ngwuja'ri ngwee ngwujaw. ²⁰ A be nga gwuma 'ti ämnä ngwuja'ri ngwüny, ngwanni ngwadi ele ndi äti ngwäyanü komon gadi ge Ngwaalu ari. Nunnu nga gwuma 'ti ämnä, a gwa gwugwundi 'di a gomoni ila aar äti ngwäyanü yanni yima ang ye ci."

²¹ A ngwüji ji ndi dünici Jäkariyäng poor 'di a gaji ele ngwolanu, aar iriyi ngwäälü ndi ari gwuma arra mung gu jana no kobanu! ²² Anni mung 'tüdä poor, a lingla lüngün 'donya ndi

ondaji. No, a ngwüjji lenge ndi ari gwuma enggada yi'ral ye'te yidi Ngwaalu kobanu. A no, ating ondaci ngwüjü ngwuy ngwe nono dä'räng. Nggü ji jicom no ngwu'ti ondaju. ²³ Anni ma yomon yüngün medadi ndi äpijji Ngwaalinga yir'dala kobanu, ngwo're 'dunu 'dünggüngün.

²⁴ A yomon ila a daw düngün dani Älijäbäd ji lari le. A Älijäbäd jalu 'dunu ngwüwäyü tudini (5) a nginde ari, ²⁵ "Deleny diru dätädiny lari gilee anni mung ämnä ndi ari aar nyi äbräji yaaru ngwäy ngwudi ngwüjji."

A gi'rr ondaji lingini gwe gwudi Yicu

²⁶ Anni ma Älijäbäd äti ngwüwäyü nyärläl (6), a Ngwaalu ükäjä gi'rrä gani Jibräyil ngwüllä kündär gani Najra ngwaalu ngwani Jälil, ²⁷ ngwüllädä ku'taar ganni giminä gu gur gani Yüjib gaga gwanni gwü'tüdi kilinge gidi deleny dani Däwüd. A gu'taar nggoo gani Märiyäm. ²⁸ A gi'rr ändädä Märiyämng ngwuci, "Nggwagannanga, a gwanni gwujayaar ngwäy gwullen! Deleny ndo 'dunggunga."

²⁹ Anni ma Märiyäm 'dingini ngwuja'ri ngwudi gi'rr, ngwallalu ndir ngwiriyi ngwäyälü ndi ari yi'ral yiru ange giyee yiru gu no. ³⁰ A gi'rr ci nu, "Aar ang 'ti yedeny iti, nga gwujaw Ngwaalinga ngwäy. ³¹ Nga gwa ji lari le. A gwa lingeta gijü giru dur, ga ang ci Yicu. ³² Ga ape yelenya ga ani Giji gidi Ngwaalu ngwojema gwudi gerala. Ga Deleny diru Ngwaalu ätädä yelenya anaku digürnä düngün dani Däwüd. ³³ Ga ape yelenya

ngwu'dun ngwudi digüürnä düngün dani Yagub gwur'tal ya'ti ya medadi a'tur.”†

³⁴ A Märiyäm ci gï'rrä nu, “Awa aar gu be ru äny gwuru gu'taar?”

³⁵ A gï'rr ci, “Ligï'rim lanni Liju'ru la gu üllänü na yiima yidi Ngwaalu kerala ya gu jala. Ndi ari gwanni gwuju'ru gwadi lïnginä 'dunggunga, gwadi ru Giji gïndi Ngwaalu. ³⁶ A mine 'to nyara gwunga gwani Älijäbäd gwuma pa ji lari le gwuru dimäyïn, gwenene gwuma ape ngwüüwäyü nyärläl (6). Gwanni gwaru gwe ngwüji gwuru gurrum. ³⁷ Ndi ari yi'ral yere ya'ti yati ajilaji Ngwaalinga!”

³⁸ A Märiyäm ari, “Äny nggwee gwuru dinäd didi Deleny, gäbica je aar gu ru 'dünggüny anaku ara gu.” A be gï'rr gatani ngwele.

A Märiyäm ji yïrnü ndi Älijäbäd

³⁹ A Märiyäm 'di'ri puprang kaji nggoo, ngwallu kündär kenala ngwaalu ngwani Yäwüdiyä. ⁴⁰ Ngwäni gidrü ngwu'dun ngwudi Jäkäriyä ngwaganni Älijäbädïng.

⁴¹ Anni ma Älijäbäd 'dingini aganning gwudi Märiyäm, a giji üpidinälü gilaranu lüngün. A Ligï'rim lanni Liju'ru onyadi Älijäbädïngälä. ⁴² A nginde jayanu ngwalliji dulala gwulleny ngwuci Märiyämïng nu, “Ngwaalu ngwonja-cananga ngwaanu aar onjaci gijü nggoo gilaranu lunga. ⁴³ A be nggwarra nyi be jâyini ngwäy

† **1:33** 1.33 Ngwaalu ngwätädi Yagubing ngwüriiny ngwani Yijiräyili. Ngwüji ngwudi Yagub ngwani Yijiräyil ngwapu ngwüriiny ngwudi digüürnä degen.

no 'di aar nyi nanni gwudi Deleny düny ilijä?
 44 Anaku minyi gu 'dingini aganning gwunga no,
 a giji üpödinälü gilaranu gijayanu. 45 Gwonjacaar
 nginde gwanni gwuma änni Ngwaalu ndi ari
 yanni yima ye Deleny ci, ya gu ru.”

Deelnga danni delnga Märüyäm

- 46 A Märüyäm ortada Ngwaalinga. Ngwari,
 “Äny gwa näji Delenya.
 47 Äny gwujayanu gwani Ngwaalu ngwüny
 ngwanni ngwuru Gilang gwüny.
 48 Äny gwuru diji dami'ratu diru dinäd a be
 nginde gwuminy diwayina.
 Komon gidi gweneneng, gimaad 'dar, giny ci
 lonjacanga.
 49 Anaku ma aar nyi gu Ngwaalu gi'tiji yi'ral
 giyee yojema ndi ari nginde gwäti yiima.
 Nginde gwuju'ru.
 50 İnä gwüngün gwa ji ngwüji ngwanni ngwati
 denya,
 kimaad kimaad 'dar.
 51 Nginde gwuru gwuge'ta yiima gu'ran ge
 güngün.
 Ngwübädiyï ngwüjü ngwanni ngwoleya
 yigo'rala yidi yigor yegen.
 52 Gwuma ülläji ngwelenyalu ngwanni ngwupa
 ngwudu'rala ngwudi yeleny,
 ngwuje be allijala lanni lülliyä yigo'ranu yidi
 yigor yegen.
 53 Liming je onjacala lanni liti je ngwamanu
 ngwony ngwanni ngwujaw
 a lanni linänü liming je dinga ngwuy ng-
 wanu.

- 54 Nginde gwugataja ngwīnādā ngwuru ngwūjū
ngwūngūn dūwā ngwani Yījīrāyīl,
ngwudiwayina ināng gwūngūn 'denggen
- 55 Ndi ari gwondaca ngwūgūrnā ngwege,
ngwondaci dīgūrnā dege dani Äbrāyīm ndi
ari gwung gataji dūwā na yījī yūngūn
gwur'tal,
anaku ondacing gu papang je lege.”‡
- 56 A Māriyām jalu ndi Älijābād ngwūwāyū
tä'rīl (3) ngwube o'ra 'dunu.

Līngīnī gwudi Yuwana

- 57 A gomon ila a Älijābād lingeta gījū giru
dur. 58 A ngwūjī ngwanni ngwujacidalu
Älijābādīngā le, na gīlū gūngūn 'dingina ndi ari
Ngwaalu ngwuma inādā Älijābādīng gwulleny,
aar o'rajidalu aar le jayanu gwūpāng. 59 Anni
ma gījī ape yomon 'dūbā (8), aar ila ndi pīcī kāy
aar ü'rīdā, aar mīnī ndi ätä ngwūrīny ngwani
Jākārīyā ngwudi papa gwūngūn. 60 A je be Nanni
gwūngūn gwani Älijābād ci nu, “Bārī, ngwūrīny
ngwūngūn ngwani Yuwana.”
- 61 Aar be ci nu, “Nгаа lāti dījū dere ne
ngwūjānū ngwalu danu ngwūrīny ngwee.”
- 62 A ngwūjī otaci papangalu gwūngūn aar ci
milang, “Gījī gadi ani yārū?” 63 A je be Jākārīyā
ci, ätädīny gimindi gidi ulli. Ngwūmāätä ng-
wulli ngwuje ci, “Ngwūrīny ngwūngūn ngwani
Yuwana.” A ngwaalu elalu ngwūjū ngwe 'dar.
- 64 Puprang no, ngwīgītīnī ngwulem a lingla

‡ 1:55 1.54-55 Yagub gwuru dīgūrnā didi Äbrāyīm gwanni
gwuru dīgūrnā didi ngwūjī ngwudi Yagub gwani Yījīrāyīl.

lüngün o'radi ngwondaji mana ngwortada Ng-waalinga. ⁶⁵ A yedeny yipa i'di ngwüji 'dar ngwanni ngwujacidaar ngwe. A yi'ral giyee äbinginälü giyenala 'dar ken gidi Yäwüdiyä a je ngwüji 'dingini 'dar. ⁶⁶ A ngwüji ge'te yi'ral giyee 'dar giyigoranu yegen aar ari, "Giji nggee gadi ru ange?" Anaku ma aar gu engga ndi ari Deleny diju kiji.

Deelnga danni deelnga Jäkärüyä

⁶⁷ A Lig'i'rim lanni Liju'ru ülli ndi papanu gwüngün gwani Jäkärüyä ngwonjajala, a nginde äti yiima ngwondaji yijirä ngwari,

⁶⁸ "Nggwortada Delenya diru Ngwaalu ngwudi Yijiräyil,

nunnu nginde gwuma ila ndi gataji ngwüjü gwüngün düwä ngwuje gwä'dälü.

⁶⁹ Nginde gwuminje ükacä gilanging gwanni gwojema ndi aar nje gilängidiyi.

Nginde gwanni gwü'tüdi gilängir lidi dinäd düngün dani Däwüd.

⁷⁰ Anaku cung gu ngwijirä gwüngün ngwanni ngwuju'ru 'tu'tu gwerre gaji golanu,

⁷¹ ndi ari Ngwaalu ngwunje gätäji güwänü gege na ngwüji 'dar ngwanni ngwuki nje ngwäy.

⁷² Ndi ari nginde gwa ge'te inäng gwupa ndi papanga lege,

ngwudiwayina ndi ari nginde gwugekajidaar ngwüji ngwe gwüngün gekajiding gwanni gwuju'ru.

⁷³⁻⁷⁴ Nginde gwümü'ricä digürnä dege dani Äbräyim yi'rany

ndi ari gwunje gätäji güwänü gege

aar nje gäbici aa'ti yedeny yinje eny ndi äpiji
yobo

⁷⁵ liju'ru nono lidünälü giyomon 'dar yidi mididi
gwege gididlä.

⁷⁶ A mine nga gwani giji güny, ngwüji ngwa ang
ci nga gwuru dijir didi Ngwaalu ngwojema
kerala.

A gwa madini nga gi'tiji Delenya gay mama.

⁷⁷ Nga enggaci ngwüjü ngwüngün ndi ari gilang
nggwo ma Ngwaalu
düdäniji ngwüjänü ndi ape gwegen gwanni
gwuki.

⁷⁸ Ndi ari Ngwaalu ngwege ngwati nje inädä aar
nje änni aar nje
üllicä buri gwudi gilang kerala 'denggala
nono lingen ländi dilu danu

⁷⁹ ngwo'rradalu kerala ngwüji 'dar ngwanni
ngwändälü gidirimänü
na ngwanni gwuki gwani yi'rany,
aar nje o'rracalu ar ele kayalu gidi adatalu.”

⁸⁰ A giji gani Yuwana pe, ngwojeme giligiri'm,
ngwü'tü ati ngwuji poor gitäny 'di a gomoni
ngwü'tädälü ngwüji ngwudi Yijiräyil.

2

*Lingini gwudi Yicu
(Mata 1.18-25)*

¹ Kaji nggoo, a deleny didi ngwelenyinga dani Uguctuj Gayijar Ruma* 'tüyä ngwuja'ri ngwondaci ngwüjü 'dar giyen yanni yimätin gu yelenya ndi aar je i'ra 'dar. ² I'ra nggwee gwuru gwanni gwuru gi'ra, anni mäti deleny dani Kurunij yelenya ken gani Jüriyä. ³ A Ngwüji 'dar ele ndi aar je ülläji ngwüriny giyündär yegen.

⁴ No a Yüjib 'di'ri ngwugatani gündärä gani Najra gidi Jäliling. Aar allu kündär gani Bidilam ngwaalu ngwani Yäwüdiyä, kündär ganni gilingitäär gu delenya diru digüürnä didi Yüjib dani Däwüd. ⁵ Aar ele Märiyäm gwe gwanni gwadi ru daw düngün aar elada ndi aar je ülläji ngwüriny ngwegen. Nginde gwani Märiyäm gwuju lari le. ⁶ Anni ma aar ji Bidilam, a gaji ila gading ge lenge. ⁷ Ngwulingeta gijü gwüngün giru gi'ra ngwüpä ngwureda nono ngwundriyalu kigoganu gidigaaranu. Anaku aa'ti gu ngwaalu ju ngwu'dun ndi aar gu üllälü.

Ngwoo'ra ngwudi ngwangal na yi'rr

⁸ Ngenone, ngwoo'ra ngwati iye ngwangala aar ji ndi arngaci ngwangala ngwegen dilunga ndoo. ⁹ A gi'rr gidi Deleny ila ngwuje 'täcälü ngwuje o'rralu yiima ye yidi Deleny. A je yedeny eny gwulleny. ¹⁰ A je be gi'rr ci nu, "Aa'ti yedeny ya je eny! Any nggwo gwäpjjä je ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, ngwanni ngwadi gäbici ngwüjü 'dar

* **2:1** 2.1 Ruma gwuru gündär ngwaalu ngwani Yitaliya ganni giru ngwaalu ngwudi ngwudu'ri ngwudi yeleny yidi deleny didi ngwelenyinga kaji nggoo. **2:4** 2.4 1 Jämüwil 16.1,13

aar jayanu gwulleney. ¹¹ Gwene kündär gidi Däwüd, lima je lینگjä ngindeng gwanni gwuru Gilang, gwanni Gwubrutaar yelenya gwuru Deleny.† ¹² A gi'remna giru nggee ganni gada je enggaci. Ngaa la mbuji gijü gipädäär ngwureda nono gindriyalaru kigoganu gidigaaranu.” ¹³ No, a yi'rr 'tädlü yonyadu yidi gerala aar acajidi ndi ortada Ngwaalinga aar ari,

¹⁴ “A Ngwaalu näjini 'tu'tu kerala, a adatalu ji gidiyängälü ngwüji ngwanni ngwämnä je Ngwaalu.”

¹⁵ Anni ma yi'rr o're kerala, a ngwoo'ra ngwudi ngwangal ari, “Ilar ar ele Bidilam ar ombaja yi'ral giyee yima aar nje ye Deleny ci.” ¹⁶ No, aar gu eladanu aar minälü aar mbuji Märiyäming je Yüjib gwe aar engga gijü gindralu kigoganu. ¹⁷ Anni ma ngwoo'ra engga gijü, aar je ondaci yi'ral yanni yaru ye gi'rr kiji. ¹⁸ 'Dar lanni lima 'dingini yi'ral yanni yaru ye ngwoo'ra ngwudi ngwangal, a je le ngwaalu elalu. ¹⁹ A'ti Märiyäm ge'te yi'ral giyee 'dar giligoranu lüngün ati ngwuje iriyi ngwäy nono.

²⁰ A ngwoo'ra ngwudi ngwangal o'ra aar näjä Ngwaalinga aar je ortada giyi'ral 'dar yanni yima aar je 'dingini aar je engga yima gu äti ngwäyänü anaku ca je gu gi'rr.

Aar ele Yicung gwe kobo

²¹ Anni ma gomon ele ngwuru 'dübä (8), ganni gadi aar ge ü'ridä gijü, aar ätä ngwüriny aar

† **2:11** 2.11 Ngwüriny gwani Kirictu Yigiriyängä, aar ani Micaya Yibriyängä 'dün gwani gwanni Gwubrutaar yelenya.

ci Yicu, ngwüriny ngwanni ngwuca ngwe gi'rr Märiyäming gwerre nding ji lari le.

²² A gaji ila gidi gomon gidi ape dimürä didi 'tälü gidrü‡ anaku ondaja gu yobo yanni yätädi je Ngwaalu Müjäng. Yüjibingä Märiyäm gwe aar apada Yicung kobo Üräjälim ndi aar äpiji dimürä didi pi käy ndi inggidi ndi ari giru gidi Ngwaalu. ²³ Anaku üllinäär gu giyobo yidi Deleny ndi ari, “Dar yanni yiru yi'ra yiru ngwur, aar äbrini aar ju'ri aar ru yidi Deleny.” ²⁴ Na 'to aar mi'rini nono amaam gwe rom anaku aru gu yobo yidi Deleny.

²⁵ Gaji ge nggoo, gur ge'te giju Üräjälim gani Jamaan ganni gidünälü ngwudanya Ngwaalinga ngwuji ndi dünici gilanging gwudi Yijiräyil. A gu Lig'i'rim ji lanni Liju'ru, ²⁶ a Lig'i'rim enggaci yijira giliganu ndi ari gwa'ti gwa ayi 'di ngwengani ngindeng gwanni Gwubrutar yelanya gwaru gwe Deleny diru Ngwaalu. ²⁷ A Lig'i'rim oda ngwäniji ngwämra kobo. Anni ma Yüjibingä Märiyäm gwe apa Yicung aar gwe äni ndi äpiji dimürä anaku aru gu yobo, ²⁸ a Jamaan ape gijü ngwuyala ngwuge'te ki'ruundu güngün ngwortada Ngwaalinga ngwari,

²⁹ “Gwani Deleny dünü, gwene ngwuja'ri ngwunga ngwanni ngwara ngwe ngwuma mbuti,

2:21 2.21 Ngwullawi 12.3; Luka 1.31 ‡ **2:22** 2.22 Gidimürä didi Ngwüyawüd daw dannii dilingiti girem, dati ru yirled ngwujalu gidrü ating 'ti indädi kobo. Lawi 12.6-8 **2:23** 2.23 Gwuruj 13.2,12; Adad 18.15-16 **2:24** 2.24 Ngwullawi 12.8

gäbïciny be gwuru dinäd dunga nyi ayi gwadatalu.

³⁰ Äny gwuma engga gilang gwunga ngwäy ngwe ngwüny

³¹ gwanni gwuma ang, ja'rimada ngwäyänü ngwüji 'dar.

³² Gwuru buri gwunga ndi 'täci ngwüjälü ngwanni ngwuru Garany buping gwunga.

A ngwenggaci ngwüjü ngwüngün ngwudi Yijiräyil ndi ari gwuru näji gwunga 'denggen."

³³ A Yüjibingä Märiyäm gwe, a je le ngwaalu elalu giyi'ral yanni yima ye Jamaan ondjaji kijji.

³⁴ A je Jamaan onjaci ngwuci nanning gwudi Yicu gwani Märiyäm nu, "Giji nggee gege'ta Ngwaalu ndi ari ga gäbici ngwüjü ngwonyadu ngwudi Yijiräyil ngwa obalu a ngwonyadu ngwa matinalü. Übinälü ngindeng gwa ru gi'remna

³⁵ a nginde gwa 'täji yigoralu yidi ngwüji ngwonyadu. A be nga gwani Märiyäm, runi gwupa gwa ji 'dungguna gwa gäbici ligor lunga la ru nono ma aar ü'rü galal ge."

³⁶⁻³⁷ A daw de'te dani Anna diru dimäyän ngwuru dedel ngwuru 'to dijir, diru gera gidi gur gani Panwil giru gülü gidi Äcir. § Däginä aar ji dur de düngün ngwüdläyü kwo'ra tä'r'il (7), ngwube ru dedel 'di ngwobani ngwüdläyü 'di 'dübä na kwo'rongo (84). Dati 'ti gataca gobo gidi Ngwaalu gi'ra 'ter, ndi äpiji Ngwaalu yobo lingen

2:32 2.32 Ajaya 40.5 § **2:36-37** 2.36-37 Äcir gwuru giji ge'te giyijänü yidi Yagub yanni yiru 'di na rom ngwügüürnä ngwudi gülü gidi Yijiräyil.

le a dilu de, ati ngwümäätä ngwädä ati ngwotaci Ngwaalingalu. ³⁸ Ngwila gaji ge nggoo ge'te ge'te ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwondaci ngwüjü 'dar giji ge ngwanni ngwüdünicä Ngwaalinga ndi ü'ra ngwüjälü ngwudi Üräjäliming.

³⁹ Anni ma Yüjibingä Märiyäm gwe medaji apeng dimürä 'dar anaku bupa gu yobo yidi Deleny, aar o'ra 'dunu kündär gani Najra ngwaalu ngwani Jälil. ⁴⁰ A giji pe ngwojeme nono giligir'im, ngwätä bebereng gwupa, ngwujayi Ngwaalinga ngwäy.

A Yicu ji kobo

⁴¹ Ngwüdlä ngwüdlä, papanga lidi Yicu lati ele kündär gani Üräjälim ndi ape yi'rinyinä yidi Dambdani.* ⁴² Anni ma Yicu äti ngwüdläyü 'di na rom (12), aar allu anaku ati aar gu allu giyi'rinyinä giyoo. ⁴³ Anni ma yi'rinyinä medada, aar 'di'ri'tä aar o'rada 'dunu, a be Yicu 'donyadalu gwodan Üräjälim. A gu 'ti papanga lüngün lüngidi. ⁴⁴ Aar ji ndi ari nggwo gwindäär le, no aar ila gangin gangin. Aar be gwurlalu aar gwe otaci ngwüjälü ngwegen a ngwumadanu ngwegen. ⁴⁵ Aar 'ti mbuju, aar o're Üräjälim ndi minä. ⁴⁶ Bigi nggwoo aar mbuji ngwämrä kobo aar ji ndi jalu ngwoortanga le ngwudi yobo nding je geraji läni ngwuje otacalu. ⁴⁷ A ngwaalu elalu ngwüji 'dar ngwanni ngwu'dingina ngindeng ndi bebere gwüngün ma aar otacalu. ⁴⁸ Anni ma aar

2:38 2.38 Ajaya 52.9 * **2:41** 2.41 Yi'rinyinä yidi Dambdani yiru yanni yati ye Ngwüyäwüd diwayini gaji ganni gi'tüyä ge Ngwaalu ngwügürnä ngwegen giyinädänü ken gani Mijir. Gwuruj 12.1-28

engga, a je le ngwaalu elalu. A nanni gwüngün gwani Märiyäm ci nu, “Gwani giji güny, ange gwuru nje gu be ärrä no? Änggädi nje 'di mbumbu gwe gwunga ici nje gu dirbä ndi ar ang mini.”

⁴⁹ Ngwuje be ci nu, “Ange gwuru nyii be mini, ngaa la'ti lüngidi ndi ari nggwadi ji kobanu gidi Mbumbu gwünye?” ⁵⁰ Ngindenga aar 'ti lüngidi ndi ari gwaraa.

⁵¹ No, a Yicunga o'ra papanga le lüngün aar üllä Najra, ngenone ati ngwuje 'dengenaci. A nanni gwüngün gwani Märiyäm iriyi ngwäyälü giyi'ral giyee 'dar giligoranu lüngün. ⁵² A Yicu pe giligeno na ndi bebere, ngwujayi ngwäy Ngwaalu na ngwüji.

3

A Yuwana Almamadan ja'rima gay

(Mätä 3.1-12; Murkuj 1.1-8; Yuwana 1.19-28)

¹⁻² A Ngwaalu ükäjä ngwuja'ri ndi Yuwana giji gidi Jäkariyā poor gitāny. Kaji nggoo, giru ganni gimāti ge deleny didi ngwelenyinga didi Rumang dani Tibiriyü Gayijar yelenya gididlä danni diru 'di na tudini (15), a deleny dani Bilatij Bündi määta yelenya ngwaalu ngwani Yäwüdiyā, na deleny dani Yirüdiij dimāti yelenya ngwaalu ngwani Jälil, a gwenggen gwani Bilipüj määta yelenya ngwaalu ngwani Yituriya na ngwaalu ngwani Targunitiya, deleny dani Liyaanu, dimāti yelenya ngwaalu ngwani Äbälin. Gaji ganni giru ge Anan na Giyaba ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra. ³ A Yuwana ila giyündär ngwaalu

'dar ngwanni ngwänü genanu gidi Yaw yidi Ordoning. Ngwondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nunnu aar jo'renyana. Aar gatana yi'ral yanni yiki ngwuje nyinyi yaw ye nunnu a je Ngwaalu düdänijänü giyi'ral yegen yanni yiki. ⁴ Anaku ullu gu dijir didi Ngwaalu dani Ajaya ngwuja'ri ngwanni ngwullung je kitabanu güngün gwari,

“Diji ndo durnidu poor gitäny ngwuci ngwüjü,
'Ra'tar gay gidi Deleny
ngaa gi'tiji ngway aar dünälü.

⁵ Yülä 'dar ya 'rinyäni ya jalu mi'der,
yen na yidotr ya jalu mi'der,
a gay ganni gimamindanu ga rä'tini ga dünälü
a ngway ngwanni ngwuru yederom ngwundu ngwa ru gebed gijayalu.

⁶ Nunnu a ngwaalu ju'ralu a ngwüji 'dar gididlä engga gilanging gwudi Ngwaalu.' ”

⁷ A ngwüji ngwonyadu 'tüdädä ndi Yuwana nding je nyinyi. A je Yuwana ci, “Nga nga gilee liru yiji yidi ngwüüngä! Yärü gwuca je ngaa la'ti la äni küündänü ganni nggo gindi? ⁸ Ärrär be yi'ral yanni yijaw ngaa ye inggidi ndi ari ngaa lima jo'renyana. Aa'ti ngaa la ji ndi ci yigo'ro yalu ngaa liru yiji yidi Äbräyim gwuru digüurnä dalu. Nggwa je ci, Ngwaalu ngwätä yiima ndi ape yo'rra giyee ngwuje ruji yiji yidi Äbräyim!
⁹ Ngwaalu ngwuma mi'rä guu'ri ngwuwa ngwudi ngwa'ri, da'ri danni da'ti da 'ri'ri yuula yanni yijaw, ding ü'ridälü mbüny ding gatu giligä.”

10 A ngwüjì otacalu aar ci, “A mine änyängä ladi ärrì ange?”

11 Ngwuje ci nu, “Gwanni gwäti ngwureda rom, ngwape de'te ngwätädä dijü dannì da'ti äti, na gwanni gwäti yona aar emadi dijì de dannì da'ti äti.”

12 A ngwudulba ilada ndi Yuwana nunnu ngwuje nyinyi. Aar otacalu aar ci, “Gwani doorta, änyängä ladi ärrì ange?”

13 Ngwuje ci, “Aa'ti ngaa la gendaci ngwüjü dulba gidulbala dannì daru de ngweleny.”

14 A gwu'tulu gwoko otacalu 'to aar ci, “Nda mine nyängä, ladi ärrì ange?”

Ngwuje ci, “Aa'ti ngaa lapada dijü ngwü'rinyä yiima ye, aa'ti ngaa lü'ridä dijü yi'duru nono ngweleny. Itär ngwuy ngwe ngwalu.”

15 A ngwuja'ri apani ngwüjü a je ngwe ngwaalu elalu ndi ge'taji ndi ari Yuwana gwaadi ru gwanni Gwubrutaar yelenya. 16 A no, a je Yuwana ondaci 'dar ngwuje ci, “Nggwünyinyä je yaw ye, a be gwanni nggwo gwändi gwodan, nginde gwojemana 'dünggüny, äny gwa'ti ädi ngwäyänü ngwüngün ndi ari nyi gwallaci ngwaralu ngwudi ngwüdän ngwüngün. Nginde gwa je nyinyi Ligì'rim le lanni Liju'ru na ligä.

17 Nginde nggwo gwapu ngwümülgügünä kuy güngün ngwadi ngwe ürnäji yona ngwubruti do'ralu ngwübäläji yona kilänü ngwube u'diyi ngwoga ligä le lanni lati 'ti mi'rinyu.” 18 A Yuwana rimalu ngwüjì ngwe yi'ral ye yonyadu yi'ter ngwuje päcälü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu.

19 A Yuwana girinya delenya dani Yirüdiñ ndi ari gwagu Yirüdiyäng gwuru daw didi gwenggen, ngwärrì 'to yi'ral yi'ter yonyadu yanni yiki. ²⁰ A be Yirüdiñ määtä Yuwanang gwani ngwuja'ri ngwee ngwülängitäjì korkon.

Nyinyini gwudi Yicu
(Mätä 3.13-17; Murkuj 1.9-11)

²¹ Anni ma Yuwana nyinyi ngwüjü 'dar, a Yicu ila 'to ngwünyinyi. Anni ma Yicu ji ndi otaci Ngwaalingalu, a gere igitina, ²² a Ligirim lanni Liju'ru üllä kerala liru ngwanginu nono amaam ngwaw nono a Ngwaalu ondaca aar ca, "Nga gwuru Giji güny ganni gämniy. Nga gwüjädiñyanü gwulleney."

Ngwügüürnä gwudi Yicu
(Mätä 1.1-17)

²³ Gaji ganni gi'di'ru ge Yicu ndi ape yiiru yüngün, nginde gwäti ngwüdläyü 'di tä'ril (30). Gwügi'tijä ngwüji ndi ari gwuru giji gidi Yüjib, Yüjib gwanni gwuru giji gidi Ali,

²⁴ Ali gwanni gwuru giji gidi Matad, Matad gwanni gwuru giji gidi Lawi, Lawi gwanni gwuru giji gidi Maliki, Maliki gwanni gwuru giji gidi Yenna, Yenna gwanni gwuru giji gidi Yüjib,

²⁵ Yüjib gwanni gwuru giji gidi Matataya, Matataya gwanni gwuru giji gidi Amuj, Amuj gwanni gwuru giji gidi Nawum, Nawum gwanni gwuru giji gidi Ajli, Ajli gwanni gwuru giji gidi Najayi,

²⁶ Najay gwanni gwuru giji gidi Maad, Maad gwanni gwuru giji gidi Matataya,

Matataya gwanni gwuru giji gidi Jimuyi,
 Jimuyi gwanni gwuru giji gidi Yujika,
 Yujika gwanni gwuru giji gidi Yoda,
²⁷ Yoda gwanni gwuru giji gidi Yuwanan,
 Yuwanan gwanni gwuru giji gidi Raja,
 Raja gwanni gwuru giji gidi Jirubabil,
 Jirubabil gwanni gwuru giji gidi Jalatil,
 Jalatil gwanni gwuru giji gidi Niri,
²⁸ Niri gwanni gwuru giji gidi Maliki,
 Maliki gwanni gwuru giji gidi Adi,
 Adi gwanni gwuru giji gidi Gwujam,
 Gwujam gwanni gwuru giji gidi Alimadam,
 Alimadam gwanni gwuru giji gidi Er,
²⁹ Er gwanni gwuru giji gidi Jajiwä,
 Jajiwä gwanni gwuru giji gidi Aliyajir,
 Aliyajir gwanni gwuru giji gidi Yurim,
 Yurim gwanni gwuru giji gidi Matad,
 Matad gwanni gwuru giji gidi Lawi,
³⁰ Lawi gwanni gwuru giji gidi Jamaan,
 Jamaan gwanni gwuru giji gidi Yawüda,
 Yawüda gwanni gwuru giji gidi Yujib,
 Yujib gwanni gwuru giji gidi Yunam,
 Yunam gwanni gwuru giji gidi Aliyakim,
³¹ Äliyäkim gwanni gwuru giji gidi Miliya,
 Miliya gwanni gwuru giji gidi Menna,
 Menna gwanni gwuru giji gidi Matata,
 Matata gwanni gwuru giji gidi Nitaan,
 Nitaan gwanni gwuru giji gidi Dawüd,
³² Dawüd gwanni gwuru giji gidi Yici,
 Yici gwanni gwuru giji gidi Obed,
 Obed gwanni gwuru giji gidi Buwaj,
 Buwaj gwanni gwuru giji gidi Jalimun,

Jalimun gwanni gwuru giji gidi Najun,
³³ Najun gwanni gwuru giji gidi Aminidab,
 Aminidab gwanni gwuru giji gidi Ram,
 Ram gwanni gwuru giji gidi Ajirun,
 Ajirun gwanni gwuru giji gidi Parij,
 Parij gwanni gwuru giji gidi Yawüda,
³⁴ Yawüda gwanni gwuru giji gidi Yagub,
 Yagub gwanni gwuru giji gidi Ijaag,
 Ijaag gwanni gwuru giji gidi Äbräyim,
 Äbräyim gwanni gwuru giji gidi Tera,
 Tera gwanni gwuru giji gidi Näwür,
³⁵ Näwür gwanni gwuru giji gidi Jerog,
 Jerog gwanni gwuru giji gidi Raw,
 Raw gwanni gwuru giji gidi Palig,
 Palig gwanni gwuru giji gidi Eber,
 Eber gwanni gwuru giji gidi Jela,
³⁶ Jela gwanni gwuru giji gidi Kayinan,
 Kayinan gwanni gwuru giji gidi Aribagad,
 Aribagad gwanni gwuru giji gidi Jam,
 Jam gwanni gwuru giji gidi Nuuwa,
 Nuuwa gwanni gwuru giji gidi Lamag,
³⁷ Lamag gwanni gwuru giji gidi Mutujela,
 Mutujela gwanni gwuru giji gidi Agonog,
 Agonog gwanni gwuru giji gidi Yarid,
 Yarid gwanni gwuru giji gidi Malalil,
 Malalil gwanni gwuru giji gidi Kenan,
³⁸ Kenan gwanni gwuru giji gidi Anuj,
 Anuj gwanni gwuru giji gidi Jed,
 Jed gwanni gwuru giji gidi Adam,
 Adam gwanni gwuru giji gidi Ngwaalu.

4

*A dijego'rr idäji Yicung
(Mätä 4.1-11; Murkuj 1.12-13)*

¹ A Yicu o'ra ngwaalu ngwani Ordon gwonjadu gu Ligì'rìm lidi Ngwaalu lanni Liju'ru. A Ligì'rìm ape nggwe ele poor gütäny ² ngwujalu poor gütäny yomon küü'rì rom (40) ati dijego'rr iditäji giyomon 'dar. Ating 'ti itì gony gere giyomon giyoo, anni ma yomon medadi giyoo a ngwamu enyanu.

³ A dijego'rr ci nu, “Manari nga gwuru Giji gidi Ngwaalu, ca go'rra nggee ngwuru gon ang eny.”

⁴ A be Yicu ci nu, “Yüllinä ndi ari nu, ‘Diji dümnä dati 'ti midu eny gwe 'dogo.’”

⁵ O're a dijego'rr oda nggwe allu kenala ngwenggaci yelenya yidi didlä 'dar aar elalu ngwäyänü no ⁶ ngwube ci nu, “Äny gwa ang ätäädä yelenya yegen 'dar na näji gwegen. 'Dar giyee giyo yätädäär nje kyanu güny yati nje ätäädä dijü danni dîminîny. ⁷ Ngwong ngwee 'dar ngwa be ru ngwunga manari nga gwuminy kwucalu yirku ye.”

⁸ A Yicu ci, “Yüllinä ndi ari nu, ‘Kwuca Delenyalu diru Ngwaalu ngwunga yirku ye nga je äpiji yiiru jücü.’”

⁹ A dijego'rr apa nggwe ila Üräjälîm ngwuge'talu korralla ngwüjärmädi ngwudi gobo ngwube ci nu, “Manari nga gwuru Giji gidi Ngwaalu, gäti ligo'ro lunga 'tu'tu ngene ang ülli gidiyängälü. ¹⁰ Yüllinä ndi ari, 'Ngwaalu ngwa ondaca yi'rrä yüngün gwani nga

aar gu etadi mama

¹¹ ya ang määtäädälä ngwuy ngwe ngwegen,
nunu aa'ti ngaa gwa obalu gora ge ko'rr."

¹² A be Yicu gwü'räcänü ngwuci, "Yüllinä ndi ari, 'Aa'ti nga gwa idäji Delenya diru Ngwaalu ngwunga.'"

¹³ Anni ma dijego'rr medaji idäjing Yicung ngwuja'ri ngwee 'dar, ngwugatani ngwele 'di a gaji ila gi'ter.

*A ngwüji 'donya Yicung Najra
(Mätä 13.53-58; Murkuj 6.1-6)*

¹⁴ A Yicu kwodalu ngwila Jälil gwonyadu gu yi-
ima yidi Lig'i'rim lidi Ngwaalu a ngwüji ngwaalu
ngwoo 'dar 'dingini nginde gwe. ¹⁵ Ating enggaci
ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwämrä,
ati ngwüji 'dar ortada.

¹⁶ A Yicu 'di'ri ngwele kündär ganni gi'rünäär
gu gani Najra. Komon ganni giru Kwo'ra
tä'räl, ngwele ngwäni ngwämrä anaku äbräjing
gu.Ngwüdünälä nunnu ngwuli gitab gidi Ng-
waalu. ¹⁷ Aar ätäädä gitab gidi Ngwaalu ganni
gullu dijir dani Ajaya. Anni mung ngiral gita-
banu, ngwumbuji ngwuja'ri ngwanni ngwaru
nu,

¹⁸ "Lig'i'rim lidi Ngwaalu gilo 'dünggüny,
gwuminy äbrü nyi ondaci ngwuwaya
ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

Ngwaalu ngwükäjiny ndi nyi ondaci ngwüjü ng-
wanni ngwugekanalu aar gätini linginalu
na ngwanni ngwürimü ngwäy aar u'ri
ngwäy,

na ngwanni ngwärrinä yinäädä, nje äbräji,
¹⁹ na nyi urnidi ngwüjü nje enggaci ndi ari
 gaji gidi Ngwaalu gima ila ganni gading ge
 enggaci ngwüjü yimi'rá yüngün.”

²⁰ Ngwülängiti gitab ngwätädä dinädä ngwülli
 ngwujalu. A ngwüji 'dar ngwoo ngwuju
 ngwämrä ombaji jicom, ²¹ ngwuje ci, “Gwene
 yima mbuti yanni yüllinä yima je 'dingini
 ngwäni ngwe ngwalu.”

²² Ngwüji 'dar aar gwe ondaji yi'ral yijaw a je
 ngwe ngwaalu elalu gwani ngwuja'ri ngwüngün
 ngwanni ngwuru yimi'rü ngwati 'tüdä ngwule-
 manu ngwüngün. Ati aar utalu aar ari nu, “Giji
 nggee gä'tüdi mene gidi Yüjibe?”

²³ A je Yicu ci nu, “Nga nga ladiny äpijä mi'rüng
 ngwuja'ri ngwee ngwaru nu, 'Dima, apana yiima
 giligo'ro lunga.' Ärrä yi'ral ngene 'dunu kündär
 gunga yanni yi'dingini nje yärrä je ngenone
 Kaprnawum.”

²⁴ A je Yicu ci nu, “'Di'didanu nggwa je ci, dijir
 dere da'ti dati aar änni 'dunu kündär güngün.

²⁵ Nggwa je enggaci 'didanu ndi ari luubu kaji
 gidi dijir dani İliyä, ngwedel ngwuju ngwonyadu
 ken gidi Yijiräyil. Anni dünü gere ndi ne
 ngwüdläyü tä'ril na ngwüüwä nyärläl a drü ji
 dipa ngwaalu 'dar, ²⁶ aa'ti be Ngwaalu ükäjä
 İliyäng gidiji dere, ngwube ükäji ngwu'dun ng-
 wudi dedel kündär gani Jarbad gito gito kündär
 gani Jäyidä.* ²⁷ Na ngwüji ngwonyadu luubu
 Yijiräyil ngwümäti je yaamu gaji ganni giju ge

4:19 4.19 Ajaya 61.1-2 * **4:26** 4.26 Yündär giyee yijädi Kängir
 ken gidi Yijiräyil. 1 Ngweleny 17.8-16

dijir dani Älijä. Aar 'ti u'riya diji nono dere aar be u'riyi guru nono 'dogo gani Noman gwudi gen gani Jüriyä.”

²⁸ Anni ma gu ngwüji ngwanni ngwuju ngwämrä 'dingini no, aar kanu gwulleney ²⁹ aar 'di'ri aar määtä Yicung aar gwe ele poor 'di aar gwe ombani ngwüjärmädi ngwudi gen ganni godana gu gündärälä gegen, aar mini ndi gatu ngwülli kimbar. ³⁰ Ngwube 'täda gidiliganu ngwüjänü ngwonyadu ngwele gay ge güngün.

*A Yicu 'tüyi di'rillä gidjjanü
(Murkuj 1.21-28)*

³¹ A Yicu ülli kündär gani Kaprnawum ngwaalu ngwani Jälil, ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu komon ganni ru Kwo'ra tä'ril. ³² A ngwüji dibi ngwuja'ri ngwüngün ndi ari gwondaja yiima ye yidi Ngwaalu. ³³ Ngwämrä, gur ge'te giju gu ganni gätinä di'rillä nono ngwürri dula gwulleney ³⁴ ngwuci Yicung, “Äji garang ganni gäpädängä 'dänggäri kaji nggee gwani Yicu gwudi Najrang? Nga gwindädi be ndi nje 'rinye? Nggwülingidängä ndi ari nga gwani yäru. Nga gwuru gwanni Gwuju'ru gwükajä Ngwaalu!”

³⁵ A Yicu girinya ngwuci, “Gwugwundu! 'Tüdi 'dünggüngünänü!” A di'rillä i'diyi guru ngwäyänü ngwegen 'dar, ngwü'tü ngwu'ti akana nono.

³⁶ Anni ma ngwüji engga yi'ral giyee, aar dibi aar otajidalu ndi ari, “Ngwuja'ri ngwuru ange ngwee? Nginde gwäti yiima gwäti yelenya ndi

girinya ngwü'rillä ati aar 'tü." ³⁷ A ngwuja'ri ngwani Yicu badalu ngwaalu ngwoo 'dar.

*A Yicu u'riyi ngwüjü nono ngwonyadu
(Mätä 8.14-17; Murkuj 1.29-34)*

³⁸ A Yicu gatani ngwämrä ngwele ngwu'dun gwudi Jamaan, kaji nggoo nanni gwüngün gwuru düünä gwübüdü nono a ngwüjü ondaci Yicung nunnu ngwu'riyi nono. ³⁹ No, ngwele ngwüdünäcälä ngwugirinya büding nono a nginde jilädi ngwu'ri nono. Ngwü'di'rälü kaji ge'te ge'te ngwuje äpijü yiiru.

⁴⁰ Anni ma lingen ji ndi ülli, a ngwüjü äpijä Yicung ngwüjü 'dar ngwanni ngwümä dümdänü rung rung, ngwuje alliji guy nono lere lere 'dar ngwuje u'riyi nono. ⁴¹ Mana ngwü'tüyü ngwü'rillä ngwonyadu ngwüjänü aar ürri dula aar ci, "Nga gwuru Giji gidi Ngwaalu!" A je be Yicu girinya ngwuje 'ti gäbicä ndi ondaji nunnu ngwülingidi ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutar yelenya.

*A Yicu ondaci ngwüjü ngwämrä kobo
(Murkuj 1.35-39)*

⁴² Dilu danu, a Yicu 'tü ngwele poor ngwaalu ngwüjinälü. A ngwüjü ji ndi mini. Anni ma aar ila ngwaalu ngwoo ngwujung gu, aar mini ndi ari aa'ti ling je gatani. ⁴³ Ngwuje be ci nu, "Nggwadi ele ndi ondaci ngwüjü gwudi yündär yi'ter ngwuja'ri gwudi yeleny yidi Ngwaalu 'to. Yiru yanni yükäjäär nje gu Ngwaalu." ⁴⁴ Ating ji ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri gwudi Ngwaalu ngwämrä ngwaalu ngwani Yäwüdiyä.

5

*Ngwo'ra ngwanni ngwurnidi ji Yicu gwerre
(Mätä 4.18–22; Murkuj 1.16–20)*

¹ Gomon ge'te a Yicu ji ndi düni kimämü gidi gibüng gani Jenjerad.* A ngwüji ngwonyadu ji ndi rükädä 'dünggün ndi 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. ² A Yicu engga bälükä rom gwüdünäjänä ngwiina ngwudi ngwuum gimämäng nono aar ji ndi uyi ngwü'dibä nono. ³ A Yicu äni gibälükänü gwe'te gwudi Jamaan ngwuci nu, ngwu'donggajalu gwooko kimämü. A Yicu jalu gibälükälä ngwenggaci ngwüjü ngwonyadu ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

⁴ Anni mung medaji ondacing ngwüjü, ngwube ci Jamaaning, “Ruya bälükä gweere giyaanu yanni yolanu ang gatu ngwü'dibä nga umma ngwuuma.”

⁵ A Jamaan ci, “Gwani doorta, nyii lilandalu ngwülü ngwülü nyii 'ti mäti gonyalu gere. A be anni ara gu, nggwa gatu ngwü'dibä.”

⁶ Anni ma Jamaaninga ngwumaad ngwe ngwüngün gatu ngwü'dibä giyaanu no, aar umma ngwuuma ngwonyadu 'di aar ru ngwadi ü'ri'tiyi ngwü'dibänü. ⁷ A no, aar urnidi ngwo'ra ngwanni ngwati aar ngwe acajidi ngwu'ter aar je allici ngwuyala aar je ci ilar nje gendaci ngwuy. Aar onjaji ngwuuma bälükälä rom түb 'di ngwuru gwadi i'däti.

⁸ Anni ma Jamaan gwani Butruj engga ngwuja'ri ngwee ngwüllü ngwüjürbälü yirku ye

* **5:1** 5.1 Gibüng gäti ngwüriny ngwu'ter mana. Gani yaw yidi Jäliling ngwani Täbiryä.

ngwuci Yicung nu, “Deleny, 'tudi gібälükänü äny gwuru diji diki!” ⁹ Ngindenga 'dar ngwumaad ngwe ngwüngün, a je le ngwaalu elalu ngwuum ngwonyadu ngwanni ngwuma aar je umma. ¹⁰ A Yagubinga Yuwana gwe, yiji yidi Jäbädi lanni lati ele Jamaaninga le, a je le ngwaalu elalu 'to.

A Yicu ci Jamaaning nu, “Aa'ti yedeny ya ang eny, komon gidi gweneng, nga gwa ru diina didi omma ngwüjü giyeleny yidi Ngwaalu.” ¹¹ Aar oda ngwübälükä aar je gatani kимämü aar gatani ngwony 'dar aar gwujani Yicung.

*A Yicu u'riyi daamu nono
(Mätä 8.1–4; Murkuj 1.40–45)*

¹² Gomon ge'te a Yicu ji kündär ge'te, ngenone gur ge'te giju gu gımäti yaamu ngwangina nono 'dar. Anni mung engga Yicung ngwukwucalu yirku ye ngwurnidi ngwüpäcälü ngwuci nu, “Gwani Deleny, ma ang minı nga gwuny u'riyi nono.”

¹³ A Yicu dinga guy güngün ngwakani nono ngwuci, “Äny gwüminä ang u'ri nono.” No, a dümdı 'tü kur. ¹⁴ A Yicu girinya guru ngwuci, “Aa'ti nga gwa ondaci diju dere. İndädi gidir'dal aar ang ombaji nono, nunnu ngwenggaci ngwüjü ndi ari nga gwuma u'ri nono nga mi'rini nono anaku bıpınäär gu yobo ye yidi Müjä.”

¹⁵ A'ti yi'ral yani Yicu badalu pad ngwüji, a ngwüji ngwonyadu ilada ndi Yicu ndi 'dingini ngwuje u'riyi nono gidümdı degen. ¹⁶ Ating be aji ngwü'tü ngwele ngwaalu ngwanni ngwüjinälü ating gu jalu ngenone ngwotaci Ngwaalingalu.

*A Yicu u'riyi dimjo nono
(Mätä 9.1-8; Murkuj 2.1-12)*

¹⁷ Gomon ge'te anni ma Yicu ji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, a Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo ngwändi ngwu'dunanu 'dar ngwudi Jäliling, Yäwüdiyä na Üräjälim, aar ji ndi jalu. A yiima yidi Deleny diru Ngwaalu ji ndi Yicu, ndi u'riyi ngwüjü nono ngwanni ngwümä. ¹⁸ A ngwüji ngwe'te apa guru giru dimjo gälälä ge. Aar ru gadi aar ge äni gidrü aar gi'tiji Yicungalu. ¹⁹ A be anaku onyadu gu ngwüji, aar 'ti mbuju gay gadi aar ge äniji gidrü. No aar ape aar ge allu ngwu'dunala aar ge'te gubu'ru korrala aar dingada gälälä ge ngwüllä gidiliganu ngwüjänü ngwonyadu ngwäyänü ndi Yicu.

²⁰ Anni ma Yicu engga ndi ari ngindenga läti ämning Ngwaalu gwupa, ngwuci guru nggoo giru dimjo nu, "Guru, lima ang düdäniji keng gwunga."

²¹ A Ngwübärriji ngwoortanga le iriyi ngwäyälü giyigoranu yegen aar ari, "Gur nggee gani yäru garu ngwulem ngwüriny ngwudi Ngwaalu! Ngwaalu ngwuru ngwe'te pu 'dogo ngwanni ngwati düdäniji ngwüjänü ndi ke wegen!"

²² A je Yicu lenge yi'ral yanni yiju giyigoranu yegen ngwuje ci nu, "Ange gwuru ngaa be äti yi'ral giyee giyigoranu yalu? ²³ Yindä ne yanni yojemana ndi ari, 'Lima ang düdäniji keng gwunga,' na ndi ari, 'Dä'rälü ang ele'?' ²⁴ Nggwa je be enggaci ndi ari Giji gidi Dijji dümnä gäti yelenya ngene gidiyängälü ndi düdäniji ngwüjänü

ndi ke gwegen.” No a nginde ci guru nggoo giru dimjo nu, “Äny gwucanga 'di'ralü ang ape gilälälü gunga ang ele 'dunu!” ²⁵ A gur 'di'ra ngwüjü ngwäy prüd no, ngwape gilälälü güngün ganni gating gu ndralu ngwele 'dunu, ngwortada Ngwaalingala. ²⁶ A Ngwüji 'dar a je ngwe ngwaalu elalu aar ortada Ngwaalinga, a yedeny onyadi giyigor yegen aarari, “Yi'ral yiru ange giyee yima ar je engga gwene yiminje dibibiyi!”

*A Yicu urnidi Lawing
(Mätä 9.9-13; Murkuj 2.13-17)*

²⁷ Anni ma yi'ral medadi giyee a Yicu 'tü ngwele, ngwengga didulba dani Lawi† ndi jalu ngwaalu gwudi uti dulba ngwuci nu, “Gwu-janiny.” ²⁸ A Lawi 'di'ri ngwugatani ngwonyalu 'dar ngwugwujani Yicung.

²⁹ A be Lawi gi'tiji Yicung yirnü yipa 'dunu 'dünggün a ngwüji ji ngwonyadu ngwätinä ngwudulbanu na ngwüji ngwoko ngwu'ter ji 'to ngwujalu. ³⁰ A Ngwübärriji na ngwoorta ngwoko gwegen gwudi yobo ngwanni gwati ji gwüpäng aar äbingini giyinenanu aar otaci ngwo'ralu gwudi Yicu aar je ci, “Ange gwuru ngaa be emadi ndi eny na ndi iyi ngwudulba ngwe na ngwüji ngwanni ngwuki?”

³¹ A je Yicu ci nu, “Ngwüji ngwanni ngwu'ru nono gwati 'ti indädi gidima, lanni lümä liru lati ele gidima. ³² Äny gwa'ti indädi ndi urnidi ngwüjü ngwanni ngwüdünälü nyi be ilada

† 5:27 5.27 Lawi nggwee gwuru 'to gwani Mätä. Mätä 9.9

ngwüjì ngwanni ngwuki nunnu aar jo'renyana giyi'ral yanni yiki."

Määtä ngwädä

(Mätä 9.14-17; Murkuj 2.18-22)

³³ A ngwüjì ngwe'te ci nu, "Ngwoo'ra ngwudi Yuwana ngwati määtä ngwädä pìd pìd ati aar otaci Ngwaalingalu a ngwoo'ra ngwudi Ngwübärrijì 'to. A mine ngwoo'ra ngwunga arra ati aar eny aar iyì?"

³⁴ A je Yicu ci nu, "Nгаа la gäbìcì ngwìrnü aar määtä ngwädä manari ngwujaar gurnga le ganni gadi ago? ³⁵ A be gomom gaji gila ganni ga aar je ge apada la be määtä ngwädä giyomon giyoo."

³⁶ Ngwuje be mì'ricì ngwuja'ri ngwee, "Dijì dere da'ti dati ü'rü direda dannì diyang ngwugatada gidired dannì du'rin. Mung je ärrì, gwa kiyi direda ndoo diyang na dired ndoo diyang da'ti da aar elati dired de ndoo du'rin. ³⁷ A 'to dijì da'ti dati bäläji di'rica dannì diyang gidürädänü dannì du'rin. Di'rica dannì diyang da ubiyi dürädä da bälädälü a düräd da ke. ³⁸ A be dijì dati bäläji di'rica dannì diyang gidürädänü dannì diyang. ³⁹ A be dijì dere da'ti dati minì ndi iyì kaji ge'te ge'te di'rica dannì diyang manari diyü di'rica dannì du'rin. Dati ari, 'Di'rica dannì du'rin dijayana.' "

6

Gomon ganni giru Kwo'ra tä'rìl

(Mätä 12.1-8; Murkuj 2.23-28)

¹ Gomon ganni giru Kwo'ra tä'rìl, a ge Yicu ji ndi ele ngwü'rü ngwurunya ngwudi yon.

A ngwoo'ra ngwüngün ü'rī'tī yona yi'ra aar je mururinyi ngwuy ngwe aar je eny. ² A Ngwübärrījī ngwoko otacalu aar ci, “Ngaa larra ngaa be ärrī yi'ral yaru ye gitab ndi ari yiru drü ndi ärrīnī komon ganni giru Kwo'ra tä'rīl?”

³ A je Yicu gwä'räcänü, “Ngaa la'ti ulu ngwuja'ri ngwanni ngwüllinä ndi ari Däwüdingä lärrü ange ngwoo'ra ngwe ngwüngün ngwanni ngwujaar ngwe, anni ma je ngwamu enyanu?”

⁴ Gwändī ngwu'dun ngwudi Ngwaalu, ngwape yona yīgī'tījäär je Ngwaalinga ngwuje eny ngwuje ätäädä 'to ngwo'ra ngwüngün aar je eny. A mine ya'ti gu rüdü ndi ari yobo yaru aa'ti dījī dere da eny yona yīgī'tījäär je Ngwaalinga, a je ngwur'dal 'dogo ngwudi Ngwaalu eny?” ⁵ A Yicu mī'rä ngwuja'ri ngwari, “Gījī gidi Dījī dümnä giru deleny didi gomom ganni giru Kwo'ra tä'rīl.”

Guru gayu guy

(Mätä 12.9-14; Murkuj 3.1-6)

⁶ Gomom ganni giru Kwo'ra tä'rīl gi'ter, a Yicu ele ngwänī ngwämrä ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri. A gur ge'te giju ngenone gayu guy güngün gidi gaama. ⁷ A ngwoorta ngwoko ngwudi yobo na Ngwübärrījī minī gay gadi aar ge määtä Yicung giyi'ral yanni yadi kiyi yobo. No ati aar iye ngwäy ngwe gito gito aar engga ndi ari gwadi u'riyi dījü nono komon ganni giru Kwo'ra tä'rīl. ⁸ A be Yicu lenge yigor yegen nginä'dänü ngwümäätä ngwuci guru nggoo gayu guy, “'Dī'rälü nga dünälä ngenone.” Ngwü'dī'rälü ngwüdünälä.

⁹ A je Yicu ci nu, “Nggwada je otacalu. Yobo yege yati nje ci ar ärrì ange komon ganni giru Kwo'ra tä'ril? Ndi ar je ärrì yanni yijaw gwalla yanni yiki? Ndi gïlängïdiyi dijü yaa ndi 'rine?”

¹⁰ Ngwube gwurli ngwuje alliji ngwäy nono 'dar, ngwube ci guru, “Gwälli guyanu gunga.” Ngwugwalli guyanu a guy o'radi ngwujayi mana.
¹¹ A je güündä ape ye'rra aar otajidalu ndi ari ladi ärrì Yicunga.

*A Yicu äbrì ngwo'ra ngwükäjär je 'dì na rom
(Mätä 10.1-4; Murkuj 3.13-19)*

¹² Kaji nggoo, a Yicu 'tü ngwallu kenala ndi otaci Ngwaalingalu. Ngenone ngwujalu ngwülü ngwülü, ngwotaci Ngwaalingalu. ¹³ Anni ma ngwaalu u'ri, ngwurnida ngwo'ra ngwüngün 'dünggüngün ngwuje äbrì 'dì na rom (12) aar ru ngwoo'ra ngwükäjäär je. ¹⁴ Jamaan gwanni gwuming ci Butruj a gwenggen gwani Andrawuj, Yagub na Yuwana, Bilipüj na Bartumawuj, ¹⁵ Mätä na Tumaj, Yagub gur gidi Albayu na Jamaan gwanni gwucaar gwati ligor enyanu gwani gen, ¹⁶ Yäwüdä gwuru gur gidi Yagub na Yäwüdä Äjigäriyütì, gwanni gwuma aji ngwugwurlanu Yicu gwe.

*A Yicu enggaci ngwüjü ngwuje u'riyi nono
(Mätä 4.23-25)*

¹⁷ Anni ma Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün üllädälü kenala, aar düni kebedalu. A ngwoo'ra ngwüngün ngwonyadu ngwuju ngeno a ngwüjü ji ngwonyadu ngwaalu 'dar ngwudi Yäwüdiyä na kündär gani Üräjälìim a güyündär yani Jür

na Jäyidä yanni yjädä giyimämü dambal ngwaalu ngwudi yaw. ¹⁸ Ngwändädi ndi 'dingini 'dünggüngün ngwuje u'riyi dümdä nono degen. Lanni lätinä ngwü'rillä nono aar ji gidärbänü, aar ila 'to ngwuje u'riyi nono. ¹⁹ A ngwüji 'dar minä gay ndi akani ngindeng nono, anaku ati gu yiima 'tädä 'dünggüngün aar u'riyi ngwüjü nono 'dar.

*Jayanu na 'räng gwanni gwuru 'di'didanu
(Mätä 5.1-12)*

²⁰ A Yicu gatu ngwo'ra ngwüngün ngwäy nono ngwuje ci,

“Lonjaca je nga nga lanni liru ngwuwayi,
yeleny yidi Ngwaalu yalu yiru!

²¹ Lonjaca je nga nga lanni litiji ngwamu gweneno,
ngaa la ji ngaa leny ngaa la pe!

Lonjaca je nga nga lanni gilo laru yal gweneno,
ngaa la ji la äri ngwimä.

²² Lonjaca je nga nga ma ara je ngwüji ke ngwäy,
ara je 'donya, ara je lo,
ara je ci ngaa liru ngwüji ngwuki,
'dar giyee yani gwuji gwalu Gijü gidi Dijji dümnä!

²³ Jayaranu komon nggoo ma ara je yi'ral mbuji giyee, ritar ngaa jayanu ndi ari gu'ru galu gipa nggoo gigi'tijärä je kerala. Ngwügüurnä ngwegen ngwärrä gu ngwijirä ngwegen luubu no 'to.

²⁴ A be wäjaj bi gwani nga nga lanni linänü gwenene
ngaa lima ape or'temajing gwalu!

25 Wäjäj bi gwani nga nga lanni lati eny ngaa pe gwenene,
 ngaa la ji la ji ngwamu ngwe!
 Wäjäj bi gwani nga nga lanni gilo ndi äri ngwimä gwenene,
 ngaa la ji la runi ngaa la ari yal.

26 Wäjäj bi gwani nga nga lanni gilo ndi a je ngwüji 'dar ortada aar je gu ondaji yi'ral yijaw! Ngwügüürnä ngwegen ngwondaja gu 'to yi'ral giyee ngwüjir ngwanni ngwuru ngwu'duru luubu."

Ämnär güwänü galu
 (Mätä 5.38–48)

27 "A be nggwa je ci nga nga lanni li'dingininy, Ämnär güwänü galu, a je ärriji yi'ral yijaw lanni lati a je ke ngwäy. 28 Ata je ätä guy lanni lata je gu 'täji ngwünyü ngaa ci Ngwaalinga aar gataji ngwüjü düwä ngwanni ngwata je ärrü yiriginä. 29 Ma aar ang diji dere mi'ri gidirelanu, gäbica aar ang mi'ri gidirelanu di'ter mana. Ma aar ang diji dere apa direda didi gätini nono, gäbica ngwape 'to direda didi ngwanginu. 30 Ati ang ätä ngwüjü 'dar ngwere ngwanni ngwüminä ndi ape gony gere 'dunggunga, ma aar ang diji apada gony gere gunga, aa'ti ga ge utalu ndi ang gwä'ri. 31 Ärrijär ngwüjü yi'ral anaku aadi a gu mini ngindeng je ndi ara je ärriji.

32 Manari ngaa lämnä ngwüjü ngwanni ngwata je ämni 'dogo, yiru ange yanni yadi jayi 'danggalu? Ngwüji ngwanni ngwuki* ngwati

6:31 6.31Mätä 7.12 * **6:32** 6.32 Yi'ral giyee yani ngwüji ngwanni ngwati 'ti indä yobo ye yanni yullu je Müjä. Mätä 5.46–47

pa änni ngwüjü ngwanni ngwati je änni!
³³ Manari ngaa lärrjä ngwüjü yi'ral yijaw ngwanni ngwata je ärrji yi'ral yijaw 'dogo, ange gwuru ara je be Ngwaalu gataji düwä? A mine ngwüji ngwanni ngwuki ngwati pa ärrji yi'ral giyee 'to! ³⁴ A manari ngaa lati ätäda ngwüjü dämjä ngwanni ngwülingidä je ndi ari ngwa ji ngwa je 'tüci dämjä, ange gwuru ara je be yi'ral mbuji yanni yijaw. A mine ngwüji ngwanni ngwuki ngwati pa ätädjidi dämjä nunnu aar ji aar gwä'ra anaku ätäjidäär gu?

³⁵ Mar! Ännär güwänü galu ngaa je ärrji yi'ral yijaw, ätädar ngwüjü dämjä aa'ti be ngaa liräji ngwäy ndi ara je gwä'räcä. No ngaa la be mbuji gu'ru galu gipa gwulleny, ngaa la ru yiji yidi Ngwaalu ngwanni ngwo kerala. Nginde gwanni gwuru dinä ngwüji ngwanni ngwuru ngwü'düny a ngwanni ngwuki. ³⁶ Rüdär ngwinä anaku ru gu Papa gwalu dinä.”

*Obalu ngwüji ngwe
(Mätä 7.1-5)*

³⁷ “Aa'ti ngaa la picä dijü yelenya na la'ti la je picä yelenya, aa'ti ngaa la obalu diji de na la'ti la je le obalu, düdänijär ngwüjänü, na la je düdänijänü. ³⁸ Ätädar ngwüjü na la je ätäda. Giny ganni gijaw gongranu gärnälü gonyadala gibälädälü ga aar ang bäläci ga ang ape. Ndi ari giny ganni gata ge ätä ngwüjü, giru ganni ga ara ge ätä.”

³⁹ A je Yicu mi'rici ngwuja'ri ngwee ndi ari, “Diji dannii dirimü ngwäy da'ti dokta dijü dannii dirimü ngwäy 'to. Mung okta, la i'di 'dün gidel.

⁴⁰ Giji ganni gati aar enggaci, gati 'ti lengedana gidoorta düngün dannı denggaca. Mung lenge, ga be enggaci ngwüjü nono dorta düngün.

⁴¹ Ange gwuru ata be enggedada gwanggalu gamu'ru giläy nga 'ti be änggädi güü'ri giläy lunga? ⁴² Awa nga be ci gwanggalu, 'Ila kuni gwani gwänggäri ang brota gamu'ru giläy.' Nga 'ti be enggana güü'ri giläyänü lunga? Äny gwa ang ci nu, wä dimur'tuny ndee! Gwälli güü'ri giläy lunga gwerre gwerre, nga jayi nga ombajidalu mama nga be brota gwanggalu gamu'ru giläy lüngün."

Da'ri na 'ri'ri gwüngün

(Mätä 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ "Da'ri dannı dijaw dati 'ti 'ri'ru yuula yiki na da'ri dannı diki dati 'ti 'ri'ru yuula yijaw.

⁴⁴ Da'ri de'te de'te dati linginni giyuula yanni yating je 'ri'ri. Nga gwati 'ti aku yuuda gida'ri diru diiji na yügiri gida'ri dannı diru dibeny.

⁴⁵ Dijı dannı dijaw dati ärrı yi'ral yanni yijaw giligoranu lüngün lanni läti yi'ralanu yijaw, diji dannı diki dati ärrı yi'ral yanni yiki giligoranu lüngün lanni liki. Lingla lati ondaji yi'ral yanni yati ji yonyadu giligoranu."

Ngwüji rom ngwanni ngwüädädi

(Mätä 7.24-27)

⁴⁶ "Ngaa lati nyi ci, 'Deleny, Deleny' gwedang ngaa 'ti be ärrä yi'ral yanni yata je enggaci. ⁴⁷ Dijı dannı dadi ila 'dünggüny ngwugeraji ngwuja'ri ngwüny läni, ngwuje 'dengenaji, nggwa je enggaci diru nono yärüng. ⁴⁸ Diru nono dijü dannı düädädi ngwu'duna ngwüngün ngwügwüri delo

dolanu ngwugwatu yidingo ngwur'dalu. Anni ma gere ne gonyadu a däärä obe ngwu'duna ngwoo, ngwuje 'ti lagajalu ndi ari ngwodanalu ndom. ⁴⁹ A be diji danni dati 'dingini ngwuja'ri ngwüny ngwuje 'ti be 'dengenaja, diru nono diju danni düdädi ngwu'duna ngwuje 'ti be gi'tijä yidingo. Anni ma je däärä obe, aar i'di puprang i'ding gwupa aar geradalu!"

7

Ämni gwudi gur giru gwu'tulu (Mätä 8.5-13)

¹ Anni mung medaji ondacing ngwüjü ngwuja'ri ngwee 'dar, ngwü'di'ri ngwele Kaprnawum. ² Ngenone gur ge'te giju gu giru Diruman, giru kumndan gidi gwu'tulunga gi'du küü'ri tudini (100). Gätä dinädä düngün dating ämni gwulleny dümä ngwuru dadi ayi. ³ Anni ma kumndan nggoo 'dingina Yicu gwe, ngwükäjä mbumbung je loko lidi Ngwüyäwüd ndi ondaca Yicung ngwila ngwu'riyi dinädä nono düngün. ⁴ Aar obana ndi Yicu aar päcälü gwulleny aar ci, "Guru nggee, yijaw gu nga ü'riji dinädä nono düngün. ⁵ Gati ämni ngwüjü ngwege 'di aar nje odaci ngwämrä ngwudi Ngwaalu."

⁶ No, a Yicu 'di'ri aar le ele. Anni mung ji gito gito ngwu'dun, a kumndan nggoo ükäjä ngwumaada ngwüngün ndi ci, "Gwani Deleny, aa'ti angi'ru ngwäy äny gwa'ti ädi ngwäyanü ngwunga ndi ang üllälü ngwu'dunanu ngwüny, ⁷ yiru yigäbiciny nyi 'ti ädi 'to ndi ang ilijä ligo'ro le lüny. Ara ngwuja'ri ngwulem ngwe 'dogo,

dinäd dünü da be u'ri nono. ⁸ Äny 'to gwuru dji dege'taar ating ruyi ngwuja'ri ngwudi ngweleny ngwüngün ngwanni ngwupana 'dünggüny. Nyi äti 'to gwu'tulung je gwati 'dingini ngwuja'ri ngwüny. Miny ci nggwee, 'Indi!' ngwele. Miny ci nggwoone, 'Ila!' ngwila. Na miny ci dinädä dünü, 'Ärrü je no!' ngwuje ärrü."

⁹ A Yicu dibi 'dünggün, anni mung 'dingini ngwuja'ri ngwee, ngwugwurulu ngwuci ngwüjü ngwanni ngwugwujana ngwonyadu, "Nggwa je ci nu äny gwa'ti mbuja ämning Ngwaalu gwere a'tur ngwüji ngwudi Yijräyil gwuru nono nggwee."

¹⁰ A ngwüji ngwanni ngwükäjäär je aar o'raci kumndan nggoo 'dunu 'dünggüngün aar mbuji dinädä düngün dima u'ri nono.

A Yicu 'di'riyä gjälü gidi dedel gayu

¹¹ A bigänü nggwoo, a Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün a je ngwüji gwujani ngwonyadu aar ele kündär gani Nayin. ¹² Anni ma aar obani gito gito gilängir lidi gündär nggoo gani Nayin, aar mbudi ngwüji ngwe ngwapu dijü dayu aar ji ndi 'tüdä ngwadi ele ndi gatidi. Ndoos dayu, gjü giralu ge'te pu gidi daw diru dedel. Aar ji ngwüji ngwe ngwonyadu ngwudi gündär nggoo.

¹³ Anni ma Deleny engga ngindeng ngwändä giligoranu lüngün gwulleny ngwuci nu, "Nga 'ti aru." ¹⁴ Ngwube dambu ngwudinga guy ngwakani dimbürä nono dannu dapaar de gjü, a määtä a ngwüji ngwoo ngwapu dünü. A Yicu ondaci ngwuci, "Damal ndee 'di'rälü nggwuca gu!" ¹⁵ A gjü nggoo gayu 'di'rälü ngwujalu

ngwondaji. A Yicu ape nggwä'räci nanning gwüngün.

¹⁶ A yedeny eny ngwüjü 'dar aar ortada Ngwaalinga aar ari, "Dijir didi Ngwaalu dipa dima ar le ji! Ngwaalu ngwuma ila ndi gataji ngwüjü gwüngün düwä!"

¹⁷ A yi'ral giyee yidi Yicu badalu 'dar Yäwüdiyä na ngwaalu ngwujacidaar ngwe.

*Yicu na Yuwana
(Mätä 11.2-19)*

¹⁸ Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yuwana 'dingini, aar ele aar ondaci Yuwanang ngwuja'ri ngwee 'dar. A Yuwana urnida ngwo'ra gwüngün rom ¹⁹ ngwuje ükäji Gideleny dani Yicu ndi aar otacalu ndi ari, "Nga gwuru gwanni gwadi ila, gwalla ndi ari nyii dünicï gwu'ter?"

²⁰ Anni ma aar obani ndi Yicu aar ci, "Yuwana Almamadan gwükäji nje ndi ar ang otacalu ndi ari nga gwuru gwanni gwadi ila gwalla nyii dünicï gwu'ter?"

²¹ Kaji nggoo ge'te ge'te, a Yicu u'riyi ngwüjü nono ngwonyadu gidümdi donyadanu, ngwü'tüyï ngwü'rillä, ngwu'riyi ngwüjü ngwäy gwanni ngwürimü ngwäy. ²² Ngwuci ngwo'ra ngwoo gwükäjä je Yuwana nu, "O'rar ngaa ondaci Yuwanang yi'ral ye yanni yima je engga nga je 'dingini. Ngwüji gwanni ngwürimü ngwäy ngwuma ombajidalu, gwanni gwuru ngwumjo ngwuma ele, gwanni gwümäti je yaamu ngwuma u'ri nono na gwanni ngwürimü ngwäni ngwuma 'dingini, gwanni ngwayu ngwuma 'di'rä ngwumidu. A ngwuja'ri

ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu ngwo ngwuma aar je ondaci ngwüjü ngwanni ngwuru ngwuwayi. ²³ Gwonjacaar gwanni gwa'ti gwa obalu ndi ari äny gwuru 'didanu."

²⁴ Anni ma ngwoo'ra ngwanni ngwükäjä je Yuwana o're, a Yicu 'di'ri ngwondaci ngwüjü ngwonyadu ngwujalu Yuwana gwe ngwuci, "Anni 'tüdängää ngaa elaca Yuwanang poor gitäny, ngaa liju ndi ari nga ladi engga ange 'dünggüngün? Gipuru gilagaja dirunalo?

²⁵ Ngaa li'tüdädi ndi engga ange? Dijü digenna ngwureda ngwu're? Bäri ngwüji ngwanni ngwati gu genne no, aar eelle yelenya, ngwati ji ngwu'dun ngwudi ngweleny! ²⁶ Ondaciiny, ngaa li'tüdädi ndi engga ange? Dijira? Yäy, a be yänggädä je yanni yipana gidijir. ²⁷ Ndi ari Yuwana gwuru gwanni gwaru gwe Ngwaalu kitabanu ndi ari,

'Ge'tar ngwäyälü, nggwükäjä dinädä düny ngwumadinana gwerre gwerre 'dunggunga aar ang gi'tiji gay.'"

²⁸ A je Yicu ci nu, "Nggwa je ci ndi ari Yuwana gwupana gu'ru ngwüjälü 'dar ngwanni ngwülingiti je ngwaw gididlä. A be gwe'te gwanni gwuru gu'ru gooko giyelenyanu yidi Ngwaalu, gwuru gwanni gwupana gu'ru ndi Yuwana."

²⁹ A ngwüji 'dinginalu 'dar, ngindenga na ngwudulba ngwuru ngwüji ngwanni ngwämnä ndi 'dengenaci buping gwudi Ngwaalu ndi ari gwuru gwanni gwüdünälü a je Yuwana nyinyi.

³⁰ A be Ngwübärriji ngwoortanga le ngwudi yobo

'donya buping gwudi Ngwaalu giyigo'ro yegen a je 'ti Yuwana nyinyü yaw ye.

³¹ A be Yicu ari, "Gwenene ngwüji ngwudi gimaad nggee ngwadi nje ci ngwuru nono ange?

³² Ngwuru nono yiji yanni yooko yijalu ngwaalu ngwudi ngwiliny. Ati aar urnididi dula aar ari, 'Limi'ricä je dümbärä

ngaa be 'donya ndi riti!

ara je elngaci delnga yiwaya

ngaa 'ti runu!'

³³ Yuwana Almamadan gwindi ngwu'ti iyü di'rica ngwu'ti iti yona ngaa ari, 'Nginde gwätinä dijego'ro nono.' ³⁴ A Giji gidi Dijä dümnä gindi, ngwiyi ngweny ngaa ari, 'Änggädär nggwee gwupa ngwamanu, gwati rläli gwuru dimaad didi ngwudulba na ngwüji ngwanni ngwuki.' ³⁵ A be yujimid yidi bebere gwudi Ngwaalu ya be gwallini yiji ye yüngün 'dar ndi ari yiru yanni yidünälü."

A Yicu ji yirnü Gidibärrji

³⁶ A Dibärrji de'te urnidi Yicung 'dunu 'dünggün ndi aar gwe eny. A Yicu ele 'dunu 'dünggün ngwujalu ndi eny. ³⁷ Kündär nggoo, daw de'te diju gu eelle gwüngün gwuki. Ngwu'dingina ndi ari Yicu nggwo yirnü 'dunu ndi Dibärrji, no a nginde ila ngwapana yila yiru gi're'reny gibüng ge giru go'rr ³⁸ ngwila ngwüdünä gilur'ranu lidi Yicu giyoralu yüngün ngwari ngwujabaji yora nono yidi Yicu yal ye yüngün ating je be 'dämi'ri nono ngwä'rü ngwe ngwüngün ngwuje aganni ngwuje bruti nono gi're'reny ge ngwuci yäy 'tu.

³⁹ Anni ma Dībärrīji engga yi'ral giyee ngwari giligoranu lüngün, “Adinari gur nggee ru dijir 'didanu, gadi lenge ndi ari daw dani yärü ndee ndi akani nono, nginde gwadi lenge elelleng gwüngün gwanni gwätīng gwuki gwullen!”

⁴⁰ A Yicu ondaci guru ngwuci, “Jamaan, äny gwäti yi'ral ye'te yada je ondaci.”

A Jamaan ci, “Ondaci nje gwani doorta.”

⁴¹ A Yicu ci, “Ngwüjī ngwe'te rom ngwüminädä je gur gidi dämjü dämjä nono. Gur ge'te giminädīng dinar nono küü'ri tudini tudini (500) a nggoo gi'ter, ngwüminä dinar nono küü'ri rom na 'dī (50). ⁴² 'Dün aar 'ti äti yiima ndi aar gwä'räci, no ngwuje äbräci dämäjälü mbüny 'dün. Yärü gwanni gwa ämnäni?”

⁴³ A Jamaan ci, “Äny gwaru gur ga ru nggoo ganni giming äbräcälü gwonyadana.”

A Yicu ci, “Nga gwätiyä yi'ral ngwäyänü.”

⁴⁴ Ngwube gwurlada gidaw ngwube ci Jamaan nu, “Nga gwänggädi dayu ndee? Äny gwändi 'dunu 'dunggunga, nyi 'ti ätädi yaw nyi uni yora nono a be nginde diminy uyi yora nono yal ye yüngün ngwuje 'dämī'ri nono ngwä'rü ngwe ngwüngün. ⁴⁵ A gwa'tiny aganna giyinenanu nyi ci jalu, a be nginde da'ti dünü ndi aganni yora nono yüny ngwünyü ngwe 'tu'tu gaji ganni giminy ge ändä gidrü. ⁴⁶ Nga gwa'tiny ätädi yila nyi ye brütini ki'ranu a be nginde diminy be bruti gi're'reny ge yora nono. ⁴⁷ Nggwadi ang ci ndi ari, ämnä gwanni gwupa gwuming ge'te ndi inggidi ndi ari ke gwüngün gwanni gwupa gwuma äbränälü a be gwanni gwuma

aar dūdānījānū gwooko, ämni gwüngün gwing-gidung gwooko.”

⁴⁸ A be Yicu ci dayu nu, “Lima aang dūdāniji keng gwunga.”

⁴⁹ A ngwüji ngwu'ter ngwanni ngwujalu gidimbürälü didi eny, aar ari giyigoranu yegen, “Yärü gwuru nggwee gwaru gwa dūdāniji ngwüjänü giy'ral yegen yanni yiki?”

⁵⁰ A be Yicu ci dayu ndoo nu, “İndi gwadatalu, ämni Ngwaalu gwunga gwuma ang gilängidiyi.”

8

A Yicu mī'ri ngwuja'ri ngwani diji dikwüdi (Mätä 13.1-9; Murkuj 4.1-9)

¹ A yi'ral medadi giyoo, ngwa ji ngwü'di'ri ngwele giyündäränü na ngwu'dunanu 'dar ngwondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw giyeleny yidi Ngwaalu. Ngwoo'ra ngwüngün ngwoo ngwuru 'di na rom, aar le ji ² a ngwaw ji ngwoko 'to ngwanni ngwu'riyaar je ngwü'rillä nono aar je u'riyi dümdi nono degen. Märiyäm gwani Mäjidäliyä gwanni gwü'tiyäär gu ngwü'rillänü kwo'ra tä'ril, aar le ji. ³ Na Juwana gwanni gwuru daw didi Gwuuja dardan didi deleny dani Yirüdij, na Jujana, ngwaw ngwe ngwoko ngwu'ter ngwonyadu, ngwanni ngwati äpiji Yicung je ngwoo'ra ngwe ngwüngün yiiru ngwong ngwe ngwegen.

⁴ Aa'ti ngwüji dünü ndi ila ndi Yicu giyündär 'ter 'ter. Anni ma ngwüji ngwonyadu o'rajidalu, a je Yicu mī'rici ngwuja'ri ngwee ndi ari, ⁵ “Gur ge'te gi'tüdi ngwele ndi kwoy yona yüngün.

Anni mung ji ndi gida yona, a yon yoko i'di kay giläni, a je gu ngwüji elala aar je ru'ti, a je yi'rä utalu ladibur. ⁶ A yoko i'di ngwaalu ngwundu ngwuru yo'rr anni ma aar 'tüdä, aar undi kirom anaku aa'ti gu diyäng igilä. ⁷ A yoko i'di ngwügänü aar 'tüdä ngwügi ngwe a je ngwügi gatu aar gwogwornyadi. ⁸ A yoko i'di gidiyäng ngwaalu ngwanni ngwujaw aar 'tüdä aar pe aar 'ri'ri ati gon ge'te pu äti ngwur'da yomonanu küü'ri tudini (100) aar onyadani giyon yanni yikwüdinä." A Yicu mi'rä ngwuja'ri ngwee ngwondaji dulala ngwuje ci, "Dinginar be manari ngaa läti ngwäni!"

⁹ A ngwoo'ra ngwudi Yicu otacalu gwani mi'ri ngwuja'ri ngwee. ¹⁰ A je be Yicu ci, "Bebere gwudi yujimid yidi yeleny yidi Ngwaalu, yeng-gaca je ngaa je lenge, a be ngwüji ngwu'ter, nje be mi'rici ngwuja'ri nunnu ma aar ombajidi aar 'ti änggädi, ma aar 'dingini, aar 'ti lingidi."

*A Yicu inggidi ngwuja'ri ngwani diji dikwüdi
(Mätä 13.18-23; Murkuj 4.13-20)*

¹¹ "Ngwuja'ri ngwee ngwuru no, yon yani ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. ¹² Yon yanni yi'dü kay-
alu yani ngwüji ngwati 'dingini a je be dijego'rr
ila ngwuje apada ngwuja'ri giyigoranu nunnu
ngwuje etaci ndi ämnä aar gilängidini. ¹³ Yon
yanni yi'dü ngwaalu ngwanni ngwuru yo'rr, yani
ngwüji ngwanni ngwati 'dingini ngwuja'ri aar je
be ape lijayanu. Aar 'ti be üllü 'tu'tu nginä'dänü
gwulleny. Ngwati ämnä gaji gooko ma be gaji ila

gidi mīmīnni nono, aar i'dādä gweere. ¹⁴ Yon yanni yī'dü ngwügänü, yani ngwüji ngwanni ngwati 'dingini, ati je be yigor mī'rici yī'ralanu yidi lingeno a bupi gwudi yeleny, a ami'ra gwüngün anda ngwuje dami aar 'ti 'ri'ru aar äti ngwäyänü a'tur. ¹⁵ Yon yanni yī'dü gidīyäng dannī dijaw, yani ngwüji ngwanni ngwati 'dingini ngwuja'ri aar je määtäädä giyigoranu yegen yanni yijayanu aar je 'dengenaci aar undi ngwäy aar äniiji yiguri aar 'ri'ri yona yonyadu.”

*A Yicu mī'ri ngwuja'ri ngwani buri
(Murkuj 4.21-25)*

¹⁶ “Ngwüji ngwēre ngwa'ti ngwati muji ligä gilamba aar be gwü'rübäjälü gimo ge na aar äniijälü ngwombonyanu. Lati aar manni ape aar alliji kudināla nunnu a ngwüji ngwanni ngwati ändä aar engga buri. ¹⁷ Yere yanni yati je ngwüji äniijälü, ya ji ya 'tädinälü ya je ngwüji engga, na yere yanni yati je ngwüji äbrī aar je äniijälü, ya mbüjini ya 'tänälü gilingenalu. ¹⁸ Arnganar be ndi ari ngaa gilo lati 'dingini awa, lanni läti la aar je gendaci, a be lanni la'ti äti ya aar je apada yanni ya aar ari ye yätäär je yooko.”

*Nanni na ngwenggen ngwe ngwudi Yicu
(Mätä 12.46-50; Murkuj 3.31-35)*

¹⁹ A nanni gwudi Yicu ngwenggen ngwe ngwudi Yicu ila aar 'ti mbuja gay gadi aar ge obani 'dünggüngün anaku ju gu ngwüji ngwonyadu. ²⁰ Aar ci Yicung nu, “Nanni gwunga ngwanggalu ngwe, gilo lidünü poor liminängä.”

²¹ A Yicu ondaci ngwüjü 'dar ngwanni ngwuju ngwuje ci, “Nanni gwüny a ngwänggäri, ngwani

ngwüji ngwanni gwati 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar ngwe elette."

A Yicu düniyi dudu

(Mätä 8.23-27; Murkuj 4.35-41)

²² Gomon ge'te a Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün äni gibalükänü ngwuje ci nu, "Ar ele ar ü'rü yaanu aar dambu dambal." Aar 'di'ri aar ele. ²³ Anni ma aar ji ndi ruyi bälükä, a Yicu ndri. No a dirun ila dudu danu giyaala a yaw äni gibalükänü aar ji ndi onyadala, ngindenga 'dar aar ji ngwaalu ngwuki.

²⁴ A ngwoo'ra 'ritiya Yicung aar ci, "Doorta, Doorta alanga gilo ladi i'däti!"

A Yicu 'di'rälü ngwugirinya diruna a dudu aalu nyimod, a ngwaalu adatalu jicom. ²⁵ Ngwube ci ngwo'ra ngwüngün nu, "Änni gwalu 'dünggüny gwanna?"

A je le ngwaalu elalu a je yedeny eny aar otajidalu aar ari, "Diji diru ange ndee? Digirinyädi diruna, a dudu 'dengenaji!"

A Yicu 'tüyi ngwü'rillä gidiji

(Mätä 8.28-34; Murkuj 5.1-20)

²⁶ Yicu na ngwoo'ra ngwüngün ruyi bälükä aar dambu ngwaalu ngwudi ngwüji ngwucaar je Ngwüjädiri, ngwanni gwati jada dambal ma aar ü'rü yaanu yidi i Jäliling. ²⁷ Anni ma Yicu 'tüdä kimämü no, aar mbudi diji de kündär nggoo dirlälü ngwura. Kaji golanu diji ndoo delellalu ngwanginu ngwanu ating 'ti jalu 'dunu, ating be jalu giyomon yüngün 'dar ngwumomanu. ²⁸ Anni mung engga Yicung, ngwümü'ri

dula dipa ngwadaci Yicungalu giyoranu yüngün, ngwurnidi dula ngwuci, “Yicu Giji gidi Ngwaalu ngwojema kerala! Nga gwümininy gwe ange? Nggwa ang pácälü ndi ari aa'ti nga gwuny ici dīrbä!”²⁹ Daru gu no anaku ma gu Yicu girinya ngwü'rillä dulu de ndi aar 'tü 'dünggüngünänü. Gati gu ngwü'rillä ärrī no yomon 'dar, ati gu ngwü'rillä ärrī no ati ngwüji gekaji ngwuyalu aar gekaji yoralu yu'rung ye ating je ü'rī'tänü, ati ngwü'rillä ape aar gwe ele ngwaalu ngwudadu poor.

³⁰ A Yicu otacalu ngwuci, “Nga gwani yärü?”

Ngwuci, “Ngwüriny ngwüny ngwani Gwu'tulunga.” Ndi ari gädī ngwü'rillä nono ngwonyadu. ³¹ A ngwü'rillä päci Yicungalu aar ci aa'ti nga gwunje dinga kibü'rīl.

³² Ngenone, ngwüdr ngwuju gu ngwonyadu ndi enyalu geno nono. A no a ngwü'rillä päci Yicungalu ndi ari ngwuje dinga ngwüdränü. Ngwuje gäbici. ³³ Aar 'tü gidiji aar äni ngwüdränü. A ngwüdr 'dar rükädä geno nono aar mi'ri'ti giyaanu aar i'dätī.

³⁴ Ngwo'ra ngwanni ngwuju ndi iye ngwüdrä aar engga yi'ral giyee yima ji no, aar abri aar bädīyi yi'ralalu pad giyündär a giyumil. ³⁵ A ngwüji 'tüdä aar elada ndi ombaji ndi ari yiru ange yima ji. Anni ma aar obana ndi Yicu, aar mbuji dijü ndoo dima gu Yicu 'tüyi ngwü'rillänü ndi jalu giyoranu yidi Yicu digenna ngwujayi ki'ranu. A je yedeny eny 'dar. ³⁶ Ngwüji ngwanni ngwänggädī, aar enggaci ngwüjü ndi ari Yicu gwu'riya dijü nono ndoo awa. ³⁷ A ngwüji määtä

'dar ngwaalu ngwoo anaku ma je gu yedeny eny, aar ci Yicung ngwugatani ngwaalinga ngwegen ngwele. No, a Yicu 'di'ri ngwäni gibälükänü ngwugatani ngwaalinga ngwoo. ³⁸ Diji ndoo dima gu Yicu 'tüyü ngwü'rillänü ngwüpäci Yicungalu ngwuci nu, “Gäbiciiny nda ele.”

A be Yicu 'donya ngwudinga ngwuci, ³⁹ “O'ra 'dunu ang ondaci ngwüjü yi'ral ye yanni yima je Ngwaalu ärriji.” A diji ndoo o're ngwondaci ngwüjü 'dar kündär yi'ral ye yanni yima je Yicu ärriji.

*Giji gidi Yaruj a daw danni dümä
(Mätä 9.18-26; Murkuj 5.21-43)*

⁴⁰ Anni ma Yicu o'ra, a ngwüji ape ngindeng anaku jar gu ndi dünici. ⁴¹ A be gur ge'te gani Yaruj obana. Nginde giru deleny didi ngwämrä ngwudi Ngwaalu. Ngwadaci Yicungalu giyoranu ngwümätädä goralu ngwuci ngwele 'dunu 'dünggün ⁴² ndi ari giji giru gera ge'te pu güngün gäti ngwüdläyü 'di na rom (12) gümä gadi ayi. Anni ma Yicu ji ndi ele, a ngwüji ngwonyadu änanü 'dar gwadi aar ru'ti yora ye.

⁴³ Daw de'te diju gwanu diyü dirbä ngwüdläyü 'di na rom (12) ating 'derce yinälü. Ngwuti ngwonyalu 'dar ngwätäng je ngwuje ge'te giyima, aa'ti be ngwuma burna ndi u'riyi nono. ⁴⁴ A nginde ila ngwüjänü ngwila Yicung gilur'ranu ngwümätädä jürtädä gwudi dired no a yin yüngün düni.

⁴⁵ A Yicu utalu ngwari, “Yärü gwanni gwakaniny nono?”

A ngwüji 'dar nyi'rini, a be Butruj ci, "Gwani doorta, ngwüji ngwonyadu ngwänängänü aar ang romadi nono nga be ari yäru gwakaniny nono."

⁴⁶ A be Yicu ari, "Diji de'te dakaniny nono. Nggwücinänü, anni ma yiima 'tü 'dünggüny."

⁴⁷ A daw lenge ndi ari dima 'tänälü, no ngwila dididi'ru ngwadaci Yicungalu giyoralu, ngwäyänü ngwüji 'dar, ngwondaci Yicung ndi ari diru dima akani nono na ndi ari awa no dima u'ri nono. ⁴⁸ A Yicu ci, "Gera güny, ämnä gwunga 'dünggüny gwuma ang u'riyi nono. İndi gora gijaw."

⁴⁹ Gaji ganni gima ge Yicu ji ndi ondaci dayu, a diji ila dükäjäär ngwu'dun ngwudi gur nggoo giru gi'ra gidi ngwämrä, ngwuci, "Gera gwunga gima ayi, aa'ti äbänginä dortanu ba be."

⁵⁰ Anni ma Yicu 'dingini, ngwuci Yarujing nu, "Aa'ti yedeny ya ang eny, ämnä 'dogo 'dünggüny, ga u'ri nono."

⁵¹ Anni ma Yicu obana kubanu, ngwetaci ngwüjü ndi aar ngwe äni gidrü, ngwügäbici 'dogo Butrujing je Yuwana gwe a Yagub a mbumbu gwudi gera na nanni. ⁵² A ngwüji 'dar ngeno ji ndi ari aar runi. A je Yicu ci, "Ngaa 'ti aru, gera ga'ti ayu, gindru 'dogo."

⁵³ Ngindenga 'dar äri Yicung ngwimä anaku lingidäär gu ndi ari gera gayu. ⁵⁴ A be Yicu määtä kuy ngwurnidi, "'Di'rä gwani gera güny!"

⁵⁵ No a gera dibinä giyi'rany ngwü'di'rälü. A Yicu ondaci ngwüjü ngwuje ci, "Ätädär ngwony ngwewere ngwuje eny." ⁵⁶ A papa na nanni gwüngün a je le ngwaalu elalu. A je be Yicu ondaci ngwuje

ci aa'ti ngaa londaci ngwüjü ngwere yi'ral ye giyee yima ji.

9

A Yicu ükäji ngwo'ra ngwo ngwuru 'di na rom (Mätä 10.5-15; Murkuj 6.7-13)

¹ A Yicu urnida ngwo'ra ngwo ngwuru 'di na rom (12) gwüpäng ngwuje ätäda yiima ngwuje ätäda yelenya ndi 'tüyi ngwü'rillä 'dar ngwüjänü na ndi u'riyi ngwüjü dümdī nono. ² Ngwuje be dinga aar ele ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwani yeleny yidi Ngwaalu aar u'riyi ngwüjü nono. ³ Ngwuje be cani nu, “Aa'ti ngaa la apani gonyalu gere gani dilä, aa'ti ngaa la apani guura, aa'ti ngaa la apani dürädä aa'ti ngaa la pani gony gidi eny, aa'ti ngaa la pani ngwü'rinyä, aa'ti ngaa la gendani direda. ⁴ Ma ara je ngwüji ämnī ma ara je ülläjälü yirnü ngwaalu ngwere ngwanni ngwadi gu äni, ngaa jalu ngeno ngwu'dun ngwoo 'di ngaa 'di'ri ngaa gatani gündärä nggoo. ⁵ Ma ara je 'ti ngwüji ämnä ma ara je 'ti ülläjälü yirnü, gatanar gündärä nggoo ngaa brotada dibu'ralu mbüny giyora yalu ndi inggidi ndi ari aa'ti ngaa linje otacalu bigänü.” ⁶ A ngwoo'ra 'di'ri aar ele ngwu'dunanu 'dar aar ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwujaw aar u'riyi ngwüjü nono ngwaalu 'dar.

⁷ A deleny dani Yirüdiij dannī dīmāti ngwaalinga ngwani Jälil 'dingina yi'ral 'dar yanni yärrī je Yicu. A yi'ral giyee dibajalu. Ndi ari gwu'dingina ngwüjü ngwoko ndi ari Yuwana gwuma 'di'rä gwumidu ⁸ a loko ari İliyä gwadi

ru gwuma o'ra, a loko ari dijir dimine dadi ru didi güdläng dima o'ra dimidu. ⁹ A Yirüdiñ ari, “Äny gwuma ü'ridä Yuwanang gi'ralu mbüny a be yiru ange giyee yi'dingini nje?” A nginde ji ndi minä gay ndi engga Yicung.

A Yicu iye ngwüjü ngwüü'ri tudini (5000)

(Mätä 14.13-21; Murkuj 6.30-44; Yuwana 6.1-14)

¹⁰ Anni ma ngwoo'ra ngwükäjäär je o'ra, aar ondaci Yicung yi'ral 'dar yanni yima aar je ärrä. A je Yicu apani aar ele jücü poor gito gito kündär gani Bid Jäyidä. ¹¹ A gu be ngwüji lenge aar 'di'ri aar je gwujani. A je Yicu ülläjälü ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwani yeleny yidi Ngwaalu, ngwuje u'riyi nono lanni liminä ndi u'ri nono.

¹² Anni ma ngwaalu ru degera, a ngwoo'ra ngwoo ngwudi Yicu 'di na rom 'donggaci aar ci, “Ca ngwüjü aar 'di'ri aar o're ngwu'dunanu a ngwuburanu gito gito ngene aar minä ngwony ngwudi eny aar mbuji ngwaalinga ngwudi ndri ndi ari a gilo ngwaalu ngwudadu ngene.”

¹³ A je be Yicu ci, “Nga nga ätädär je ngwony ngwere aar je eny.”

Aar ci, “Nyängä läti 'dogo yona tudini na ngwuum rom, manari 'dogo nyii ele nje illijä 'dar ngwony ngwudi eny.” ¹⁴ Ngwanni ngwuju ngwuru ngwur ngwa ru nono ngwüü'ri tudini (5,000).

A Yicu ci ngwo'ra ngwüngün nu, “Car ngwüjü aar jalu gi'du küü'ri rom na 'di küü'ri rom na 'di.” ¹⁵ A je ngwoo'ra ärrä a ngwüji 'dar jalu.

¹⁶ A Yicu apa yona giyoo tudini a ngwuum ngwoo

rom ngwü'di'riyî ngwäy ngwombajidi kerala ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwuje ü'ränü ngwuje ätäda ngwo'ra ngwüngün aar je gegenaci ngwüjü. ¹⁷ Aar eny 'di aar pe 'dar. Anni ma aar je utalu ngwanni ngwuma jalu ngwü'ri'tinänü aar je ape yi'ramanu* 'di na rom yonyadala.

*A Butruj 'täji Yicungalu
(Mätä 16.13-19; Murkuj 8.27-29)*

¹⁸ A Yicu ji ndi otaci Ngwaalingalu gwe'te pu. Aar ji ngwoo'ra ngwe ngwüngün. Ngwümäätä ngwuje otacalu ngwuje ci, “Ngwüji ngwati ari äny gwani yärü?”

¹⁹ A ngwoo'ra ci, “Loko lati ari nga gwuru gwani Yuwana Almamadan a loko ari İliyä, aar be ari loko nga gwuru dijir de'te didi luubung gidlä dima o'ra dimidu.”

²⁰ A je be Yicu ci, “Nda mine nga nga laru äny gwani yärü?”

A Butruj ci, “Nga gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya gwudi Ngwaalu.”

*A Yicu ondaji gwani dirbä na yi'rany yüngün
(Mätä 16.20-28; Murkuj 8.30-9.1)*

²¹ A je be Yicu girinya ngwuje ci nu, “Aa'ti ngaa londaci dijälü dere ngwuja'ri ngwe ngwee.”

²² Ngwuje ci nu, “Giji gidi Dijji dümnä gadi iyî dirbä dipa na ngwü'dünyini ndi mbumbunga na ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na ngwoorta ngwudi yobo ga aar 'rinye a be ga jalu yomon tä'rîl ga Ngwaalu 'di'riyälü gimidu mana.”

* **9:17** 9.17 Yi'ral giyee yaru yüpä Ngwüyäwüd.

²³ A je Yicu ci 'dar nu, “Manari gwere gwanni gwüminä ndi aar nyi gwujani, gäbica ngwudodana ligo'ro lüngün ngwänni ndi mbuji dirbä yomon reny aar nyi gwujana nono änniny gu ndi iyä dirbä kü'ri gimamindanu. ²⁴ Gwanni gwüminä ndi gilängidiyi ligo'ro lüngün ling dudiyi a be gwanni gwadi dudiyi ligo'ro lüngün lani äny, ling gilängidiyi. ²⁵ Diji da mbuji ange manari dima bile didläyälü pipi'ri'ti ngwube geraji ligo'ralu lüngün? ²⁶ Manari gwere gwanni gwadi yaaru ape ngwüji 'dünggüny, a ndi ondaji gwani äny, Giji gidi Diji dümnä gaji ga yaaru ape 'to 'dünggüngün komon ganni gading ge o'ra gidi näji gwüngün na näji gwudi Ngwaalu a gwudi yi'rr yanni yiju'ru. ²⁷ Nggwa je ci, 'di'didanu ndi ari loko gilo ngene la'ti la ayi 'di aar enggani yelenya yidi Ngwaalu.”

Näjinä gwudi Yicu

(Mätä 17.1-8; Murkuj 9.2-8)

²⁸ Anni ma Yicu medaji yi'ral giyee aar jalu yomon 'dübä, ngwoda Butrujing je Yuwana gwe na Yagub aar allu kenala ndi otaca Ngwaalingalu. ²⁹ Anni mung ji ndi otaci Ngwaalingalu, ngwümaatä ngwugwurli ngwuru ngwäyänü 'ter a ngwured ngwüngün gwurli aar bidi pupu'rul aar enyanu nggäm nggäm. ³⁰⁻³¹ Ngwüji rom Müjängä İliyä gwe 'tädälü. Näji gwe gwudi Ngwaalu aar ondaji Yicunga le gay ge ganni gading ge ayi ndi medaji buping gwudi Ngwaalu kündär gani Üräjälim. ³² Butrujinga ngwoo'ra ngwe ngwanni ngwändäär le, aar ji ndi ir'dätälä. A be anni ma aar gata ngwäyälü, aar engga näjing

ngwüngün a ngwüjü ngwoo rom ngwüdünäär le. ³³ Anni ma ngwüji ngwoo rom ji ndi gatani Yicung, a Butruj ci Yicung nu, “Gwani doorta, yijaw ndi ar ji ngene. Ar pä yä'tä tä'rıl, gunga ge'te, ge'te gidi Müjä, a ge'te gidi İliyä.” Butruj ngwa 'ti lıngıdı ndi ari gwuju ndi araa.

³⁴ Anni ma mung ji ndi abingi no, a gıbä'rü gätınälä ngwuje 'rinyäjälü. A je yedeny eny anni ma je gıbä'rü 'rinyäjälü. ³⁵ A dulu üllä kibä'ränü ngwara nu, “Giji güny giru nggee ganni gäbrıny. 'Dıngınar 'dünggüngün.”

³⁶ Anni ma dulu dünı, a Yıcu mbüjını jücü. A ngwoo'ra ngwüngün gwugwundi yi'ral ye giyoo yıma ji. Aar 'ti ondaca dıjü dere yi'ral giyee giyomon giyoo yanni yıma aar ji engga.

*A Yıcu u'riyi gıjü dı'rıllä nono
(Mätä 17.14-18; Murkuj 9.14-27)*

³⁷ A bıgänü nggwoo, anni ma Yıcunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün tä'rıl üllädälü kenala, aar mbudi ngwüjıngä le ngwonyadu. ³⁸ A dıjı de'te ngwüjänü ürrä dula ngwara, “Gwani doorta, nggwa ang määtädä goralu, änggädi kuni gıjü güny giralu ge'te pu! ³⁹ Gati ngwü'rıllä aw nono ngwümi'ri dulalu 'dür nu, ati aar ape aar gatu ngwı'dı ngwüpüdinälü ngwü'tıyi ngwabeny ngwulem ati aar gu määtä no aar 'ti gäbıcä nunnu ga gatu düwälü pe'red ati aar ätiyi ngwämmä. ⁴⁰ Nyi be ci ngwo'ra ngwunga aadi aar gu 'tüyi dı'rıllänü aar 'ti be äti yiıma.”

⁴¹ A be Yıcu ari nu, “Nga gılee lıru ngwüji ngwa'ti äti ämning, ngaa 'ti rüdi yıgor ye'te pu.

A ladi gu ji jadu nga je dünici? Ila giji ge gunga ngene.”

⁴² Anni ma giji ji ndi ila, a dijego'rr obedalu nggatalu gidiyängälü ngwäyini ngwü'tiyä ngwabeny ngwulem. A Yicu girinya di'rillä ndoo, ngwu'riyi gijü nono nggwä'räci papang gwüngün. ⁴³ A ngwüjü 'dar a je yiima yidi Ngwaalu dibiyi.

*A Yicu ngwondaji mana gwani yi'rany yüngün
(Mätä 17.22-23; Murkuj 9.30-32)*

A anni ma ngwüji ji na ndi dibi, a Yicu ci ngwo'ra ngwüngün nu, ⁴⁴ “Aa'ti ngaa la dodani ngwuja'ri ngwee ngwadi ji ngwe ci gweneno. Giji gidi Dijü dümnä ga aar määtä ga aar ätäda ngwüjü.” ⁴⁵ Aa'ti be ngwoo'ra ngwüngün lingidi ndi ari gwaraa. Yi'ral giyee yändälü nunnu aa'ti ya aar je lenge. A je yedeny eny ndi aar otacalu ngwuja'ri ngwe ngwee.

*Yärü gwuru gwanni gwupana
(Mätä 18.1-5; Murkuj 9.33-37)*

⁴⁶ A ngwoo'ra ngwudi Yicu ji ndi garnati ndi ari yärü gwuru gwanni gwupana 'denggenanu. ⁴⁷ A Yicu lenge yigor yegen, ngwümäätä ngwoda gijü ganni goko ngwüdünäjälä 'dünggüngün.

⁴⁸ Ngwuje be ci nu, “Gwanni gwati ämni gijü nggee goko ngwüriny ngwüny, gwatiny ämni, a gwanni gwuny ämni, gwämnä ngindeng 'to gwanni gwükäjäny. Ndi ari gwanni gwoko gu'ru 'danggalanu ku, gwuru gwanni gwupana gu'ru.”

*Gwanni gwata je 'ti inijä nggwo ar le
(Murkuj 9.38-40)*

49 A Yuwana ci Yicung, “Gwani doorta, nyii lānggādī dijū de'te ndi 'tūyī ngwū'rillā ngwūjū nono ngwūriny ngwe ngwunga nyii be ru gwadi etaci ndi ari nu da'ti ar le.”

50 A je Yicu ci nu, “Aa'ti da aang etaci ndi ari gwanni gwa'ti nje inijā, nggwo ar le.”

A ngwūjī ngwudi Jamirang 'donya Yicung

51 Anni ma gaji ji gito gading ge o're kerala, a Yicu mī'rini ki'ra ngwū'di'rī ngwelada Ūrājālīm.

52 Ngwūkājī ngwūjū aar madini aar ele kūdār gidi Jamirang aar ja'rimaci yi'ral 'dar aar je gī'tijī mama. 53 Aa'ti be ngwūjī āmnā ndi ge'te gīyirnū ngenone ndi ari gwīndī gwadi elada Ūrājālīm.†

54 Anni ma ngwoo'ra ngwani Yagubinga Yuwana gwe engga yi'ral aar gu ru no, aar ci, “Gwani Doorta, a gwūmīnī nje nyii ci Ngwaalinga ngwuje dingaca ligā kerala ngwuje u'diye?”‡ 55 A Yicu gwurlalu ngwuje girinya.§

56 A Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwūngūn 'di'rī aar 'dongga kūdār gi'ter.

Yiru ange ya je mbuji ndi gwujani Yicung

(Mātā 8.19–22)

57 Anni ma aar ji ndi ele kay, dijī de'te ci Yicung nu, “Nggwa ang gwuji ngwaalu 'dar ngwadi a gu ele.”

† 9:53 9.53 Ngwūyāwūd na Ngwujamir lati 'ti amatanu. Ngwūyāwūd ngwati āpījī Ngwaalinga yobo Ūrājālīm a be Ngwujamir āpījī Ngwaalinga yobo ngwaalu ngwegen. ‡ 9:54 9.54

Yoko yati ari, “Anaku aru gu İliyā.” 2 Ngweleny 1.9–15 § 9:55 9.55 Yoko yati ari, “Nga la'ti lingīdī ndi ari ngaa liru lidi ligī'rīm līndī ne. Ndi ari Gījī Dijī dūmnā ga'ti īndādī ndi dudiyi ngwūjū ngwube ilada nding je gīlāngīdīyī.”

58 A Yicu ci nu, “Yar'tum yäti ngwubangu ngwadi aar gu ji a yì'rä äti ngwü'rü'tilä, a be Giji gidi Diji dümnä ga'ti äti ngwaalinga ngwading gu jalu ngwugatu düwä.”

59 A Yicu ci dijü de'te mana, “Gwujiny.”

A be dijü ndoo ci, “Gwani deleny, gwerre gwerre gäbïciny nyi o're nyi gata papang gwüny.”

60 A be Yicu ci, “Gäbïcä je lanni layu aar gatu ngwüjü ngwegen ngwanni ngwayu. İndi nga ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi yeleny yidi Ngwaalu.”

61 A dijü de'te mana ci, “Nggwa ang gwuji gwani deleny, gäbïciny gwerre gwerre nyi o're nyi aganna ngwüjü ngwüny gidrü.”

62 A be Yicu ci nu, “Gwere gwanni gwati ape gimena ngwube ombanalu gwodan, gwa'ti gwa mbuti ndi ape yiiru giyelenyanu yidi Ngwaalu.”

10

Ngwoo'ra ngwükäjäär je 'di kwo'ra tä'rıl na rom (72)

¹ Anni ma yi'ral giyee medadi, a Deleny dani Yicu äbrı ngwüjü mana 'di kwo'ra tä'rıl na rom* ngwuje ükäji rom rom ngwuje mädiniyi aar ele giyündär a ngwaalu 'dar ngwading gu ele. ² Ngwuje ci, “Yon giyo yirälü kirunyanu, a be ngwäänü ngwa'ti onyadu ngwanni ngwadi uni, yäy gu no, otacar Delenyalu didi giruny ngwükäji ngwäänä aar ele girunyanu güngün ndi uni yona. ³ İndär! Nggwükäjä je ngaa

* **10:1** 10.1 Ngwuja'ri ngwoko ngwati ari küü'rı tä'rıl na 'di.

ru nono ngwangala ngwele ngwoko ngaa ji ngwümüdänü.† ⁴ Aa'ti ngaa la pani ngwürädä, ngwüdän, aa'ti ngaa la düni ndi aganni dijü dere kay.

⁵ Ngwu'dun ngwere nggwa gu äni, gwerre gwerre agannar ngwüjü, 'A adatalu ji ngwu'dun ngwee.' ⁶ Manari diji ju ngeno dätü ämning gwudi adatalu, gäbücär aganning gwalu ngwudi adatalu ngwuji 'dünggüngün, mung erne, ara je o'raca. ⁷ Ngaa jalu ngwu'dun ngwoo, aang iyü aang eny ngwony ngwere ngwadi ara je ätäädä, ndi ari däänü dati aar ätäädä gu'ru güngün. Aa'ti ngaa la landalu ngwu'dun ngwu'dun.

⁸ Gündär gere ganni ga gu äni, ma ara je ngwüji ge'te giyörnü, itär ngwony ngwanni ngwadi ara je gi'tijälü ngwäyälü. ⁹ U'riyar ngwüjü nono ngwanni ngwümä kündär nggoo nga je ondaci nga je ci nu, 'Yeleny yidi Ngwaalu yima ja gito 'danggalu.' ¹⁰ Ma be ari ngaa lima ele kündär gere ma ara je be 'ti ülläjälü yörnü, 'tüdär ang ele ngwayalu poor aang ari, ¹¹ "Di 'to dibu'ra didi gündär galu dannu diminje 'di'ra yora nono, da ara je brotada nono. Diwayinar be ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yima ji gito 'danggalu.' ¹² A nggwa je ci ndi ari gomon nggä'di, ngwüjü ngwudi Jaduming ngwa inädäni Ngwaalinga ngwüji ngwudi gündär nggoo!"

*Yündär yanni ya'ti ämnä
(Mätä 11.20-24)*

† **10:3** 10.3 Läng gilee liru ginyen gidi pooring gati eny ngwangala ngweny yo'ra.

13 “Wājāj bi kündār gani Kürüjīn! Wājāj bi kündār gani Bid Jāyidā! Adinari a yiima yanni yārrinā 'danggalu, yārrī je ngwūjū ngwudi Jūr na Jāyidā, ngwūjī ngwegen ngwadi jo'renyana 'tu'tu luubu ngwadi bālāni ngwaaru nono aar genne gīmārā‡ ndi inggidi ndi ari ngwuma jo'renyana giyi'ral yegen yanni yiki! 14 Gomon gidi pī yelenya, ngwūjī ngwudi Jūr na Jāyidā ngwa inādāni Ngwaalinga 'danggalu. 15 A mine nga nga lidi gündār gani Kaprnawum! Ngaa lige'taja ndi ari ngaa ladi allu kerala? La je gatu ngaa ūllī gidel didi yi'rany!”

16 A Yicu ci ngwo'ra ngwūngūn nu, “Gwere gwanni gwada je geraci lāni ngwu'dingini, gwuny 'dinginijī, gwanni gwa je 'donyaci, gwuny 'donyaci 'to, a gwere gwanni gwuny 'donyaci, gwu'donyaca ngindeng gwanni gwūkājīny.”

O'ra gwudi ngwoo'ra 'dī kwo'ra tā'rīl na rom

17 A ngwoo'ra ngwoo ngwuru 'dī kwo'ra tā'rīl na rom o'ra lijayanu gwulleny. Aar ci Yicung, “Gwani Deleny, 'di ngwū'rillā ngwu'dengenaci nje minje girinya ngwūrīny ngwe ngwunga!”

18 A je Yicu ci nu, “Äny gwānggādi di-jego'ro dī'dū kerala nono gwele ma gere enyanu.

19 'Dinginar! Äny gwuma je ätādā yelenya ndi ari ngaa ru'ti ngwūüngäyü a ngwümü ngaa dami yiima 'dar yidi güwän galu, gong gere ga'ti ga je akani nono. 20 Aa'ti be ngaa la jayanu nunnu ngwū'rillā ngwu'dengenaca je, ngaa be jayanu

‡ 10:13 10.13 Ma Ngwüyāwūd jalu gīmārā, ngwati genne ngwureda ngwug'raar je ngwoola ngwe ngwudi yoo'ra aar ru nono juwal.

'dogo ndi ari ngwüriny ngwalu ngwuma üllinî kerala.”

²¹ Kaji nggoo, a Ligi'rîm lanni Liju'ru onyadi Yicungala ngwujayanu ngwari, “Papa gwanni gwuru Deleny didi gerala na diyäng! Nggwa ang ci yäy 'tu ndi ari yima je änjäji ngwüjalü giyee ngwanni ngwubebera ngwülingidi, yima je be 'täci yijälü yanni ya'ti lingidi. Yäy, gwani Papa, yiru gu anaku minä je gu.”

²² Ngwube ari, “Yi'ral 'dar yima aar nje Papa gwüny ätädä. Gwere gwa'ti gwülingidi Gijü a be Papa ru 'dogo. Na gwere gwa'ti gwülingidi Papang a be Giji ru 'dogo na lanni lima je Giji utanu ngwuje 'täci Papangalu.”

²³ A be Yicu gwurlada ngwoo'ra ngwüngün ngwuje ondaci rung rung ngwuje ci, “Lonjaca je ndi aang engga yi'ral giyee yänggädä je. ²⁴ Nggwa je ci ngwijir ngwudi Ngwaalu ngwonyadu na ngweleny ji ngwanni ngwüminä ndi engga yi'ral giyee yänggädä je, aar je 'ti be änggädi, na ndi 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingina je, aar je 'ti be 'dingina.”

A mi'ri ngwuja'ri gwani Dijamir danni dijaw

²⁵ A doorta de'te didi yobo yidi Müjä andada ngwüminî ndi idäji. Ngwuci nu, “Gwani doorta, nggwadi ärrî ange nunnu nyi mbuji miding gwudi gwur'taling?”

²⁶ A Yicu ci nu, “Yobo yidi Ngwaalu yüllinä yaraa? Yilingidä je yaraa?”

²⁷ A gur ci yaru nu, “Ämnä Delenya diru Ngwaalu ngwunga ligor le lunga ku, a ligo'ro le lunga ku a yiima ye yunga ku, a ya'rany ye yunga

ku. Nga be ämnï gwanggalu nono ata gu ämnï ligo'ro lunga.”

²⁸ A Yicu ci, “Ngwuja'ri ngwunga ngwäti ngwäyänü ärrï je gu a gwa be mbuji miding.”

²⁹ A be doorta didi yobo yidi Müjä minï ndi gwällini ligo'ro lüngün ngwube ci Yicung nu, “A mine diweengga diru ange dänni dadi nyi ämnï?”

³⁰ A Yicu mï'rici ngwuja'ri ngwee, “Luubu, gur ge'te güllü Üräjälim gadi ele ngwaalu ngwani Ariya, a ngwu'ram mbuji aar gwalla ngwureda aar pädänälü aar gatanalu giju ligoranu. ³¹ A määtä a dir'dal de'te üllä kayalu nggoo a be anni mung engga guru, ngwugwurli ngwumillidi gay 'ter.Ş ³² A Dillawi ila 'to kayalu nggoo anni mung engga ngwugwurli ngwumillidi gay 'ter. ³³ A be diji diru Dijamir dändi dilä kay nggoo ngwila ngwumbuji guru nggoo gipidäär anni mung engga ngwinä. ³⁴ Ngwu'dongga 'dünggüngün ngwuyi ngwämmä nono di'rica de ngwüdütä yila ye ngwugiki ngwape ngwalliji kindü'rälä güngün ngge ele ngwu'dun ngwudi yirnü ngwombaji.

³⁵ Bigänü ngwugwalli dinar rom ngwätädä guru gidi ngwu'dun ngwudi yirnü ngwuci nu, 'Ombaja, miny o'ra gay ge nggee, gwa ang ätädä gwere gwanni gwa ang dodaji 'dünggüngün.' ”

10:27 10.27 Täjiniyä 6.5 **10:27** 10.27 Ngwullawi 19.18

Ş **10:31** 10.31 Dir'dalinga Dillawi de liti je yedeny ndi akani guru nono ngoo gipidi ngwu'ram nunnu la rngi. 'Dün lati äpiji Ngwaalinga yobo aar 'ti nana ndi rngi.

³⁶ A be Yicu mi'rä ngwuja'ri ngwee ngwuci, "Giligoranu lunga, yärü gwuru gwanni gwuma ru diweengga gidiji ndoo dipidi ngwu'ram?"

³⁷ A doorta didi yobo ari, "Danni dinädi."

A Yicu gwä'räcänü ngwuci, "Indi be a je gu ärrü 'to no."

Märiyäm na Marja

³⁸ A Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün ji ndi ele aar gwoda gay gegen, aar obani kündär ge'te ganni giju gu daw dani Marja ngwuje üllälälü yirnü 'dunu 'dünggüngün. ³⁹ Marja gwäti gwenggen gwuru gera gwani Märiyäm gwanni gwujalu gioranu yidi Yicu ngwugeraji läni ngwuja'ri ngwondajing je. ⁴⁰ A be ligor mi'räci Marjang yiiranu yonyadu yading je ärrü. No ngwü'di'rälü ngwuci Yicung nu, "Gwani Doorta, a gwa'tiny gu ge'taja ngwäyänü ndi ari gera giru gwänggäri giminy gatana ndi ape yiiru jüco? Ondaca ngwila aar nyi gendaci guy."

⁴¹ A be Yicu gwä'räcänü ngwuci nu, "Marja, Marja! Ligor lipicängä giyi'ralanu yonyadu. ⁴² A be yi'ral yiru gu'ru ge'te pu 'dogo yimininä, Märiyäm gwuma ape gu'ru ganni gijayana ganni ga'ti ga ar apada."

11

Awa ndi otaci Ngwaalingalu (Mätä 6.9-13; 7.7-11)

¹ Gomon ge'te, Yicu gwuju ndi otaci Ngwaalingalu ngwaalu ngwe'te, a be anni mung medaji, a

be doo'ra de'te otacalu ngwuci nu, “Deleny, enggaci nje ngwuja'ri ngwudi otaci Ngwaalingalu anaku enggaca gu Yuwana ngwo'ra ngwüngün.”

² A je Yicu ci nu, “Manari ngaa lima otaci Ngwaalingalu, ngaa be ari ngwuja'ri ngwee, 'Papa,* a ngwüriny ngwunga jü'rini a yeleny yunga ru.

³ Atädi nje yona yidi eny gilingen.

⁴ Düdäniji nje ndi apepe gwäri gwanni gwuki
ndi ari 'to nje düdänijänü lanni lati nje äpiji gwanni gwuki.

Na aa'ti nga gwunje okta ndi idäji nje be 'tüyü giyi'ralanu yidi dijego'rr.' ”†

⁵ A je be Yicu ci nu, “Diji dündi ne danni däti dimada ngwube elaci diligeny danu ngwuje ci, 'Dimaad 'di'rä nyi ätäda yona tä'ril dämjä
⁶ nggwäti dimada düny dündi gwenene ngwaalu ngwolanu nyi 'ti be äti yona yere yadi nje ätä.’

⁷ Ngwube ondaca gidrü ngwuca, 'Nyi 'ti äbinginänü nyi gwuma längiti yiji yima ndri. Nggwa'ta be mana gwa 'di'rä.’ ⁸ Nggwa je ci ndi ari mung 'tina 'di'rü nunnu ngwätäda yona yidi eny ndi ari gwuru dimad düngün, gwa 'di'rä ying je ätäda 'dar yanni yimining je gwani digi'rini gwüngün 'dünggüngün.

⁹ No ngwuje be ci, utaralu la je ätäda. Minär ngaa la mbuji. Pidär längirü la je igitacälü.

¹⁰ Ndi ari gwanni gwa utalu, gwa aar ätäda, gwanni gwa mini, gwa mbuji na gwanni gwa pi längirü, gwa aar igitacälü.

* **11:2** 11.2 Yitab yoko ati ari, “Papa gwäri gwanni nggwo kerala.” † **11:4** 11.4 Yitab yoko yati ari, nje be ü'rälü yi'ral yanni yiki.

11 Papa gwändi ne gwere 'danggalanu gwanni gwa giji güngün otacalu ndi ari giminä duuma ngwube ätäädä düüngäyü? 12 Na ngwotacalu gonyo ge ngwube ätäädä dümü?

13 Ma be ari nga nga ke gwe gwalu lati lenge ndi angidaci yijü yalu angidajing gwanni gwujaw a be ya ru'tana ndi Papa gwalu gwudi gerala ndi angidaci ngwüjü Ligirimä lanni Liju'ru gwanni ngwati otacalu!"

Yicu na Digego'rr

(Mätä 12.22–30; Murkuj 3.20–27)

14 A Yicu ji ndi 'tüyü di'rillä kuranu gägäbicüng ngwuru dä'räng. Anni mung 'tüyü, a gur ondaji. Anni ma ngwüji ngwonyadu engga aar dibi. 15 A be ngwoko 'denggenanu ari, "Bäljübül‡ gwuru nggwee gwanni gwuru deleny didi ngwujego'rr ngwanni ngwati 'tüyü ngwujego'ro." 16 A ngwüji ngwoko idäji aar otacalu nding je enggaci yi'remna yere kerala.

17 A Yicu lenge ngwuja'ri ngwegen ngwani ngwuju giyi'ranu yegen, ngwuje ci, "Gen ganni gü'ri'tinä yelenyanu, ga geradalu, a ngwu'dun gwanni ngwü'ri'tinänü ngwa i'di. 18 Ma be ari dijego'rr dü'ri'tinä yelenyanu, awa a be yeleny yüngün mätinälü? Ndi ari nga nga lati ari äny gwati 'tüyü ngwujego'ro yiima yidi Bäljübül. 19 Ma be ari äny gwati 'tüyü ngwujego'ro Bäljübül gwe a be yiji yalu ngwati aar je 'tüyü ange nggwe? Yiji yalu ya je be picü yelenya ndi ari ngwuja'ri ngwalu ngwuru 'tur. 20 A be manari

‡ 11:15 11.15 Bäljübül ngwüriny ngwu'ter ngwudi dijego'rr ngwani deleny didi ngwujego'rr.

äny ngwati 'tüyi ngwujego'ro yiima ye yidi guy gidi Ngwaalu, yeleny yidi Ngwaalu yima je gu obananu."

²¹ A je Yicu ci, "Ma diji dannu dojema nono etadi ngwu'dun ngwüngün digwodananu, ngwong ngwüngün ngwati jayi nono. ²² A be manari diji dannu dojemana nono dima määtä ngindeng ngwudami ngwapada ngwäbländi ngwüngün ngwanni ngwügätädäng gu ngwäyänü, ngwapada ngwony ngwüngün ngwuje giginanu 'dar."

²³ A je Yicu ci, "Gwanni gwa'ti nyii gwe, gwuru güwän güny. Na gwanni gwati nyii gwe 'ti gwä'räjä gi'du, gwuru gwanni gwati bädälü."

²⁴ Ngwari, "Manari di'rillä dima 'tü gidijänü, dati ele ngwaalu ngwanni ngwa'ti äti yaanu nggu landalu ngwüminä ngwaalinga ngwanni ngwading gu obe düwä de. Manari ngwuming je 'ti mbuja ngwube ari, 'Äny gwa be kwoyalu ngwu'dun ngwugatani nje.' ²⁵ Mung o're ngwuje mbuji ngwübrütinälü ngwügilicänälü.

²⁶ Ngwo're ngwapana ngwü'rillä ngwu'ter ngwanni ngwukana 'dünggüngün aar ila aar äni 'dünggüngünänü a diji ndoo kani giyi'ral yüngün giyi'ral yüngün yidi gwerreng."

²⁷ Anni ma Yicu ari ngwuja'ri ngwe, a daw de'te ngwüjänü ara, "Lonjaca nanning gwanni gwülingitängä aar ang i'riyi!"

²⁸ A be Yicu ci, "Lonjacaar je manni lanni lati 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar je 'dengenaji!"

Gi'remna giru yiima ndi Yunan
(Mätä 12.38-42)

²⁹ Anni ma ngwüji ji ndi gendada ngwonyadu, a je Yicu ci, “Gimad nggee giki giminä yi'remna yanni yiru yiima ar je enggaci. Yere ya'ti ya aar je mbuji ar je enggaci 'dogo yani dijir didi Ngwaalu dani Yunan. § ³⁰ Anaku rung gu Yunan gi'remna ngwüjänü ngwudi Niniwäng, 'to Giji gidi Dijji giru gu 'to no kimadanu nggee. ³¹ Deleny diru daw didi gen Kaama* da ji da 'di'ra da aar dünäti gimaad ge nggee komon gidi pi yelenya yidi gwur'taling ngwuje pidiyi yelenya. Daw ndee diru deleny dindi 'tu'tu ngwaalu ngwolanu gwerre ndi 'dingini bebereng gwudi Jiliman. A be gwenene ngene, nggwo be gwanni gwupana gu'ru ndi Jiliman. ³² Ngwüji ngwudi Niniwäng ngwa ji ngwa 'di'ra komon gidi gwur'taling ngwüjängä le ngwudi gimaad nggee na ngwa aar je pidiyi yelenya. Ndi ari ngindenga anni ma je Yunan ondaci lima 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwucu je ngwe aar jo'renyana. A be gwenene ngene, nggwo be gwanni gwupana gu'ru ndi Yunan.”

Buri gwudi ngwanginu
(Mätä 5.15; 6.22-23)

³³ “Diji dere da'ti dati muji ligä gilamba ngwube ge'tada ngwaalu ngwä'tüdi ngwading gu

§ **11:29** 11.29 Ngwaalu ngwükäjä dijirä dani Yunan ngwondaci ngwüjü ngwudi Niniwä nunnu aar jo'renyana. * **11:31** 11.31 Deleny ndee diru daw diru didi gen gani Jibä. 1 Ngweleny 10.1-10; 2 Agibar Ayam 9.1-12. Gen nggee laru giju ken gani Yämän. **11:32** 11.32 Yunan 3.5-10

o'rralu ya ngwügwü'rübäjälü gimo ge. Lating manni ape ngwalliji kudinala nunnu a ngwüji ngwanni ngwati ändä aar engga buri. ³⁴ Ngwäy ngwunga ngwuru nono buri gwudi o'rralu ngwanginanu ngwunga. Ma ngwäy ngwunga jayi, ngwanginu ngwunga 'dar ngwa o'rralu nono buri. Ma be ari ngwäy ngwunga ngwa'ti jaw, ngwanginu ngwunga 'dar 'to ngwa ru dirim. ³⁵ Arngana be mama ndi ari buri 'dunggunga aa'ti gwa ru dirim. ³⁶ Yäy gu no manari ngwanginu ngwunga 'dar ngwütänü nono buri, ma aar 'ti ju ngwere ngwanni ngwuru dirim, ngwa o'rralu 'dar nono ati gu buri enyanu aar ang o'rracalu.”

A Yicu girinya Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo

(Mätä 23.1–36; Murkuj 12.28–40)

³⁷ Anni ma Yicu medaji ondajing, a gur giru Dibärriji urnidi yirnü 'dunu 'dunggüngün nunnu aar gwe eny. A nginde ele ngwujalu. ³⁸ A be anni ma gur nggo giru Dibärriji engga ndi ari Yicu gwa'ti unu ngwuy nono gwerre gwerre anaku aru gu dimürä ngwube eny, ngwobalu ndir.

³⁹ A Deleny ci nu, “Nga nga liru Ngwübärriji, ngaa lati uyi ginya nono gidi yaw aang uyi ginyanu gidi eny a be nginä'dänü ngaa be onyadi yubananu ngaa onyadi yijego'ranu. ⁴⁰ Wä ngwe'rr ngwee! Nga nga la'ti lingidi ndi ari gwanni gwuge'ta ngwangina poor, gwuru 'to gwanni gwuge'ta ngwangina nginä'däno? ⁴¹ A be nga nga, ätädar ngwüjü ngwanni ngwuru

ngwuwayi ngwony ngwanni ngwo kutranu na kinyanu galu gidi eny ngwong 'dar ngwa be ju'ri.

⁴² Wājāj bi Ngwübärrīji! Nga nga lati gwallīji Ngwaalinga gi'ra gidi nana na ngwūjirtān na ngwuwa 'dar ngwanni ngwati 'tū ngwartanu ngaa be dudanu ndi übidīyi ngwūjānū ngaa 'ti āti āmning gwudi Ngwaalu. Yaadi jayani ndi a je ārrī giyee gwodan ngaa je 'ti dudanu giyoo yiru gi'ra.

⁴³ Wājāj bi Ngwübärrīji! Nga nga lati āmni ndi abrada ngwudu'ri ngwūjādālū ki'ra gweere ngwāmra ati aar je ngwūji aganni ngwaalu ngwudi ngwiliny.

⁴⁴ Wājāj bi Ngwübärrīji na ngwoorta! Nga nga liru nono ngwumomo ngwanni ngwū'rinyānālū ngwati gu ngwūji elala aar 'ti be līngīdī ndi ari ngwuru ange ngwo nginā'dānū.”

⁴⁵ Anni ma gu doorta de'te didi yobo 'dingini no, ngwūmāatā ngwuci, “Gwani doorta ma gu ari no, nga gwüllūdī nje 'to.”

⁴⁶ A Yicu ondaci, “Wājāj bi ngwoorta ngwudi yobo nga nga lati üpiyi ngwūjū ngwony ngwanni ngwūni ngaa je 'ti be allija gomom nono galu.

⁴⁷ Wājāj bi gwani nga nga lati aci ngwumomo ngwudi diwayini ngwūjirā ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwū'rinyiti je papanga lalu. ⁴⁸ No nga nga ligwällinā papang je lalu giyi'ral yanni yārrār je. Ngindenga li'rinyiti ngwūjirā ngwudi Ngwaalu a be nga nga aci ngwumomo ngwegen.

⁴⁹ No a be Ngwaalu gwari bebere gwe gwūngūn, 'Linje ükaci ngwūjirā a ngwo'ra ngwūkājäär je, ngwoko ngwa aar je 'rinye na ngwoko ngwa aar

je linynyi.' ⁵⁰ Yäy no ngwüjii kimaad nggee ngwa ji ngwa aar je otacalu yin ye yidi ngwüjir 'dar ngwudi Ngwaalu yanni yirädälü 'tu'tu anaku ge'ta gu Ngwaalu didläyü, ⁵¹ 'tu'tu yin yidi Äbiil 'di aar obani giyin yidi Jäkäriyā† gwanni gwü'rinyitäär gidiliganu gidi gobo na dagad. Yäy nggwa je ci ngwüjii ngwudi didlä ndee ngwa ji ngwa aar je otacalu ngwuja'ri ngwe ngwee 'dar.

⁵² Wäjaj bi 'danggalu liru ngwoorta ngwudi yobo, nga nga lima längiti längirü ladi le ngwüjii lenge Ngwaalinga, ngaa la'ti ändi na ngaa lima etaci ngwüjü ngwanni gwadi äni ndi äni."

⁵³ Anni ma Yicu gatani ngwaalinga ngwo, a ngwoorta na Ngwübärriji 're ngwäy aar uki Yicung nono aar otacalu ngwuja'ri ngwe ngwonyadu. ⁵⁴ Ngindenga gwukar nono nunnu ngwü'tüyä ngwuja'ri ngwere ngwulemanu ngwüngün ngwanni ngwuki nunnu aar gu mbojaji gay aar määtä.

12

Arnganar ngwüjü ngwanni ngwuru yigoranu rom

(Mätä 10.26-27)

¹ Gaji ge nggoo, a ngwüjii ji ngwonyadu 'di aar ro'tajidalu yora ye, ngwa ru ngwüü'ri ngwonyadu. Ngwümäätä ngwuci ngwo'ra ngwüngün nu, "Arnganar ngwuja'ri ngwudi Ngwübärriji ngwati ape ngwüjü nono ngwü'ridü

† **11:51** 11.51 Äbiil gwuru gwanni gwü'rinyitär gwerre gwerre a be Jäkäriyā ru gwanni gwü'rinyitärälü gwodan. Täküwin 4.8; 2 Agibar Ayam 24.20-21

ngwülänü. Ngwati gäbici ngwüjü aar ru ngwu-mur'tuny. ² Ngwuja'ri ngwera ngwa'ti ngwanni ngwa'ti ngwa linginni ngwülübäjinälü na yere ya'ti yanni ya'ti ya linginni yigwü'rübänälü. ³ No yanni yada je ye ondaji nyim ya aar je 'dinginalu gilingenalu na yanni yati ündäjinä gilänänü gidrü ya aar ye ondaji ya 'tädinälü poor ya je ngwüji lenge.”

*Ara je yedeny eny ndi yärü
(Mätä 10.28-31)*

⁴ “Nggwa je ci lani ngwumaad ngwüny, aa'ti yedeny ya je eny ngwüji ngwanni ngwati 'rinye lingina 'dogo aar 'ti ba be äti yi'ral yere yanni yadi aar je ärrä. ⁵ Nggwa je ondaci ndi ari ara je yedeny eny ndi yärü, ara je yedeny eny Ngwaalu ngwanni ngwäti yiima gidiji ndi 'rinye ngwäti yiima 'to ndi gatu giligä lidi yi'rendeny. Yäy, nggwa je ci ara je yedeny eny 'dünggüngün! ⁶ Yi'ra tudini yilinginna ndi ari yati aar je ellang bartad ngwäy rom, gere ga'ti gati Ngwaalu dodani. ⁷ A ngwä'rü ngwalu giyi'ra ngwülingidi je Ngwaalu ndi ari ngwuru ümin. No, aa'ti yedeny ya je eny. Nga nga lipana gu'ru giyi'ra yonyadu ngwäyänü Ngwaalu.

⁸ Gwanni gwunyi 'täjalü ngwäyänü ngwüji gwa Giji gidi Dijji dümnä 'täjalü 'to ngwäyänü ngwudi yi'rr yidi Ngwaalu. ⁹ Gwanni gwunyi 'donya ngwäyänü ngwudi ngwüji gwa Giji gidi Dijji dümnä 'donya 'to ngwäyänü ngwudi yi'rr na ngwudi Ngwaalu. ¹⁰ Gwanni gwa lo Gijü gidi Dijji dümnä gwa aar dädänijänü. A be gwanni gwa lo Lig'i'rimä lidi Ngwaalu lanni Liju'ru, gwa'ti gwa

aar dūdānījānū. ¹¹ Manari ngwūji ngwuma je apada ngwelenyanu ngwudi ngwāmra na ngwūji ngwanni ngwuru yi'ra na ngweleny, aa'ti yigor ya je mi'rānū ndi ari ngaa ladi be etadi giyigo'ro yalu awa na ngaa ladi be ara. ¹² Kaji nggoo, Ligi'rīm lanni Liju'ru, la je enggaci ngwuja'ri ngwanni ngwada je ondaji.”

Damal danni dīnānū

¹³ A gur ge'te ngwūjānū ngwuci Yicung nu, “Gwani doorta, ondaca gwānggārī nyii genati yu'rinanu yanni yima aar nje mbumbu gwārī gātījānī.”

¹⁴ A be Yicu ci nu, “Guru, yārū gwuru gwātādīny yelenya ndi a je üpiyi yi'ral na ndi a je gīgīnījī yu'rinanu?” ¹⁵ Ngwuje ci nu, “Arnganar mama aang rime ngwangina ndi übījī yi'ralanu yidi dīdlā ndi ari midi gwudi lingeno lidi dījī gwa'ti ani yu'rin yūngūn yanni yonyadu yātīng je ngene gīdīdlā.”

¹⁶ A je Yicu mi'rīcī ngwuja'ri ngwee ndi ari, “Giruny gāpījā guru ge'te gīnānū yona yonyadu. ¹⁷ Ngwīriyi ngwāyālū giligoranu lūngūn ngwari, ‘Nyi gwa ārri ange? Nyi gwa'ti āti ngwaalinga ngwadi nyi gu bālājī yuula yūny.’ ¹⁸ Ngwari, ‘Yinje ārri giyee. Nggwa pādā gīlīngālū gūny nyi ga'riji gipana nyi gu bālājī yonanu yūny na ngwony ngwūny ngwanni ngwujaw ngwu'ter. ¹⁹ Nyi be ci lingina lūny, Lingeno lūny, aa'ti ligor la ang mi'rānū, jalu nga gatu dūwā a gwāti ngwony ngwujaw ngwīrālū, ngwūgī'tīnālū ngwa jalu ngwūdlāyū ngwonyadu, no itī, iyū nga jayanu.’

²⁰ A be Ngwaalu ci nu, 'Wä de'rr ndee, ligo'ro lunga la aar ang apada dilunga didi gweneng, a be yeleny giyee yigi'tijä je ligo'ro lunga, yadi je yärü ape?' ²¹ Yadi gu ru no gïdijï danni dati maci lingina lüngün yelenya ngwu'ti be äti yelenya Ngwaalu."

Aa'ti yigor ya je pänü
(Mätä 6.25-34)

²² Ngwube ci ngwo'ra ngwüngün, "No nggwa je ci aa'ti yigor ya je pänü ngwaalu ngwudi midi gwani lengeno ndi ari ngaa ladi eny ange na ngaa ladi genne ange. ²³ Midi gwujayana ngwong ngwudi eny na lengeno lijayana ngwured. ²⁴ Ombajar yidongra yati 'ti kwüdi yati 'ti unu na yati 'ti äti yimi'rinä gidrü aar 'ti äti yilüng poor ati je be Ngwaalu monaci. Ya be ru'tana 'danggalu nga nga lanni lipana gu'ru giyi'rä. ²⁵ Yärü gwuru 'danggalanu gwati ligor pänü gwa burni ndi gendaci lingina lüngün gajï ge'te pu ngwujalu ngwumidi? ²⁶ Manari nga nga lati 'ti burna ngwuja'ri ngwanni ngwoko 'dogo, a be garang ganni gati a je gäbicï ara je be ligor mi'rici yi'ralanu yi'ter?

²⁷ Ombajar yibobo yidi ngwüdäny yati 'tü awa. Yati 'ti apu yiiru na yati 'ti iriyü. A be nggwa je ci deleny dani Jiliman yeleny yanu yüngün 'dar, gwa'ti genna ngwureda ngwujaw yi'rura nono yibobo giyee. ²⁸ Ma be ari Ngwaalu ngwati giki yanya yidi didäny no yanni yati 'tü gwene aar be undi aar gätini giligä bigänü aar u'di, a mine ya ru'tana 'danggalu, giki gwüngün 'danggalu gwa'ti be gwa pani gu'ru, äji bini nga nga gilee

lami'ratu ämning Ngwaalu! ²⁹ Ati aang 'ti gäbica yigor yalu ndi utalu eny gwe na iyī gwe. Aa'ti ligor la je mi'rici yi'ralanu giyee. ³⁰ Ngwūji ngwudi didlä ngwuru ngwanni ngwati gwuji yi'ral giyee 'dar. A be Papa gwalu gwülingidi gu ndi ari nga nga yata je bupi giyee 'dar. ³¹ A be bupar yelenya yidi Ngwaalu gwerre gwerre ya ara je be gendaci giyee 'dar.

³² Aa'ti yedeny ya je eny gwani gi'doonga ganni gooko'riny, Papa gwalu gwudi gerala gwämnä ndi ari gwa je ätäda yelenya yüngün.

³³ İllär yu'rina yalu ngaa ätäda ngwūjū ngwanni ngwa'ti äti. Ngaa ge'taji yu'rina ngwaalu ngwanni ngwati 'ti 'digi'ru na yilü yanni ya'ti ya undanu kerala. Ngenone du'ram dati gu 'ti 'dünggädi na ngenone, yon yati gu 'ti dibubu.

³⁴ Ndi ari ngwaalu ngwanni ngwuge'taja gu yu'rina yunga, ngenone ligor lunga la gu jada 'to."

*Ngwinäd ngwanni ngwarngana
(Mätä 24.45-51)*

³⁵ "Rüjinäränü aang jalu mama ligä le limüjinä. ³⁶ Rüdär nono ngwūjū ngwanni ngwüdünicä delenya degen danni dima ele giyi'rinyinä yidi agidi aar be jicalu ngwäy ngwe nunnu manari dima ila mung pida dümbürä aar igitacälü puprang. ³⁷ Ngwinäd ngwa aar je onjaci gwulleny ngwanni ngwa aar je mbuji ngwujalu ngwäy ngwe mung ila. Nggwa je ci 'didanu nginde gwa 'di'ri gwa genne gwu'ren ling je ge'talu gidümbürälü ngwuje äpiji yiuru aar eny. ³⁸ Ya gu jayi ngwūji ngwo ngwanni

ngwa je deleny degen mbuji lijalu mama, da gu ne ila diligeny danu na gwele ma ngwaalu ru ngwadi u'ri. ³⁹ A be lingidär yi'ral giyee ndi ari adinari diji dere didi ngwu'dun dima lenge ndi ari du'ram dadi ila jadu, da'ti dadi gäbici du'ramu ndi pi ngwu'dunanu ngwüngün ngwäni. ⁴⁰ Nga nga 'to nga la ji mama, ndi ari Giji gidi Dijii dümnä ga ji gila kaji ganni ga'ti ga ge gi'tiji ngindeng ngwäy."

*Dartan danni diru ligor le'te pu
(Mätä 24.45-51)*

⁴¹ A määtä a Butruj ci, "Deleny ngwuja'ri ngwee ngwümü'rici nje ngwani änyängä jüco gwalla gwani ngwüji 'dar?"

⁴² A Deleny ci nu, "Dartan dindä ne danni diru ligor le'te pu dibebera dati deleny düngün gätijäniji ngwinädä ngwüngün nding je ätäädä ngwony ngwudi eny gilingen? ⁴³ Ya gu jayi gidartan ndoo ma deleny düngün mbuji ndi ärrä yi'ral giyee mung o'ra. ⁴⁴ 'Didanu nggwa je ci ding alliji giyeleny yidi ngwong ngwüngünälü 'dar. ⁴⁵ Ma be ari dartan dima ci ligor lüngün nu, 'Deleny düny dati jana ndi kwodalu no,' ngwümäätä ngwinädä ngwuru ngwur na ngwaw ngwuje pi ngweny ngwiyi ngwürläli. ⁴⁶ Deleny didi dartan ndoo da ila komon ganni ga'ting ge gi'tijä ngindeng ngwäy na kaji ganni ga'ti nggee lingidi. Ding määtä ding pi ding dinga ngwaalu ngwudi ngwüji ngwanni ngwa'ti lingidi Ngwaalinga.

⁴⁷ Dartan ndoo danni dati lenge buping gwudi deleny düngün ngwu'ti be ju mama, ngwu'ti

ärri buping gwudi deleny düngün, da mi'rinäni gwulleny. ⁴⁸ A be gwanni gwati 'ti lingidi, ating be ärrä yi'ral yanni yadi gäbici ngwümi'rini, gwa aar mi'ri gwooko. Gwanni gwati aar ätäda gwonyadu, gwa aar lanada nono gwonyadana. A gwanni gwuma aar ätäda gwanni gwonyadana, gwonyadana gwa aar gwe otacalu."

Ü'ri'tidänü gwani Yicu
(Mätä 10.34-36)

⁴⁹ "Äny gwindädi ndi ge'te ligä gidiyängälü, na nggwüjädä gu ndi ari ladi be mätini. ⁵⁰ A be äny gwäti yi'redenya yadi nje ape na awa ndi ari yedeny giyo yitiny gu 'di aar ila aar medadi! ⁵¹ Aa'ti ngaa la ari nu äny gwindädi ndi ge'te adatingalu ngene gididlä? Bärä, nggwa je ci äny gwindädi ndi nyi ge'te ngwuja'ri ngwanni ngwa ü'ri'tiyi ngwüjänü. ⁵² 'Tu'tu gomom gidi gwe-neng ngwelada gweere, ngwüji tudini ngwa ji gidrü ngwü'ridinänü, tä'räl ngwa rucidi ngwiniji ngwüjü rom na ngwüji rom ngwa rucidi ngwiniji ngwüjü tä'räl. ⁵³ Ngindenga la ü'ränü, Papa gwa aar ü'räjidanü giji ge na giji ga aar ü'räjidanü papa gwe, nanni gwa aar ü'räjidanü giji giru gera na giji giru gera ga aar ü'räjidanü nanni gwe, nanni gwanni gwuru düünä gwa aar ü'räjidanü daw de düngün diru düünä na daw diru düünä da aar ü'räjidanü nanni gwe gwüngün gwuru düünä."

Lingidär gaji
(Mätä 16.2-3)

⁵⁴ Ngwuci ngwüjü nu, "Ma ji ma aang enggada gibä'rü gätinälä gitäny gwe, puprang ngaa lati

ari gadi ele ndi ni a be ngwuja'ri äti ngwäyänü. ⁵⁵ Na gwele ma dirun anda kuy gidi gaama ngaa lati ari ngwaalu ngwadi ele ndi büdi, aar äti ngwäyänü. ⁵⁶ Ngwumur'tuny ngwee! Ngaa lati lenge awa ndi inggidi ngwuja'ri ngwudi dïyäng a gere. Awa ngaa 'ti be burna ndi lenge ngwuja'ri ngwudi gaji nggee?

⁵⁷ Ange gwuru ngaa 'ti be lingidi ndi pi yeleny giyo'ro yalu ndi ari yiru ange yanni yidünälü?

⁵⁸ Manari lima ang apada gideleny, kayalu güwän ge gunga, undu ngwäy ngaa o'rajidi güwän ge gunga kay. Manari ngaa lima obani gideleny da ang ape da ang ätäda gwommaning a gwommani gwa ang ape gwa ang giki korkon.

⁵⁹ Nggwa ang ci nga gwa gennadalu ngenone 'di nga ge'talu 'dar dani dämjü giligo'ro danni dätängä.”

13

Jo'renyani gwübüpinä

¹ Gomon nggoo, ngwüji ngwoko ngwuju ngwanni ngwondaca Yicung gwani ngwüji ngwudi Jäliling ngwanni ngwü'rinyiti je deleny dani Bilatij ngwülägäji yinänü yegen yin ye yidi ngwong ngwe ngwudi mi'rini nono ngwegen kobo. ² A je Yicu ci nu, “Ngaa laru ngwüji ngwudi Jäliling ngwayu yi'rany giyee ngwukana ngwüji 'dar ngwudi Jälilingo? ³ Nggwa je manni ci, bari a'tur! Ma aang 'ti o'ra kay galu giyi'ral yanni yiki, nga la ayi nono ngindeng je. ⁴ Nda mine lanni liru 'di na 'dübä (18) lidi Jaluming, lanni lacaja je ngwu'dun ngwolala? Ngaa laru ngindenga

likana ngwüji 'dar ngwudi Üräjälimingo? ⁵ Bäre pu a'tur! Nggwa je manni ci, ma aang 'ti o'ra kay galu giyi'ral yanni yiki, ngaa la ayi nono ngindeng je.”

Mi'ri ngwuja'ri ngwani dimnigor

⁶ A je be Yicu mi'rici ngwuja'ri ndi ari, “Gur ge'te gi'ro'raja dimnigora gidaartanu düngün. Ngwube ila ndi ombaji yimnigora ngwuje 'ti be mbuju. ⁷ No ngwube ci guru ganni gati etadi nu, ‘Äny gwuma äti ngwüdläyü tä'röl ndi ilada gidimnigor ndee ndi ombaji yimnigora ati nje 'ti be mbuju yere. Ü'ridädälü mbüny! Didang ndi ape diyängü 'dogo?’

⁸ A be gur ganni gati etadi ci nu, ‘Gwani deleny, gäbücälü mana didläyü de'te pu, dinyi gwüräci nono nyi bäläci ngwürü. ⁹ Ma be ari dima 'ri'ri didläyü ndä'di dang mine gäbücü. Mung mine 'ti 'ri'ru da ang mine ü'ridälü mbüny.’ ”

A Yicu u'riyi dayu nono komon giru Kwo'ra tä'röl

¹⁰ Gomon ge'te komon ganni giru Kwo'ra tä'röl, a Yicu ji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwämrä. ¹¹ A be daw de'te diju ngenone dätinä di'röllä nono dannu dümiyā ngwäpiyi lu'ranu ating 'ti dünädälä 'reny 'reny a'tur ngwätü ngwüdläyü 'di na 'dübä (18). ¹² Anni ma Yicu engga ngwurnidi ngwuci nu, “Daw ndee, lima ang u'riyi nono gidümdü dunga!” ¹³ Ngwalliji ngwuy nono gaji ge'te ge'te no ngwüdünälü 'reny 'reny ngwünäji Ngwaalinga.

14 A güündä ape guru ganni giru gi'ra gidi ngwämrä ndi ari Yicu gwuma u'riyi dijü nono komon ganni giru Kwo'ra tä'rîl. No ngwondaji ngwuci ngwüjü nu, "A läti yomon yiru nyärläl yidi ape yiiru ati aang ila giyomon giyee ara je u'riyi nono, aa'ti be ngaa la ari ngaa ila komon nggee giru Kwo'ra tä'rîl!"

15 A be Yicu ci nu, "Ngaa gilee 'dar liru ngwumur'tuny, dijü dere 'danggalanu dati 'ti gwä'dädi gi'dalu na gindü'rälü güngün gidigara ngwü'tüyi ngwokta ndi icä gomom ganni giru Kwo'ra tä'rîle! 16 A be daw ndee diru digüürnä didi Äbräyîm digekaja dijego'ralu ngwüdläyü 'di na 'dübä, aar 'ti be ädi ndi ar gwä'dälü komon nggee giru Kwo'ra tä'rîle?"

17 A yaaru ape güwänü güngün giyigo'ro yegen giyi'ral yüngün giyee. A be ngwüji 'dar jayanu gwulleney yi'ral ye 'dar yanni yiming je ge'te yiralu 'ter.

*A Yicu mî'ri ngwuja'ri ngwani läy lidi go'ta
(Mätä 13.31-32; Murkuj 4.30-32)*

18 A Yicu utalu ngwari, "Yeleny yidi Ngwaalu yiru nono ange? Yadi nje übidänü ange gwe? 19 Ngwari yiru nono yi'ral giyee. Dijü dapu läy lidi go'ta ngwukwoy gidaartanu düngün ngwü'tüdä ngwupe ngwuru da'ri, a gu yi'rä oda ngwü'rü'tilä ngwegen giyi'rinala yüngün."

*A Yicu mî'ri ngwuja'ri ngwani ngwü'rid
(Mätä 13.33)*

20 O're a Yicu utalu ngwari, "Nggwadi übidiyi yelenyanu yidi Ngwaalu ange gwe? 21 Yiru nono yi'ral giyee, yiru nono ngwü'rid ngwapa je daw

ngwuje äniiji ngwülänü ngwonyadu 'di aar uliyi ngwülä 'dar.”

*Mi'ri ngwuja'ri ngwani längir lanni limänü
(Mätä 7.13-14,21-23)*

²² A Yicu ele gïyündär a ngwu'dunanu, ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwelada Üräjälim.

²³ A diiji de'te otacalu ngwuci nu, “Gwani doorta, ngwüji ngwuru ngwoko 'dogo ngwanni ngwa ji ngwa gïlängidïne?”

A je Yicu ci nu, ²⁴ “Jar 'di'däny aang äni gïlängir lanni limänü ndi ari la'ti jalu ürgäny ndi a gu ngwüji äni, ndi ari ngwüji ngwonyadu ngwa ji ngwa mini ndi äni, a be ngwa'ti ngwa mbuji gay. ²⁵ Ma diiji didi ngwu'dun 'di'ri ngwülängiti längirü, ma aang be ji poor ma aang be pidä längirü aang ari, ‘Igi'ticinjälü gwani deleny!’

Nginde gwa je be ca nu, ‘Nggwa'ti a je lingidi ngaa lindi ne.’

²⁶ Ngaa la be ara nu, ‘A liti pa aar iyï gwüpäng, nga gwenggaca pa ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwumoo'ralu 'dänggäri.’

²⁷ A be nginde gwa je be ca mana nu, ‘Äny gwa'ti lingidi ndi ari ngaa lindi ne. Äbriijny kayanu, 'dar nga nga lanni lapa gwuki!’

²⁸ A ngenone yal ya ji na eny ngwad gwa ji ma aang engga Äbräyiming, Ijaaging na Yagub, a ngwüjir 'dar ngwudi Ngwaalu giyelenyanu yidi Ngwaalu a be yigo'ro yalu gätini kulu poor. ²⁹ Ngwüji ngwa ji ngwila gitäny gwe, ngwila gi'ra gwe, ngwila kuyala gidi gaama, ngwila kuyala

gidi gängir ngwa ape ngwaalinga ngwegen giye-
lenyanu yidi Ngwaalu. ³⁰ A be lanni liju gwodan
gwele la be ru yi'ra, a lanni liru yi'ra gwele la be
ji gwodan.”

Yicu na Yirüdi

³¹ Kaji nggoo, a Ngwübärriji ngwoko ila ndi
Yicu aar ci nu, “Tüdi ngene ang ele ngwaalu
ngwu'ter ndi ari Yirüdi gwaru gwa ang 'rinye.”

³² A je Yicu ci nu, “İndär aang ci gar'tum
nggoo nu, 'Äny gwadi äbräji ngwüjü ngwü'rillä
nono gwene a bigänü, a bigi nggwa rä'täji yiiru
yüny.’ ³³ A be nggwari äny nggwo kay ndi gwoda
yiiru gwene, bigänü a bigi, yiru gu ndi ari diji
didi Ngwaalu da'ti dati ayi ngwaalu gwere poor
Üräjälim!”

A Yicu rüni Üräjäliming (Mätä 23.37-39)

³⁴ “Wä ngwüji ngwudi Üräjäliming! Wä
ngwüji ngwudi Üräjäliming! Nga gwü'rinyi'ti
ngwüjira ngwudi Ngwaalu, nga je aci yo'rr ye
lanni lükäjä je Ngwaalu! Yomonanu ümn ng-
gwüminä ndi gwä'ri ngwüjü ngwunga nje äni
ki'rimi anaku gwele ati gu dagru gwä'ri yijälü
yüngün ngwuje gatu rumala ngwubung ngwe
nga be 'donya! ³⁵ A gu no, gündär gunga ga
gätinäni gidadu. 'Di'didanu nggwa ang ci nu,
nga gwa'ti gwuny engga mana 'di a gomoni ila ga
ge ari nu, 'Gwonjacaar gwanni gwindi ngwüri
ngwe ngwudi Deleny.”

14

A Yicu u'riyi guru nono

¹ A gomon ge'te ganni giru Kwo'ra tä'rîl, a Yicu ele ngwu'dun ngwudi gur giru gi'ra gidi Ngwübärrîji yîrnü a ngwüji ji ndi iye ngwäy ngwe. ² A gur ji gändälü ngwangina nono ngwujicalu gweere. ³ A Yicu otaci ngwortalu ngwudi yobo na Ngwübärrîji ngwuje ci, "Yijaw ndi apada dijü yiima gomon ganni giru Kwo'ra tä'rîl gwalla ya'ti jaw?" ⁴ Aar be gwugundi. A Yicu apada dijü ndoo yiima ngwuge'te kay ngwele.

⁵ Ngwuje be ci, "Manari nga nga lima äti gijü na gîndrî gi'dü gidel komon giru Kwo'ra tä'rîl, ga'ti ga aang gwalla puprango?" ⁶ Aar 'ti äti ngwuja'ri ngwere ngwadi aar ngwe ci.

Yîrnü na okeye ligo'ro

⁷ A je be Yicu mi'rîci ngwuja'ri ngwee anaku änggädîng gu ngwüjü awa ngwutu ngwaalinga gwudi jalu yîrnü ati aar ele aar jalu ngwudu'rala ngwudi ngwüji ngwanni ngwupa ngwujalu ki'ra gweere.

⁸ Ngwuje ci, "Ma ara je urnidi giyi'rînyinä yidi gi'tidi kay, aa'ti nga gwele gwa jalu gididu'rala dannî dijädî ki'ra gweere ngwaalu ngwudi yeleny nda manari dijî ndo dîndî gwodan dannî dipana 'dunggunga' ⁹ a be gwanni gwurnida je gwa be ila gwa ang ci, "Dî'rîjâ guralu nggee ngwujalu." No a gwa be 'donggalu gwanni gwapu yaaru a gwa jalu gwodan. ¹⁰ A be manari lima ang urnidi ngwaalu ngwudi yi'rînyinä, ati ang ele nga jalu gwodan ma be ari dijî dannî

durnidanga dima ila ma aar ang mbuji da ang be ci, 'Dimad, 'di'ra ang jalu ki'ra gweere ngwaalu ngwujaw.' Nga gwa be najini ngwayanu ngwüji 'dar ngwanni ngwujalu ngwuru ngwürnü. ¹¹ Ndi ari diji danni dati oleye ligo'rala lüngün dati aar üllälälü na diji danni dati okeye ligo'ro lüngün diru danni dati aar oleyala."

¹² Ngwube ci diju danni durnida nu, "Manari nga gwuma ge'te yirnu yaa yi'rinyina, aa'ti be nga gwa urnidi ngwumaada ngwunga na ngwanggalu na ngwüji ngwunga na ngwüji ngwanni ngwujacida ngwe, ngwanni ngwuru ngweleny ngwati yelenya yonyadu. Manari ngwuma je urnidi, ngwa mine aji 'to ngwa ang urnidi anaku urnida je gu no a gwa gwa'rini. ¹³ A be manari nga gwuma ge'te yi'rinyina, urnida ngwuwaya, nga urnidi ngwumjo, nga urnidi ngwurga na ngwüji ngwanni ngwürimü ngway. ¹⁴ La ang be onjaci ma ang 'ti gwa'rinanu 'denggen, a gwa gwa'rini komon gidi 'di'ri gwudi ngwüji ngwanni ngwüdünälü."

A Yicu mi'ri ngwuja'ri ngwani yi'rinyina yanni yipa

(Matä 22.1-10)

¹⁵ Anni ma gu diji de'te ngwüjanu gidimbürälü 'dingina no, ngwula ngwuci Yicung, "Yadi gu jayi kang gidiji danni dadi jalu ndi eny gidimbürälä giyelenyanu yidi Ngwaalu."

¹⁶ A be Yicu mi'rici ngwuja'ri ndi ari, "Diji de'te dige'ta yi'rinyina yipa ngwube urnidi ngwüju ngwonyadu. ¹⁷ Kaji gidi yi'rinyina ngwube ukaji ngwinäda ngwüngün ndi urnida ngwüju

ngwanni ngwabingacaar je ndi ari, 'Ilar yi'ral 'dar yima be ji mama.'

¹⁸ Aar be määtä 'dar anaku rar gu aar ari läti yiiru la'ti la burni ndi ila. A de'te ari, 'Äny gwilli diyängü gweneno dadi nyi ele ndi ombaja gäbüciny.'

¹⁹ A gwe'te mana ari, 'Äny gwilli yindri yi'ra 'di yadi nyi ye ele ndi gwürlü diyängänü* gweneno yadi nje ele ndi idäjä. Gäbüciny nggwa'ti gwa burni ndi ila.'

²⁰ Na dji de'te ari, 'Äny gwagu girem, nggwa'ti gwa burni ndi ila.'

²¹ A dinäd kwodalu ngwondaci delenya düngün. A deleny kanu ngwuci, "Tüdi puprang ang ele ngwayalu na ngwumoo'ralu ngwudi gündär ang urnida ngwuwaya na ngwumjo, na ngwüji ngwanni ngwürimü ngwäy na ngwurga.'

²² A dinäd 'tü ngwurnida ngwüjü ngwube ila ngwuci, 'Gwani deleny yanni yara ye yima ärrini ngwaalu ngwo na be ngwoko ngwudayinalu.'

²³ A deleny ci dinädä düngün, "Tüdi ang urnida ngwüjü yiima ye ngwayalu na giyi'dongalu 'di a ngwu'dun ngwüny onyadala gidrü. ²⁴ Nggwa je ci gwere gwa'ti gwanni gwondaciny gwa ngille ngwony ngwudi yi'rinyinä yüny a'tur.' "

Gu'ru gidi doo'ra didi Yicu

(Mätä 10.37-38)

²⁵ Ngwüji ngwonyadu ngwändäär Yicunga le, ngwugwurlalu ngwuje ci, ²⁶ "Manari dji dere

* **14:19** 14.19 Ngwüyäwüd ngwati gekajidi yindiri giyü'ri aar ye gwalli diyängänü ndi kwoy.

dima ila 'dünggüny ma aar nyi 'ti be ämnänä ndi papa gwüngün na nanni gwüngün na daw düngün na yijü yüngün na ngwenggen ngwanni ngwuru ngwur na ngwanni yera na ligo'ro lüngün, da'ti da ru doo'ra düny. ²⁷ Gwanni gwuma 'ti ämnä ndi ape yi'rendenya yidi yi'rany yani äny, gwa'ti gwa burni ndi ru doo'ra düny.

²⁸ Manari diji dima minä ndi oda ngwu'duna ngwanni ngwolala, dati jalu gwerre gwerre ngwä'rä ngwony ngwanni ngwudi ngwe oda ndi ari mung oda, ngwa mbute? ²⁹ Nunnu aa'ti gwa gatu yidingo ngwong ngwa be ü'rätä kay gwa be ngwüji äri ngwimä ngwanni ngwadi engga ngwu'duna ngwodana ngwü'ränü. ³⁰ La ari, 'Diji ndee düdädi dima be ami'rati ndi medaji ngwu'duna gwüngün.'

³¹ A deleny dändi ne dminä ndi ele gyyäärä, ngwu'ti be jalu gwerre gwerre ngwutalu ndi ari gwäti gwu'tulung gwuru ngwüü'ri 'di (10,000) gwa aar dugidi deleny de dänni däti gwu'tulung gwonyadana ndi gwu'tulu gwüngün gwuru ngwüü'ri küü'ri (20,000). ³² Manari dima icinänü ndi ari gwa'ti äti yiima, dükäjidi gideleny ndoo dänni ndona kay golanu ndi ari aar jalu aar adatalu. ³³ No 'to manari nga nga 'dar, diji dima 'ti gatana ngwonyalu 'dar ngwanni ngwätng je, da'ti da ru doo'ra düny.

³⁴ Ngwümündä ngwujaw, ma be ari ngwuma dudiyi nyiring gwüngün ngwa aar je nyiriyi mana? ³⁵ Ngwa'ti ngwa jayi ndi ari ngwe nyiriyi diyäng na ndi aar je bäläji kürü, ngwa bälänälü mbüny. Diji dänni däti ngwäni rom ngwudi 'dingini ngwu'dingini."

15

Mi'ri ngwuja'ri ngwani dangal danni didudu (Mätä 18.12-14)

¹ Gomon ge'te anni ma ngwudulba ngwonyadu ngindenga le lanni liki ilada ndi Yicu ndi 'dingini 'dunggüngün, ² a be Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo gwurli aar äbingini giyenenanu aar ari, "Gur giru ange nggee gati aar ele ngwüjü ngwanni ngwuki 'di ati aar ngwe emadi kiny ge'te pu!"

³ A je be Yicu mi'rici ngwuja'ri ngwee ngwari, ⁴ "Yäru gwere 'dangalu gwäti ngwangala küü'ri tudini (100) ngwube dudi de'te. Gwadi ärrä ange? Ngwa'ti ngwung je gatani ngwoo ngwuru 'di tudini kwo'rongo na tudini kwo'rongo (99) gidaamalu ngwele nding minä ndoo dima dudi 'di ngwumbuja? ⁵ Mung mbuja, ding apa ding ge'ta gidrom gwujayanu ⁶ mung o're 'dunu gwa be urnidi ngwumaada ngwüngün na ngwüji ngwanni ngwucajidaar ngwe ling je ci, 'Äny nggwo gwujayanu gwulleny anaku minyi gu mbuja dangala düny danni didudu. Ilar aar eny aar jayanu!' ⁷ Anaku no, nggwa je ci, jayanu gwa ji gwupana kerala gwani diji de'te pu danni diki danni dati jo'renyana giyi'ral yanni yiki ngwüjänü ngwanni ngwuru 'di tudini kwo'rongo na tudini kwo'rongo ngwanni ngwüdünälü ngwanni ngwa'ti äti ndi jo'renyana."

Mi'ri ngwuja'ri ngwani bartad gwanni gwududu

8 “A nono dayu danni dāti dinar 'dī ngwube mi'rajalu de'te.* Dadi ärrī ange? Da ulli lamba da bruti ngwu'dunalu ngwüngün ding mīnālū 'dar minyol 'dī ngwumbuja. 9 Mung mbuja, da urnida ngwumaada ngwüngün na ngwüji ngwanni ngwucajidaar ngwe ngwuje ci, 'Äny nggwo gwujayanu gwulleny anaku minyi gu mbuja dinar dūny danni dimi'rajinyalu. Ilar aar eny aar jayanu.' 10 Anaku no, nggwa je ci, yī'rr yidi Ngwaalu kerala ya jayanu gwani dīji de'te pu danni diki danni dati jo'renyana.”

Mī'ri ngwuja'ri kīji ganni gidudu

11 A Yicu oda yī'ral ngwuje ci, “Gomon ge'te gwerre gur ge'te giju gāti yījū rom. 12 A be ganni gokana 'dī'ri ngwuci papa gwüngün nu, 'Papa, ila be nyi ätädä gu'ru güny gidi goola gunga.' No a je papa gīnätīji golanu güngün gwenggen gwe gwanni gwupana.

13 Yomon cong a gīji nggoo gokana el-lang gola güngün ngwape ngwilinya ngwüngün ngwü'dī'ri ngwugatani ngwu'duna. Ngwele ken gola ngwaalinganu, ngenone ngwugeraji yu'rinalu yüngün eelle gwe gwanni gwuki. 14 Anni mung dudiyi yu'rina 'dar yanni yätīng je, a be ngwamu ji ngwupa aar määtä geno nggoo 'dar a nginde jalu ngwuru diwayi. 15 Ngwele ngwacaji dījänü de'te didi gen nggoo ngwudinga ngwaartanu ngwüngün ndi iye ngwüdrä.† 16 Ati

* 15:8 15.8 Dinar de'te pu dati de dīji ape yiiru gilingen.

† 15:15 15.15 Ngwüdr ngwürngü ngwati je 'ti Ngwüyävüd itī. Tājīniyā 14.8

ngwü'riny ami'ranu ngwanni ngwati je ngwüdr eny, ati 'ti diji ju dere ndi ätä.

¹⁷ Gä'ti gänü ngwudiwayina ngwari, 'Ngwänäd ngwudi papa gwüny ngwonyadu ngwati eny 'di aar pe aar gwä'ri, nyi be ayi ngwamu ngene! ¹⁸ Nggwa 'di'ri nggwa o're ndi papa gwüny gwuny ci, Papa, äny gwuma ke ngwäyänü Ngwaalu na 'dunggunga, ¹⁹ äny gwa'ti ba be ädi ndi ru giji gunga rujiny nono dinäd de'te dunga.' ²⁰ Ngwü'di'ra ngwo'ra ndi papa gwüngün.

A papa gwüngün engga ndi ila 'tu'tu ngenone, ngwänä, ngwabrada nono, ngwagu püm ngwaganni giyenenanu ngwümätäni nono.

²¹ A giji ci, 'Papa, äny nggwee gwuma ke ngwäyänü Ngwaalu na 'dunggunga, äny gwa'ti ba be ädi ndi ru giji gunga.'

²² A be papa ondaci ngwänädä ngwüngün ngwuje ci, 'Apar direda puprang dele dijaw ngaa giki, ngaa ülläci gu'runga komon ngaa giki ngwüdänü giyora yüngün. ²³ Ngaa apa gim'ru ganni gikwudina ngaa dugi aar eny aar jayanu. ²⁴ Ndi ari giji nggee güny gayu, gima be mida mana. Gidudu, gima be mbüjinä.' A no aar eny aar jayanu.

²⁵ Gaji ge nggoo gwenggen gwanni gwupana gwuju gitäny. Ngwo'ra anni ma ngwila gito gito 'dunu, ngwu'dingina ngwüjü ngwelnga aar riti. ²⁶ No ngwurnida dinädä de'te ngwotacalu, 'Yiru ange giyo?'

²⁷ A dinäd ci nu, 'Gwanggalu gwuma o'ra 'dunu gwuma be papa gwunga dügiji gim'ru ganni gikwudina nunnu gima o'ra gijaw nono.'

28 A güündä ape gwenggen nggwo gwupana ngwu'donya ndi äni gidrü. No a papa gwüngün 'tüdä ngwüpäcälü ndi äni gidrü. 29 Ngwube ci papang gwüngün nu, 'Diwayina ngwüdläyü ngwanni ngwäpijä ngwe yiiru nono minyi ru dinäd, nga 'ti nyürtjänü giyi'ral yere a'tur. Nyi 'ti ätädi gaa'ri gere nyi dugi nyii jayanu ngwumaad ngwe ngwüny. 30 A be anni ma giji gunga nggee o'ra 'dunu ganni gitär ngwedr ngwe gola gunga, nga be dügiji gim'ru ganni gikwudina!'

31 A be papa ci, 'Gwani giji güny, nda ati ji yomon 'dar, goola 'dar güny gunga giru. 32 A be yädi gu ndi ar eny ar jayanu, ndi ari gwanggalu nggwee gwayu gwele gwuma be mida, gwududu gwele gwuma be mbüjinä!' "

16

Dartan danni diru diriginä

1 A Yicu ondaci ngwo'ra ngwüngün ngwuje ci, "Diji de'te diru deleny däti ngwony ngwonyadu ngwube ape dartana ating je ombaci. A määtä a ngwüji ondaci ndi ari gwati dartan düngün düdiyiji ngwony yirginä. 2 A määtä a deleny urnidi gidrü ngwotacalu ngwuci, 'Yiru ange yanni yati nje 'dingini ngwüji? Ila 'di nyi enggaca ngwony ngwüny ngwanni ngwuca ngwe ombacinje, nga gwa'ta be ädi ndi ru dartan düny.'

3 A dartan äbingini giligoranu lüngün ngwari, 'Nggwa be ärrä ange gwenene? Deleny düny dadiny be linyinyi giyiiru. Äny gwa'ti äti yiima

yidi gwüri, nyi ru daaru ndi geraci ngwüjü guy.
⁴ Nggwuma lenge nggwadi ärrü ange, nunnu manari deleny düny diminy linynyi giyiiru yüny giyee, nyi mbuji ngwumaada aar nyi ülläjälü ngwu'dun ngwegen.'

⁵ Ngwümäätä ngwurnidi ngwüjü 'dar ngwanni ngwüminädi je deleny düngün dämjä nono. Ngwotacalu de'te gwerre gwerre ngwuci nu, 'Deleny düny dïminädängä ümn nono?'

⁶ Ngwuci, 'Dïminädïny yïbüngä nono yidi yila küü'ri tudini 'dübä' (800).

A määtä a dartan ci, 'Jalu apa nga je ülläjälü nga je ulli küü'ri tudini kwo'rongo' (400).

⁷ Ngwo're ngwuci de'te mana, 'Nga gwüminädängä ümn nono?'

Ngwuci, 'Gwüminädïny ngwubi nono ngwudi yon ngwüü'ri' (1000).

Ngwuci, 'Jalu apa nga je ülläjälü nga je ulli küü'ri tudini 'dübä' (800).

⁸ Anni ma deleny 'dingini, ngwortada dar-tana ndoo diru dïrgïnä gwani bebere gwüngün gwanni gwuming ärrü. Ndi ari ngwüji ngwudi didlä ndee ngwubeberana ngwüji ngwudi Ng-waalu ndi ruyi yiiru yegen gidïdlä degen."

⁹ A no nggwa je ci, "Ge'tar yimaada goola ge galu gidi didlä, ma ji mung medadi, nga mbuji ngwu'duna ngwudi gwur'taling.

¹⁰ Gwanni gwati ru ligor le'te pu giyi'ral yanni yooko gu'ru, gwa ru ligor le'te pu giyi'ral yanni yipa gu'ru. A gwanni gwä'tüdi ligor le'te pu giyi'ral yanni yooko gu'ru, gwa'ti gwa ru ligor le'te pu giyi'ral yanni yipa gu'ru. ¹¹ Ma be ari nga lima 'ti rüdi yigor ye'te pu ndi ruyi gola gidi

didlä, yärü gwanni gwada je ätäädä gola ganni giru 'didanu? ¹² A ma be ari ngaa lima 'ti rüdi yigor ye'te pu ndi ombaci dijü dere gola güngün 'danggalu, a mine yärü gwuru gwanni gwa je ombaci gola galu?

¹³ Dīnād da'ti da ru dīnād didi ngwoorta rom. Danni diru gu no, da 'donya dorta de'te a ding ämni de'te. Na ding 'dengenaci de'te a ding nyortacanu de'te. Ngaa la'ti la apajidi yiiranu yidi Ngwaalu na yidi ngwü'riny."

¹⁴ Anni ma je Ngwübärrijī 'dingini 'dar no, ngwanni ngwati ämni ngwü'rinyä aar määtä aar ci Yicungalu mireny. ¹⁵ A je Yicu ci nu, "Nga nga liru lati ci yigo'ro yalu ngaa lijaw nono ngwäyänü ngwüjī, a be Ngwaalu ngwuru ngwülingidī yigor yalu. Ndi ari yanni yati je Dijī engga yipa gu'ru ngwäyänü ngwüjī, yiru 'tur ngwäyänü Ngwaalu."

Enggaci gwoko gwudi Yicu

¹⁶ A Yicu ari, "Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwullu je Müjä na ngwanni ngwondaja je ngwijir ngwudi Ngwaalu ngwäti ngwäyänü 'tu'tu gaji nggoo 'di gomon ganni gima ge Ngwaalu ükäjä Yuwanang Almamadan ngwuja'ri ngwe ngwüngün ngwanni ngwujaw ngwani yeleny yidi Ngwaalu. Yima ündäjini kaji nggoo a ngwüjī ngwo ngwüminä gay gadi aar ge äni giyelenyanu giyee. ¹⁷ A be nggwa ari yijana gito gito ndi ari a gere na diyäng mi'rinye ngwududi ndi ari a guuli ge'te pu mi'radalu gidi yobo yidi Ngwaalu.

18 Dur dannni dati ge'te dayu kay düngün ngwagu di'ter, dati mi'rri ngwäyänü. Na dur dannni dadi agu dayu dannni dige'taar kay, dati mi'rri ngwäyänü."

Gur ganni ginänü na Liyajir

19 "Gur ge'te ginänü gati genne ngwureda ngwanni ngwujaw ngwu'ri ngwudi yeleny ati ngwarri yelenya giyomon 'dar. 20 Ati be gur ge'te ganni giru diwayi gani Liyajir gümä ngwomboro ngwangina nono 'dar, ati aar apada ngwu'dun gwudi gur nggoo ginänü ati ngwundralu gilängiränü lüngün 21 ndi ari aading ütini ngwudagi'ralu ngwanni ngwati mi'ri'tadalu gidimbürälä didi gur nggoo ginänü, ati be manni yinyen ila aar münä ngwomboro nono ngwüngün.

22 A gaji ila a gur nggoo giru diwayi ayi, a yi'rr ape aar ge'te aar ji Äbräyim gwe giye-lenyanu yidi Ngwaalu kerala. A gur nggoo ginänü ayi 'to aar gatu. 23 Gidelanu didi yi'rany ngwuji giyi'rendeny, ngwü'di'riyi ngwäy ngwengga Äbräyiming ngwaalu ngwolanu gwujica Liyajiralu. 24 No ngwümäätä ngwurnidi Äbräyiming ngwuci, 'Wä papa ngwüny gwani Äbräyim, inädiny nyi ükacä Liyajiring ngwurtiya ngwomon gwüngün giyaw ngwüllä aar nyi jabaji lingla, äny nggwo giligänü gilee libüdiny yi'rendenya nono 'ti'tir.'

25 A määtä a Äbräyim ci, 'Gwani giji güny, diwayina ndi ari gwele gomom gunga gididlä, nga gwumbuja yi'ral yijaw, a je be Liyajir mbuji

yanni yiki, a be gweneno nggwo be ndi jili nono nga nggwo be giyi'rendeny. ²⁶ A mine yidi na ange giyee 'dar, gula nggo gipa golanu gu'ridi njanu ndi ari gay ga'ti gadi ge diji dambda ngene 'danggari na ngeno 'danggalu.'

²⁷ A gur nggo ginanu ci Abrayim, 'Gwani papa, nyi gwa ang pacalu ukaja Liyajiring 'dunu ndi papa gwuny, ²⁸ ndi ari any gwati ngwaggari ngwuru tudini ngwuje girinyada ndi ari aa'ti la ji li'dadanu ndi i'di gidirbanu 'to didi yi'rendeny giyee yibudu.'

²⁹ A Abrayim ci, 'Ngindenga lati yobo yanni yullu je Muja na ngwijir ngwudi Ngwaalu ya girinya ngindeng je, a je ngwanggalu 'dingini.'

³⁰ A gur nggo ginanu ci, 'Bari papa gwuny gwani Abrayim, manari 'dogo a diji 'di'ri giyi'ranyanu ngwo're ngwuje ondaca la jo'renyana giyi'ral yanni yiki.'

³¹ A Abrayim ci, 'Manari ngindenga lima 'ti 'dengenaca yobo yidi Mujanga ngwijir ngwe ngwudi Ngwaalu, la'ti la 'dingini manari a diji 'di'ri giyi'ranyanu ngwuje ondaci.' "

17

Ke

(Matä 18.6-7,21-22; Murkuj 9.42)

¹ A Yicu ci ngwo'ra ngwungun nu, "Yi'ral yanni yati gabici ngwujü aar ape gwanni ngwuki yadi ji, a be waja bi gidiji dani dadi ru guy gidi yi'ral yanni yadi gabici ngwujü aar ape gwanni ngwuki! ² Yadi jayani gidiji ndoo ndi ari aar gekaci lille giligo'ro aar gatu giyaw ndi ari ngwugabici

gwe'te ngindenga gilee lami'ratu ndi ape gwuki.
³ Arnganar be yigo'ro yalu.

Manari gwanggalu gwuma ärrī yi'ral yanni yiki, gīrīnyādī, na manari gwuma ang 'dengenaci ngwujo'renyana, dūdānjānū. ⁴ Manari nginde gwuma ang ärrījī yi'ral yanni yiki yomonanu kwo'ra tā'rīl gomom ge'te ge'te, mung be kwodalū 'to yomonanu kwo'ra tā'rīl gomom ge'te ge'te mung ari, 'Dūdānjīnyānū, āny gwuma jo'renyana,' nga dūdānjānū."

⁵ A ngwoo'ra ngwükājäär je ci Yicung nu, "Gendaci nje ämning Ngwaalu gwārī."

⁶ A je Yicu ci nu, "Adinari aang ätī ämning Ngwaalu gwooko nono läy lidi go'ta, ngaa laadi ci da'ri ndee diru duda, 'Gwällinälü nga gidinī giyaanu,' na dada je 'dengenaci.

⁷ Gwīndī ne gwere 'danggalanu gwätī dinädä dati gwürjī na ngwīyījī yo'ra. Ma be ari dima ila gitāny, dati ang ci, 'Īla nga jalu nga ape ngwony a je enye?' ⁸ Bārī, gwa ang manni ci, 'Gī'tijiny ngwony ngwudi eny nga ji mama nyii dūnicī 'di nyi iyī nyi eny ku nga be eny nga iyī.' ⁹ Dīnäd da aar ci yāy 'tu ndi ari dārrū yi'ral yicaar ye? ¹⁰ No nga nga 'to, Yiru gu ye'te ye'te 'danggalu ma aang ärrī yi'ral 'dar yanni yondacara je ndi ärrī, arar, 'Nyii la'ti ädī, liru 'dogo ngwīnäd. Yiminje ärrī yanni yībūpinā 'dānggārī ndi nje ärrī.' "

A Yicu u'riyi ngwaamu nono 'dī (10)

¹¹ Ndi ele gwüngün kündär gani Üräjälīm, ngwumillidi ki'raanyala ganni gü'rīdī Jamranganu Jälīl gwe. ¹² Anni mung ji ndi ele gwadi ānī ngwu'dunanu, aar mbudi ngwūjī ngwe ngwuru

'di (10) ngwanni ngwümätä je yaamu. Aar määtä aar dünä ngwaalu ngwolanu, ¹³ aar urnida Yicung dula aar ari, “Wä Yicu wä Doorta, aar ang inä!”

¹⁴ Anni ma je Yicu engga ngwuje ci, “İndär, aang enggaci ngwur'dala ngwangina ngwalu.” Anni ma aar ji ndi ele, aar jayi nono.

¹⁵ Gwe'te 'denggenanu ngwicinänü ngwumbuji ndi ari gwuma jayi nono, ngwukwodalulu ngwortada Ngwaalinga dulu de gwulleny. ¹⁶ Ngwele ngwüjürbäcä Yicungalu yirku ye giyoranu ngwuci yäy 'tu. A nginde gwuru Dijamir.

¹⁷ A be Yicu utalu, “Nyi ari nga nga 'dar liru 'di (10) lijaw nono? A mine lanna loko gilo liru 'tudini kwo'rongo? (9). ¹⁸ Gwere gwa'ti gwanni gwadi kwodalulu ngwünäji Ngwaalinga ngwube ru 'dogo ndee diru Garanye?” ¹⁹ Ngwube määtä ngwuci, “'Di'rälü ang ele. Änni Ngwaalu gwunga gwuma ang gilängidiyi.”

*Ila gwudi yeleny yidi Ngwaalu
(Mätä 24.23-28,37-41)*

²⁰ Gomon ge'te a Ngwübärriji ngwoko otacalu aar ci jadu gwuru gwadi gwe yeleny yidi Ngwaalu ila? A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, “Yeleny yidi Ngwaalu ya'ti linginna yi'remna nda je rurriyi ngwäy ngwe ngwalu, ²¹ aa'ti la je ci, 'Giyo ngene,' na 'Giyo ngenone,' ndi ari yeleny yidi Ngwaalu giyo 'danggalanu.”

²² Ngwube ci ngwo'ra ngwüngün, “Gaji nggo gindä ngaa la minä ndi engga gomon ge'te giyomonanu yidi Giji gidi Dijä dümnä ga'ti ga aang

engga. ²³ Ngwüjji ngwa je ci, 'Nggo ngenone!' na 'Nggo ngene!' Aa'ti ngaa la geraji yoralu nda je gwujani. ²⁴ Ndi ari anaku ati gu gere enyanu kerala kibä'ränü ngi'räm, ngwube u'riyi ngwaalinganu 'dar, 'to ma ji manari gomom gadi ge Giji gidi Dijji dümnä o'ra, gadi gu ru no. ²⁵ A be gwerre gwerre ga mbuji yi'rendenya yipa a ga gimaad gidi didlä ndee obe gora ge.

²⁶ Anaku rar gu gwerre ngwüjji ngwudi Nuuwa, ya gu ru 'to gomom gidi Giji gidi Dijji dümnä o'ra.

²⁷ Ngwüjji ngwuju ndi eny aar iyï aar ji ndi agu aar äginï 'di a gomom ila ganni gima ge Nuuwa äni gibälükänü. A däärä ila a yaw üpinï ngwüjü aar ayalu 'dar.

²⁸ A anaku 'to kaji gidi Lud. Ngwüjji ngwuju ndi 'täji ngwäyänü ndi iyï aar eny, aar illidi aar gwürï yona aar oda ngwu'duna. ²⁹ A be gomom ganni gima ge Lud 'tü ngwugatani Jaduming, a Ngwaalu niya ligä na gibriti giru ligä kerala aar u'diyi ngwüjälü ladibur.

³⁰ Yi'ral ya gu ru 'to no komon gidi Giji gidi Dijji dümnä ganni gading ge 'tädalü. ³¹ Gomom nggoo, gwanni gwujalu ngwu'dunala ngwäti ngwony ngwüngün gidrü, aa'ti gwüllädälü ndi apa. Na 'to gwanni gwa ji ndi gwürï giliburanu, aa'ti gwa kwodaca gonyalu gere. ³² Diwayinar dayu didi Lud!* ³³ Dijji danni da minï ndi gilängidiyi ligo'ro lüngün ling dudiyi, a diji danni da dudiyi ligo'ro

* **17:32** 17.32 Lud na daw düngün anni ma aar ru ladi abri gündärä gani Jaduma ganni gadi Ngwaalu u'diyi, daw dima dünï ngwombajidi gwodan ngwugwurli ngwuru gütüm gidi ngwümündä. Täküwin 19.26

lüngün ling mbuji. ³⁴ Nggwa je ci, dilunga ndoo, ngwüji rom (2) ngwa ji ndi ndradi ngwümbür ngwe'te pu, da äpinì de'te da gätinänì de'te (1). ³⁵ Ngwaw rom (2) ngwa ji ndi ro yona gwüpäng gilille da äpinì de'te (1) da gätinänì de'te (1).”†

³⁷ A määtä a ngwoo'ra ngwüngün otacalu aar ci, “Yi'ral giyee yadi ji ne gwani Deleny?”

A je Yicu mi'rìci ngwuja'ri ngwee ndi ari ngwuje enggaci ndi ari ya ji ya linginnalu 're'dr anaku gwele, “Ngwaalu ngwanni ngwati gu gong ayadalu, ngwubiirta ngwati gu o'rajidalu.”

18

Mi'rì ngwuja'ri gwani undi ngwäy gwudi dedel

¹ A be Yicu mi'rìci ngwo'ra ngwüngün ngwuja'ri ngwuje enggaci ndi aar undi ngwäy ndi otaci Ngwaalingalu yomon 'dar aa'ti la muli nono a'tur. ² Ngwari, “Kündär ge'te, deleny diju gu danni dati 'ti dinyädi Ngwaalinga ating 'ti ge'taji ngwüji ngwäyänü. ³ Na daw de'te diru dedel diju gu kündär nggoo. Ati ngwilada 'dünggüngün ating gu dünäcälä no ndi ari ngwü'tüci ngwony ngwüngün ngwuci, 'Ila nje ombaci yi'ral a'ri gwe nyi 'tüci.’

⁴ A yomon ele aar onyadi ati deleny 'donya ndi ombaci dedela yi'ral. A be gä'ti gänü ngwube ci ligo'ro lüngün nu, ‘Äny gwa'ti dinyädi Ngwaalinga nyi 'ti ge'taji ngwüji ngwäyänü, ⁵ ati aar nyi be daw ndee päcälü yomon 'dar aar nyi

† **17:35** 17.35 Yitab yoko yati ari, a ngwur rom ngwa ji gütäny, da äpinì de'te na da gätinänì de'te.

'ti gäbica nggwa gatu düwä, diny ombaci yi'ral yüngün ngwele aa'ti diny äbinginänü yi'ral yüngün diny iye gi'ra!' "

⁶ A je be Deleny ci nu, "Dinginar ngwuja'ri ngwaru ngwe deleny ndee da'ti dünälü. ⁷ Nda mine Ngwaalu, la'ti ling je ombaci yi'ral yegen lanni läbrüng je liru ngwüji ngwüngün, ngwanni ngwati 'ti mulu nono ndi otacalu lingen le na dilu de? La je Ngwaalu ji ndi gwä'räci yi'ralalu ngwuje 'ti ombaca? ⁸ Nggwa je ci nu, Nginde ling je 'tüci yi'ral yegen ngwuje übüdiyänü aar gu ru puprang. Ndä be ndi ari Giji gidi Dijji dümnä mung o'ra, ga mbuji ämning Ngwaalu ngene gididla?"

Dibärriji na didulba

⁹ O're a je Yicu mī'rici ngwuja'ri ngwe ngwani ngwüji ngwanni ngwati ci yigo'ro yegen ngwu-jaw ati aar be 'dü'dinyä ngwüjü ngwoko ndi ari, ¹⁰ "Ngwüji rom (2) ngwändädi kobo ndi otaci Ngwaalingalu, de'te diru Dibärriji a de'te diru didulba. ¹¹ A be Dibärriji dünädälä ngwotaci Ngwaalingalu giligo'ro lüngün. Ngwari, 'Ngwaalu, äny gwucanga yäy 'tu, ndi ari äny gwä'tüdi nono ngwüjü ngwoko ngwanni ngwati ngiridinä ngwüjü, ngwanni ngwuki, ngwanni ngwati mī'ri ngwäyänü na nggwä'tüdi nono didulba ndee. ¹² Nggwati määtä ngwädä yomonanu rom (2) giyomon kwo'ra tä'ril. Na nggwati gwalli gi'ra ge'te ngwonganu 'di 'dar ngwanni ngwati nje bile.'

¹³ A be gur nggoo giru didulba dünä 'tu'tu ngwaalu ngwolanu. A yaaru ape ndi 'di'riyi ngwäy

ngwombajidi kerala. Ngwube ge'te guy giligoralala lüngün ngwari, 'Ang inä gwani Ngwaalu, äny gwuru diji dannu diki.' "

¹⁴ A Yicu ari, "Nggwa je ci ndi ari gur nggoo giru didulba aa'ti ngaa la ari Dibärriji, giru gima üllä 'dunu gwüngün gijaw nono ngwäyänü Ngwaalu. Ndi ari gwere gwanni gwati piyi ligo'ro lüngün, lating okeye na gwanni gwati okeye ligo'ro lüngün, lating piyi."

*A Yicu onjaci yijü yanni yooko
(Mätä 19.13-15; Murkuj 10.13-16)*

¹⁵ A ngwüji ngwoko ji ndi apa yijü aar ye ila ndi Yicu nunnu ngwuje gatu guy nono ngwuje onjaci. Anni ma je ngwoo'ra ngwudi Yicu engga, aar je girinya aar je etaci. ¹⁶ A be Yicu urnida yijü 'dünggüngün ngwari, "Gäbücär yijü yanni yooko aar ila 'dünggüny aa'ti ya je etaci, ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yiru yidi ngwüji gwanni ngwuru nono ngindeng je. ¹⁷ 'Di'didanu, nggwa je ci, gwere gwanni gwa'ti gwa ape yelenya yidi Ngwaalu ngwuje ape nono gijü ganni gooko, gwa'ti gwa äni giyelenyanu yidi Ngwaalu a'tur."

*Deleny dannu dinänü
(Mätä 19.16-30; Murkuj 10.17-31)*

¹⁸ A deleny de'te otaci Yicungalu ngwuci, "Gwani doorta dannu dijaw nggwa ape ange nunnu nyi mbuji miding gwudi gwur'taling?"

¹⁹ A be Yicu ci nu, "Ange gwuru nyi be ci äny gwujaw? Gwa'ti gwere gwanni gwujaw a be Ngwaalu ru jücü. ²⁰ Nga gwülingidi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ndi ari aa'ti a gwa mi'ri ngwäyänü, aa'ti a gwa 'rinyidi, aa'ti a gwa

ape yu'rimi, aa'ti a gwü'ridä dijü yi'duru nono, dīnyädi papanga je nanni gwe.”

²¹ A be gur ci nu, “Äny gwümätī ngwuja'ri ngwee 'dar 'tu'tu 'di'rīny gwälü gwooko.”

²² Anni ma gu Yicu 'dingini no, ngwuci nu, “Ye'te pu giyoo yijalu ndi a je ärrī. İlli je yunga 'dar yanni yätä je ang ape ngwiliny nga je gegenaci ngwüjü ngwanni ngwuru ngwuwayi a gwa be äti yu'rina kerala. Nga be ila nyi gwujani.”

²³ A be anni ma gu gur 'dingini nu, ngwuruni gwulleny, ndi ari giru dijī dätī gola gipa. ²⁴ A Yicu ombaji ngwari, “Yojema gwulleny ngwüjī ngwanni ngwünänü ndi äni giyelenyanu yidi Ngwaalu! ²⁵ 'Di'didanu Yijanalü ürgäny ndi ari a damla äni kiy gidi yībrā ndi ari a dijī dīnänü äni giyelenyanu yidi Ngwaalu.”

²⁶ Ngwüjī ngwanni ngwu'dingina ngindeng nggwondaji no, aar utalu ndi ari, “Yärü mine gwa gīlängidīni?”

²⁷ A Yicu ari, “Yanni yati ajilaji ngwüjü ngwümnä, yati 'ti ajilaja Ngwaalinga.”

²⁸ A be Butruj ci nu, “Änggädi! Änyängä lima gatana ngwonyalu 'dar ngwäri ndi ar ang gwujani!”

²⁹ A je Yicu ci, “'Di'didanu nggwa je ci, ndi ari gwere gwanni gwa gatani ngwu'duna, dayu, gwenggen, papanga, yijī yüngün, gwani yeleny yidi Ngwaalu, ³⁰ gwa'ti gwa ami'rati ndi mbuji gwonyadana kaji nggee gidīdlä a miding gwudi gwur'taling kaji gidīdlä ndä'dī dadi o'ra.”

*A Yicu ondaji mana gwani yi'rany yüngün
(Mätä 20.17-19; Murkuj 10.32-34)*

³¹ A Yicu apada ngwo'ra ngwoo ngwüngün ngwuru 'dī na rom (12) gay ge'te ngwuci nu, “A ladi allu Üräjälīm a ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwullu je ngwījir ngwudi Ngwaalu Kiji gidi Diji dümnä ngwa gu mbuti. ³² Nginde ga aar määtä ga aar ätäädä ngwūjū ngwuru Garany, ga aar ärrī yidäpängä ga aar lo ga aar gwonynya ngwäyänü. ³³ Ga aar pī lalac le ga aar 'rinye ga jalu yomon tä'rīl (3) ga 'dī'rä.”

³⁴ A be ngwoo'ra ngwüngün 'ti līngīdī yi'ral yere ngwuja'ri ngwee. Ndi ari, yi'ral giyee yänijäär jälü ndi aar je lenge aar 'ti līngīdī ndi ari Yicu gwondijaja kang.

*A Yicu u'riyi diwuwaya nono danni dīrīmū
ngwäy*

(Mätä 20.29-34; Murkuj 10.46-52)

³⁵ Anni ma Yicu ji gito gito kündär gani Ariya, gur ge'te giju gu ngeno giru diwayi gīrīmū ngwäy ngwuji ndi jalu gay gīlānī ndi geraci ngwūjū guy. ³⁶ Anni mung 'dingini ngwūjū ngwonyadu ngwīndī aar 'tū nono, ngwutalu ngwari, “Yiru ange giyo?”

³⁷ Aar ci, “Yicu gwudi Najrang nggwo gwīndī.”

³⁸ Ngwārī dula ngwari, “Wä Yicu Giji gidi Däwüd, ang inä!” ³⁹ A ngwūjī ngwanni ngwumadina girinya aar ci gwugundu. Ngwüm'ridānī dula dipa ngwari, “Giji gidi Däwüd, ang inä!”

⁴⁰ No a Yicu dūnī ngwuje ci aar äpījä dījū ndoo. Anni mung 'donggada, a Yicu otacalu ngwuci,

⁴¹ “A gwümīnā ang ärrījī ange?”

Ngwuci, “Gwani Deleny, äny gwüminä ndi u'ri ngwäy.”

⁴² A Yicu ci, “U'ru ngwäy, änni gwunga Ngwaalu gwuma ang u'riyi nono.” ⁴³ Puprang no, ngwu'ri ngwäy ngwombajidalu, a nginde gwujani Yicung, ngwortada Ngwaalingala. Anni ma ngwüji ku engga yi'ral giyee, ngindenga 'to aar ortada Ngwaalinga.

19

Yicu na Jäkä

¹ A Yicu obani kündär gani Ariya ngwuji ndi ele. ² A gur ge'te giju gu ngeno gani Jäkä giru deleny didi ngwudulba ginänü. ³ Ngwümini ndi engga Yicung ngwube oblanu ngwu'ti burna, ndi ari ngwüji ngwonyadu. ⁴ Ngwümäätä ngwugwalajanu ngwumadina ngwüjü ki'ra gweere ngwallu gida'rala diru duda nunnu ngwengga Yicung gwadi ila kayalu nggoo.

⁵ Anni ma Yicu obana ngwaalu ngwoo, ngwüdünü ngwü'di'riyi ngwäy ngwengga, ngwu'ti ci nu, “Gwani Jäkä, üllädä gwänü nggwadi üllälü yirnü gwene 'dunu 'dungguna.”

⁶ A gu Jäkä üllädänü ngwülläjälü yirnü 'dunu 'dünggüngün gwujayanu.

⁷ Anni ma ngwüji 'dar engga yi'ral giyee, aar äbingini giyinenanu aar ari, “Gwuma üllälü yirnü ngwu'dun ngwudi diji danni diki!”

⁸ A be Jäkä 'di'ri ngwüdünälä ngwuci Yicung nu, “Gwani Deleny, äny nggwee gwenene ngwadi ü'rü yelenyanu yüny nje ätäädä ngwüjü ngwanni ngwuru ngwuwayi a manari äny

gwiyädi dijü dere ngwony ngwüngün ngwunje gwä'räcänü ngwanni ngwuru gu yomonanu kwo'rongo (4)."

⁹ A Yicu ci, "Gwene gilang gwuma ji kubanu nggee, ndi ari Jäkä nggwee gwuma inggidi ndi ari nginde 'to gwuru giji gidi Äbräyim. ¹⁰ Ndi ari Giji gidi Dijü dümnä gindädi ndi minä ngwüjü ngwanni ngwududu nunnu ngwuje gilängidiyi."

Mi'ri ngwuja'ri ngwani ngwinäd 'di (10)

¹¹ Anni ma ngwüji ji ndi 'dingini ngwuja'ri ngwee, ngwo're ngwuje mi'rici ngwuja'ri ngwuru 'ter, gaji nggoo giming ge ji gito gito ndi obani Üräjälim, a be ngwüji ji ndi ge'taji ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yadi be 'tädalü. ¹² Ngwuje be ci nu, "Gur ge'te gi'tüdi kubu gipa ngwube minä ndi ele ken golanu aar ge'ta giyeleny ngwube o'ra. ¹³ No ngwube urnidi ngwinädä ngwüngün 'di (10) ngwuje gegenacani bartad.* Ngwuje ci, 'Bilidär gwe 'di nyi kwodalü.' ¹⁴ Aa'ti be ngwüji ngwudi gen güngün ämnä. Aar ükäji ngwüjü gwodan aar ari, 'Änyängä la'ti minä guru nggee nding ru deleny däri.'

¹⁵ A be gur nggee gima ele ngwuruda deleny ngwukwodalü 'dunu. Ngwükäjidi ngwinäd ngwüngün ngwanni ngwuming je ätädäni bartad ngwüngün ndi ari gwuma aar gwe bile ange.

¹⁶ A dinäd ila ndee ngwuci, 'Doorta, äny gwuma bileda gwuma gendaja bartad 'di (10).'

19:8 19.8 Gwuruj 22.1 * **19:13** 19.13 Bartad nggwee ngwe'te pu gwuru bartadanu küü'ri tudini (100). Gwudi yiuru ngwüüwäyü tä'ril.

¹⁷ Ngwuci, 'Yijaw gwani dinäd düny! A gwuru ligor le'te pu ngwong ngwee ngwoko nggwa ang ruji deleny didi yündär 'di.'

¹⁸ Ngwo're ngwila di'ter ngwuci, 'Doorta, äny gwuma bileda gwuma gendaja bartad tudini' (5).

¹⁹ Ngwuci nggwo nu, 'Nga gwa ape yelenya giyündär tudini (5).'

²⁰ Ngwo're ngwila di'ter ngwuci, 'Doorta apa bartad gwunga gwuminy giki dired de nga gi'tijälü. ²¹ Yedeny yitiny 'dunggunga ndi ari nga gwuru diji dojema ngwuja'ri nga gwati ape ngwony ngwä'tüdi ngwunga, nga uni giruny ga'ti ang kwüdi.'

²² A doorta ci, 'Nga gwuru dinäd diki nggwa ang määtä nggwa ang giki ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwü'tüyä je ngwulemanu ngwunga! A gwülingidi ndi ari äny gwuru diji dojema ngwuja'ri äny gwati ape ngwony ngwä'tüdi ngwüny, nyi uni giruny ga'ti nyi kwüdi? ²³ A mine nga gwarra ma ang 'ti ätädi dijü ngwü'rinyä ngwee ngwüny ngwe bile ngwuje ge'te giyiuru? Nunu miny o'ra nje mbuji aar lengadi aar gendadi?'

²⁴ Ngwuje be ci giloo lanni liju lidünädälä, 'Äpädär bartad ngaa ätäda dinädä ndoo däti bartad 'di.'

²⁵ Aar be ci, 'Doorta, nginde gwäti be bartad 'di!'

²⁶ Ngwuje ci, 'Nggwa je ci gwere gwanni gwäti gony gere gwo're gwa aar gendaci mana. A be gwanni gwa'ti äti gonyalu gere, ganni gätäng goko ga aar apada. ²⁷ A be gilä'di liru güwän güny lanni li'donya ndi nyi ru deleny

degen, apar je nga je ü'ri'ti ngwulem ngwäyänü 'dünggüny.' ”

A Yicu äni Üräjälim

(Mätä 21.1-11; Murkuj 11.1-11; Yuwana 12.12-19)

²⁸ Anni mung gu ari ngwuja'ri ngwee, ngwube ele ngwelada Üräjälim. ²⁹ Anni mung jici ngwaalinga gito gito ngwani Bidbaji na Bidaniya gidotra koralu gicar Gidotr gidi Ngwüminiti, ngwükäji ngwo'ra ngwüngün rom aar madini ³⁰ ngwuje ci, “Indär ngwu'dunanu ngwoo ngwu-jica a je ki'ra gweere. Ma aang ji ndi äni, ngaa la mbuji gindü'ri ganni goko gige kannalu ga'ti gu na diji ändälä a'tur. Gwä'dädärälü a ge ila ngene. ³¹ Ma ara je diji dere otacalu ndi ari gigwä'dädängälü gidang, car, 'Giminä Deleny.' ”

³² Giloo lima aar je ükäji aar madini, aar ele aar ji mbuji anaku ca je gu. ³³ Anni ma aar ji ndi gä'dä gindü'rälü, a je ngwüji ngwudi gindü'ri otacalu, “Ngaa larra ma aang gwä'dä gindü'rälü?”

³⁴ Aar je ci, “Giminä Deleny.”

³⁵ Aar apa gindü'ri giru damal aar ge ila ndi Yicu. Aar gu gillici ngwureda ngwegen aar gu alliji Yicungala. ³⁶ Anni mung ji ndi ele gindü'ri ge kayalu, a ngwüji gilliciji ngwuredalu ngwegen kayalu.

³⁷ Anni mung ji gito gito ngwaalu ngwanni ngwati gu gay üllü Gidotra nono gidi Ngwüminiti, a ngwoo'ra 'dar ngwudi Yicu jayanu aar ortada Ngwaalinga aar opepala aar elngaji gwulleney

gwani yiima 'dar yanni yojema yanni ma aar je engga. Aar ari,

³⁸ “Gwonjacaar gwanni gwuru delenya danni dindi ngwüriny ngwe ngwudi Deleny!”

“A adatalu ji kerala a näji ji kerala!”

³⁹ Ngwübärriji ngwoko ngwüjänü ondaci Yicung aar ci, “Doorta, girinyädi ngwo'ra ngwunga aa gwugundi.”

⁴⁰ A je Yicu ci, “Nggwa a je ondaci ndi ari ma aar gwugundi, yo'rr ya äri dula.”

A Yicu ara Üräjäliming

⁴¹ Anni mung ila 'di ngwujici Üräjäliming gito gito, anni mung engga gündärä, ngwarada

⁴² ngwari, “Adinari nga gwaadi lenge gwene ndi ari yiru ange yibüpinä ndi ari a adatalu ji a be a gwa'ti gwa gu lenge gwene ndi ari yima aar je änijälü ndi a je engga ngwäy ngwe ngwunga.

⁴³ Yomon ye'te yaji ya ang ilijä yanni yadi aar a ye güwän änanü ngwäbländi ngwe nga gwa'ti gwa mbuji gay gidi 'tü. ⁴⁴ La ang pälü la 'rinye yijänü yunga gidrü na kulu poor la'ti la gatani go'rra gere ngene, ndi ari nga ngwa'ti lingidi gomoni ganni gelaca a ge Ngwaalu.”

A Yicu äni kobanu

(*Mätä 21.12-17; Murkuj 11.15-19; Yuwana 2.13-22*)

⁴⁵ Ngwube ele ngwäni kobanu, ngwümäätä ngwü'tiyä ngwüjü poor ngwanni ngwati ji ndi illidi kobanu. ⁴⁶ Ngwuje ci, “Yüllinä ndi ari

ngwu'dun ngwüny ngwadi ru ngwu'dun ngwudi otaci Ngwaalingalu ngwuma je be ruji 'ngwubang ngwudi yu'ram.'"

⁴⁷ Ating be ele kobo yomon reny ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. A be ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny a ngwoorta ngwudi yobo na 'to mbumbunga ngwüjänü, ati aar mini aar iye ndi 'rinye ngindeng. ⁴⁸ Ati aar 'ti be mbuja gay gadi aar ge 'rinye ndi ari ngwüji 'dar ngwati ji ndi geraci ngwäni ngwuja'ri aar 'ti minä ndi gatani.

20

Aar otaci Yicungalu giyeleny yüngün yindi ne (Mätä 21.23-27; Murkuj 11.27-33)

¹ Gomon ge'te a Yicu ji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwämrä kobo ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ngwoortanga le ngwudi yobo, a mbumbunga, ila 'dünggüngün. ² Aar otacalu aar ci, "Ondaci nje, yelenya yunga yiru ange yigäbicängä ang ärrü yi'ral giyee? Yärü gwätädängä yelenya giyee?"

³⁻⁴ Ngwuje ci nu, "Nggwada je otacalu 'to, ondaciny, nyinyi gwudi Yuwana Almamadan gwanni gwünyinyüng gwe ngwüjü gwindi Ngwaalu gwalla gwindi ngwüji ngwümnä?"

⁵ Aar gwurli aar otajidalu aar ari, "Ma ar ari gwindi Ngwaalu, gwunje ci, a mine arra ma aang 'ti ämnä ngwuja'ri ngwudi Yuwana? ⁶ Ma ar ari gwindi gidiji dümnä, ngwüji 'dar ngwunje aci

yo'rr ye,* ndi ari ngwülingidī gu ndi ari Yuwana gwuru dijir didi Ngwaalu.”

⁷ No aar gwä'racänü aar ci, “Nyängä la'ti lingidī ndi ari yindī ne.”

⁸ A je Yicu ci nu, “A mine nyäny 'to nggwa'ti gwa je ci, yelenya yindī ne yanni yigäbicinny nyi ärrī yi'ral giyee.”

*Mi'ri ngwuja'ri ngwani ngwüjī ngwäänü
(Mätä 21.33-46; Murkuj 12.1-12)*

⁹ A Yicu ruyi ngwuja'ri ngwümü'rici ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwari, “Gur ge'te giju ganni gikwüdi yügiri gidaartanu ngwügätijāni ngwäänä ngwü'di'ri ngwele kündär golanu ngwele yomon yolanu. ¹⁰ Anni ma gaji ila gidi aku yügiri, ngwükäji dinädä ngwäänü ndi äpijä gu'ru güngün gidi yügiri yanni yima 'ri'ri. A be ngwäänü määtä aar pidä dinädä aar gwä'ra ngwuy ngwanu. ¹¹ Ngwo're ngwükäji dinädä di'ter, o're aar pidä aar ärrä yirginä aar gwä'ra ngwuy ngwanu. ¹² Ngwo're mana ngwükäji dinädä gomom ganni giru tä'rīl aar määtä 'to aar dirita nono aar gata poor.

¹³ A'ti gur gidi daarti ari, ‘Nggwadi be ärrī ange? Äny gwa ükäji gijü güny ganni gati nyi änni ga aar denya!’

¹⁴ Anni ma ngwäänü engga, aar määtä aar gu abingala aar ari, ‘Gijī güngün gidi yu'rin yüngün nggee gima ila aar määtä aar 'rinnye a yu'rin ru

* **20:6** 20.6 Giyobo yidi Ngwüyäwüd dijir dannī dati dudiyi ngwüjü kay gidi Ngwaalu, dati aar de obalu aar aci yo'rr ye. Täjiniyā 13.5

yege.' ¹⁵ Aar määtä aar 'rinye aar gatu poor gidaarti."

A je Yicu otacalu, "Ladi je be gur ärrä gidi daarti? ¹⁶ Gila ga 'rinye ngwäänä ngwoo ga ape daarti ding ätäädä ngwäänä ngwu'ter."

Anni ma ngwüji 'dingini ngwuja'ri ngwee, aar ari, "Bäri ya'ti ya gu ru a'tur!"†

¹⁷ A je Yicu alliji ngwäy nono 'ti'tog ngwuje be otacalu ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwüllinä ngwara?

"Go'rr ganni g'tdünyädädi ngwüjälü ngwanni ngwati oda ndi ari giru 'tur, gima ru gidingo gidi ngwu'dun."

¹⁸ Diji dere danni dima i'didä ko'rr nggoo, da ü'ri'tinänü nyandil nyandil a danni da gu go'rr acaji da äcänänü mimindeny."

*Dulba didi deleny didi Rumang
(Mätä 22.15-22; Murkuj 12.13-17)*

¹⁹ A ngwoorta ngwudi yobo a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny mini ndi aar määtä didi'rambal, ndi ari lima lenge londajaja je Yicu ngwuja'ri nono ngwee, a je be yedeny eny ngwüji. ²⁰ Ati aar iniji. Aar ükaci ngwujimida aar ari 'ti'tir ngwändi yigor ye yijaw ati aar iye yi'ral ye ndi ari aadi aar gwalla yi'ral nono yere yading ye ondaji yiki aadi aar gu määtäädä aar

† **20:16** 20.16 Ngwüyawüd ngwuru ngwüji ngwudi Ngwaalu. Ngwuge'taja gu Ngwaalu ndi ari ätäädä 'ri'ring gwegen ngwuje ükaci ngwüjirä na gwodanalü ngwuje ükaci gijü güngün aar ape aar 'rinye. No, ngwadi je Ngwaalu apada yelenya aar je ätäädä ngwüjü ngwu'ter. Yiru yanni yigäbicä je a je 'ti be ngwuja'ri jädänü ngwee. **20:17** 20.17 Mäjimür 118.22

ge'te kuyanü gidi yiima na yeleny yidi deleny didi Rumang. ²¹ Aar määtä aar otacalu aar ci, “Gwani doorta, änyängä lilingidi ndi ari nga ngwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyanü nga gwati 'ti ju ndi ombaji ngwüjü ngwäyanü nga gwati ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwüdünälü kay gidi Ngwaalu. ²² Yijayi gu ndi nyii gi'tiji Delenya didi Rumang dani Gayijar dulba gwalla nyii 'ti gi'tijä?”

²³ A Yicu lenge yujimida yegen ngwuje 'ti ci nu,

²⁴ “Enggaciiny 'di dinar, gi'remna na yuuli giyee yüllinä yidi yärü yiru?”

²⁵ Aar ci, “Yidi Deleny didi Rumang dani Gayijar yiru.”

Ngwuje ci, “Ngwong ngwudi Deleny didi Rumang dani Gayijar ätädar je Delenya didi Rumang na ngwong ngwudi Ngwaalu ätädar je Ngwaalinga.”

²⁶ Aar 'ti mbojaja gay gadi aar ge määtä ngwuja'ri ngwe ngwere ngwäyanü ngwüji. A je ngwuja'ri ngwüngün dibiyi ngwondajung je, aar gwugwundi.

*Utalü gwani 'di'ri gwudi midi
(Mätä 22.23–33; Murkuj 12.18–27)*

²⁷ A ngwüji ila ngwoko ngwanni ngwati aar je ci Ngwüjändügi, ngwanni ngwati 'ti ämnä ngwuja'ri ngwani 'di'ri giyi'ranyanu aar otacalu ²⁸ aar ci, “Gwani doorta, Müjä gwülliji nje kitabanu ndi ari, manari diji dere dima ayi mung gatani dayalu düngün da'ti lingiti, a gwenggen ape dedela didi gwenggen ngwulengaci gwenggen yiju. ²⁹ Yiji yiju kwo'ra tä'ril

(7) yiru yengga a Gaanni agu ngwayi ngwa'ti lingiti. ³⁰ A määtä a gwegen gwani Gwoone ape. Ngwo're ngwayi ngwugatanalu da'ti äti gijü. ³¹ O're a gwenggen gwani Gwallu ape ngwo're ngwayi aar gu ayalu 'dar 'di aar medadi kwo'ra tä'r'il (7) aar 'ti gatana gijälü gere. ³² Aji 'to a daw ayi gwodan. ³³ A be gomon gidi 'di'ri gwudi midi gwudi gwur'taling, daw dadi ru didi yärü nginde däginä ngwuranu kwo'ra tä'r'il (7)?"

³⁴ A määtä a je Yicu ci, "Ngwüji ngwudi didlä ndee ngwati agu aar ägini. ³⁵ A be ngwüji ngwanni ngwuru ngwur na ngwaw ngwanni ngwa ji ngwa mbuti ngwäyanü Ngwaalu ndi äni komon gidi 'di'ri gwudi midi gwudi gwur'taling ngwa'ti ngwa agu na ngwa'ti ngwa ägini. ³⁶ Na ngindenga la'ti ba be la ayi mana la ru nono yi'rr la ru yiji yidi Ngwaalu anni ma aar ru yiji yidi 'di'ri.

³⁷ A be ngwuja'ri ngwudi 'di'ri ngwudi ngwüji ngwanni ngwayu ngwinggida ngwe Müjä ngwuja'ri ngwe ngwullu je Ngwaalu ngwanni ngwü'täcälü giligä lanni lu'du gida'ri diru gurri ngwuci gwuru 'Deleny diru Ngwaalu ngwudi Äbräyim ngwuru Ngwaalu ngwudi Ijaag na ngwuru Ngwaalu ngwudi Yagub.' ³⁸ Ndi ari nginde gwä'tüdi Ngwaalu ngwudi ngwüji ngwanni ngwayu ngwube ru Ngwaalu ngwudi ngwüji ngwanni ngwumidu. Ndi ari ngwüji 'dar 'dünggüngün ngwumidu." ³⁹ A be ngwoorta ngwoko ngwudi yobo ci, "Ngwuja'ri ngwee ngwara ngwe ngwujaw!" ⁴⁰ Ngindenga aar 'ti ba be äti

ngwuja'ri ngwere ngwadi aar ngwe otacalu.

Gwanni Gwubrutaar yelenya gwadi ru giji gidi yäri

(Mätä 22.41–46; Murkuj 12.35–37)

⁴¹ A je be Yicu ci, “Awa gu ati be ngwüji ari gwanni Gwubrutaar yelenya gwanni gwükäjä Ngwaalu gwadi ru Giji gidi Däwüd? ⁴² Däwüd nginde gwondaja kitabanu gidi Mäjimür ngwari,

‘Deleny dica Delenya düny nu,
Jalu kaama güny

⁴³ 'di nga gi'tiji güwänälü gunga
ngwujalu giyoranu yunga.’

⁴⁴ Ma be ari gwuca Däwüd Deleny, ngwube ru Giji güngün awa?”

Arnganar ngworta ngwudi yobo

(Mätä 23.1–36; Murkuj 12.38–40)

⁴⁵ Anni ma ngwüji 'dar ji ndi geraji ngwäni, a Yicu ci ngwo'ra ngwüngün nu, ⁴⁶ “Arnganar ngworta ngwudi yobo ngwati jada ndi elel-lalu ngwured ngwanu ngwola a je ngwüji aganni ngwaalu ngwudi ngwiliny a je ngwüji ge'talu ngwudu'rala ki'ra ngwämrä a je ngwüji denya ngwaalu ngwudi yi'rinyinä. ⁴⁷ Ngwati mbojaji ngwedel aar je obeda ngwu'duna. Aar iringini otaci gwe Ngwaalingalu gwegen gwanni gwolanu. Ngwuru ngwanni ngwadi je yi'rendeny mbuji yani yikana.”

21

Gätiji Ngwaalingalu gwudi dedel (Murkuj 12.41-44)

¹ A be Yicu ombajidalu ngwengga ngwüjü ngwanni ngwünänü ndi angidaci Ngwaalinga ngwü'rinyä gwegen kobo. ² Ngwube engga 'to dayu diru dedel diru diwayi ngwügätiji bartad ngwäy rom. ³ A Yicu ari, "'Didanu nggwa je ci dedel ndee diru diwayi dima ge'te gwonyadana ngwüji 'dar. ⁴ Ndi ari ngwüji ngwee 'dar ngwuge'ta angidajing gwoko koola gegen, a be daw ndee diru diwayi gwuge'tengalu 'dar gwoko gwüngün gwanni gwätिंग gwani eny gwüngün."

Yiru ange yanni yadi ji 'di a be Yicu o'ra (Mätä 24.1-14; Murkuj 13.1-13)

⁵ A ngwüji ngwoko ji ndi abinga ngwu'dun ngwudi gobo ngwüpäär je nono yo'rr ye yijaw yi'rura aar je üpi nono ngwong ngwe ngwanni ngwati aar je angidaci Ngwaalinga. ⁶ Ngwuje be ci nu, "Ngaa länggädi ngwu'duna ngwee, yomon yila yanni ya'ti ya ye mbuji go'rra kwenggenala 'dar ya gätini gidiyängälü."

⁷ Aar otacalu, ngwuja'ri ngwe ngwee aar ci, "Gwani Doorta, yi'ral giyee yadi ji jadu? Yi'remna yiru ange yanni yadi nje enggaci gomom ganni gadi ge yi'ral giyee ji?"

⁸ A Yicu ari, "Arnganar aa'ti ngaa la dudi, lonyadu laji lila ngwüriny ngwe ngwüny la ari, 'Äny gwani nginde' na 'Gaji gima be ja gito.' Aa'ti be la je gwujani! ⁹ Ma aang 'dingini yäärä ye a obadalu ji, aa'ti be yedeny ya je eny. Yiru be

giyee yanni yadi ji gwerre gwerre, a be yomon yä'tüdi na yadi medadi puprang!"

¹⁰ Ngwuje be ci, "Ngwüji ken ngwa gwurlada ngwüjü ken gi'ter na yeleny ken ya gwurlada yelenya ken gi'ter. ¹¹ A diyäng da lagadalu gwanni gwukalu gikidang ngwaalu mbüny mbüny, a ngwamu ngwa ji ngwaalu 'dar, a dimdi da ji donyadanu a ngwüji ngwa je yedeny eny, yi'ral yiru yedeny ya ji na yi'remna yipa ya ji kerala. ¹² A be gwerre gwerre ndi aar ji, ngwüji ngwa je le gwurlanu la je übinälü. La je apada ngwämrä na giyorkon, la je apada ngweleny na ngwartan, 'dar gwani ngwüriny ngwüny. ¹³ 'Dar giyee ya je gäbici ngaa ru ladi inggidi 'denggen. ¹⁴ Ge'tar yigor yalu mama gwerre gwerre aa'ti ngaa la egenanalu ara je yigor pänü awa ngaa ladi ruci yigo'ro yalu ¹⁵ Lingidär ndi ari nggwa je ätäda ngwuja'ri na bebere ndi ondaji gwa'ti gwa güwän galu burni ndi obedalu. ¹⁶ Lingidär 'to ndi ari papanga, ngweengga, güülü na ngwumaad la je le gwurlanu, la je 'rinye loko. ¹⁷ Ngaa la ke ngwüjü ngwäy 'dar gwani äny. ¹⁸ A be lä'rü le'te pu ki'ra galu la'ti la dudi a'tur. ¹⁹ Määtä gwe yigor yalu 'di'däny, ngaa la be gilängidini gwani yigo'ro yalu."

*Geradalu gwudi Üräjäliming
(Mätä 24.15-21; Murkuj 13.14-19)*

²⁰ "Ma ji ma aang enggada Üräjäliming ma gwu'tulu änänü ngwudi güwän, ngaa be lenge ndi ari geradalu gwüngün gwuma be ja gito. ²¹ Ngwüji ngwanni ngwuju Yäwüdiyä ngwa abra giyenala, a ngwüji ngwanni ngwa ji 'dunu aar 'tü

aar abrada poor, a ngwanni ngwoo gītāny, aa'ti ngwo'rada 'dunu. ²² Ngwuja'ri ngwee ngwuru gimra ngwadi ji nunnu a ngwuja'ri āti ngwāyānū ngwanni ngwūllinā kitabanu gidi Ngwaalu. ²³ A be dīrbā da ji dipa ngwaw ngwanni ngwuju ngwari ngwe na ngwanni ngwi'riya giyomon giyoo! Ndi ari dīrbā da ji dipa gīdiyāngālū a gūündā ga i'di ngwūjū ngwoo. ²⁴ Ngwa aar je 'rinye ngwa aar je ummi ngwa aar je giki yirna ye ngwa aar ngwe badalu giyen 'dar. A Ūrājālim gwa ngwūjī ngwuru Garany ru'ti yora ye 'di a gaji gegen gadi ge Ngwaalu ari medadi.

²⁵ Yi'remna ya ji gilingen, gīdūūwā na giyururum. Gīdiyāngālū ngwūjī ngwa ji gīyündā a ngwa je yedeny eny gwani dudu didi yaw. ²⁶ A ngwūjī ngwāyīnī yedenyo giyi'ral yanni yadi ārrīnī gīdidlā, ngwong ngwa lagadalu kerala. ²⁷ Kaji nggoo la be enggada Gījū gidi Dījī dūmnā ga ūllā gīyībā'rālā yiima ye na nājī gwe gwupa. ²⁸ Ma ji ma yi'ral ji ndi ji giyee, mātīnār bālū 'di'dāny aang 'di'rājī yi'rala yalu ngaa lenge ndi ari ū'rālū gwalu gwuma be ja gito."

²⁹ Ngwuje be mī'ricī ngwuja'ri ngwee, "Īriyār ngwāyālū gida'ri diru dimnigor a ngwa'ri 'dar. ³⁰ Ma ji manari ngwuma je engga ma aar 'tūdīnā ngwānī ngwegen ngaa be lenge ndi ari yirram yima be ja gito. ³¹ Yiru gu 'to no ma ji manari ngaa lima enggada yi'ral giyee yima ārrīnī, ngaa be lenge ndi ari yeleny yidi Ngwaalu yima be ja gito.

³² Nggwa je ci 'di'didanu lینگیدār ndi ari yi'ral giyee 'dar ya ji gwerre gwerre ndi ngwüjī ngwudi gimaad nggee gwenene bali. ³³ Gere na diyāng la dudi a be ngwuja'ri ngwūny ngwe'te pu ngwa'ti ngwa dudi a'tur.”

Jaralu ngwäy ngwe aang otaci Ngwaalingalu

³⁴ “Arnganar ndi ari aa'ti yigor yalu ya je gändäji ndi ami'ra gwudi lingen ara je di'rica rlälīyī ara je yigor pīcī yi'ralanu yidi lingen. Ngaa la'ti lengeca gomom nggā'dī ga je dīrbānālū ga je gwū'rübājälū nono gwele ngwū'dibā. ³⁵ Ndi ari gadi ilijā ngwūjälū 'dar gīdīdlā. ³⁶ Jar balu ngwäy ngwe aang otaci Ngwaalingalu giyomon-alu pipi'ri'ti ngaa ji ngaa burni ndi 'tū giyi'ralanu giyee yanni yaji ya ji. No ngaa ji ngaa dūnā Gījū gidi Dīji dūmnā ngwäyānū.”

³⁷ Ating ji ndi enggaci ngwūjū ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu kobanu lingen le a be dilu de ating be ele ngwuja gidotrala gicaar Gidotr gidi Ngwūminīti. ³⁸ Ati be ngwūjī elada 'tu'tu dilu danu ndi geraja lānī kobanu.

22

Yāwūdā gwurlanu Yīcu gwe

(Mātā 26.1-5; Murkuj 14.1-2; Yuwana 11.45-

53)

¹ A gaji ji gito gidi Yī'rīnyīnā yidi Līgī'ra yidi Ngwūyāwūd yicaar je Dambdani.* ² A ngwur'dal

* **22:1** 22.1 Ngwūyāwūd ngwati ape Yī'rīnyīnā yidi Līgī'ra aar diwayini gaji gannī gī'tūyā je ge Ngwaalu ken gani Mijir. Gwuruj 12.1-27

ngwanni ngwuru ngweleny ngwoortanga le ngwudi yobo, ati aar na ji ndi minī gay gadi aar ge määtä Yicung aar 'rinye anaku iti je gu yedeny ngwüji. ³ A dijego'rr äni ndi Yäwüdä gwanni gwati aar ci Äjögäryüti ngwoo'ranu ngwudi Yicu ngwoo ngwuru 'di na rom. ⁴ A Yäwüdä ele aar ondaji ngwur'dal ngwe ngwanni ngwuru ngweleny a lanni liru yi'ra yidi gwu'tulunga gwanni gwati angida gobo ndi ari awa gwugwurlanu Yicu gwe ngwuje ätä. ⁵ Aar jayanu yi'ral ye giyee aar änni ndi ari aar ätä ngwü'rinyä ngwoko. ⁶ A nginde gwani Yäwüdä änni. Ating ji ndi minī gay gadi je ge mätiji Yicung yu'rimi aa'ti ngwüji ngwa ji.

Gege'te mama gwudi eny yi'rinyinä yidi Dambdani

(Mätä 26.17-25; Murkuj 14.12-21; Yuwana 13.21-30)

⁷ A be gomom ila gidi ligi'ra (ganni gati aar gu m'riini nono yirany ye yiru ngwamal) komon gidi yi'rinyinä yidi Dambdani. ⁸ A be Yicu ükäji Butrujing je Yuwana gwe ngwuje ci, "İndär aang gege'ta yi'ral mama ar ape yi'rinyinä yidi Dambdani."

⁹ Aar be ci, "Nga gwüminä ndi nyii gege'ta yi'ral giyee ne gwe?"

¹⁰ Ngwuje be ci, "Ma aang ji ndi äni kündär, ngaa la mbudi gurnga le gapu diiti didi yaw. Ngaa be gwujani ngwu'dun ngwanni ngwad-ing gu äni, ¹¹ ngaa ci diju didi ngwu'dun ngwoo, 'Doorta daru ngwu'dun ngwanna ngwudi

yirñü ngwanni ngwadi nyii gu eny ngwony ngwudi yi'rinyinä yidi Dambdani ngwoo'ra ngwe ngwüny?' ¹² Nginde ga je be enggaci ngwaalinga alu nggwe ngwongranu ngwügilicinä ngaa gege'ta yi'ral mama ngenone."

¹³ Aar ele aar mbuji yi'ral yiru gu anaku ca je gu Yicu. Aar gu gege'te yi'ral mama yidi yi'rinyinä yidi Dambdani.

Eny gwudi Deleny

(Mätä 26.26-30; Murkuj 14.22-26; 1 Küründüj 11.23-25)

¹⁴ Anni ma gaji gidi eny ila, a Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwükajäär je ngwüngün jalu gidimbürälü ndi eny. ¹⁵ A je Yicu ci, "Äny gwüjädi gu gwulleny ndi ar eny Giyi'rinyinä giyee yidi Dambdani gwerre gwerre ndi gomoni ila gidi yi'rendeny yüny. ¹⁶ Ndi ari nggwa je ci, ya'ti a be yinje eny 'di aar ila aar gu ru giyelenyanu yidi Ngwaalu."

¹⁷ Ngwape ginya ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwuje be ätäädä ngwuje ci, "Apar a gu emadanu gwüpäng. ¹⁸ Ndi ari nggwa je ci nggwa 'ti ba be rüdi gwadi iyyi ginya gidi yügiri giyee 'di a ngwuja'ri ngwudi yeleny yidi Ngwaalu mbuti."

¹⁹ A ngwube o're ngwape gona ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwü'ränü ngwätädä ngwuje ci, "Ngwanginu ngwüny ngwuru ngwee ngwüdidinä ngwani nga nga. Ärrär je gu no yani diwayini gwüny 'danggalu."

²⁰ Anni ma aar medaji enying, ngwo're ngwape ginya 'to ngwari, "Giny nggee giru gidi gekajidi gwanni gwuyang gwudi yin yüny yirädälü gwani

nga nga. ²¹ A be guy gidi a'ri gwanni gwadiny gwe gwurlanu nggo giju nyii ge gwüpäng ngene gidimbürälü. ²² Giji gidi Dijji dümnä gadi ele anaku ge'taja gu Ngwaalu a be wäjäj bi gidiji dannidadi gwurlanu nginde gwe." ²³ A ngwoo'ra ngwüngün otajidalu ndi ari yärü gwaadi ru gwanni gwadi ärrü yi'ral giyee.

Garnati ndi ari yärü gwupana yelenya

²⁴ A 'to aar ji ndi garnati ndi ari yärü gwuru gwanni gwupana yelenya 'denggenanu. ²⁵ A je Yicu ci, "Ngweleny ngwudi didlä ngwati ruyi ngwüjü yelenya yiima ye a lanni lati pi yelenya, lati jada ndi a je ngwüji ortada ndi ari lijaw yiguri ndi ätäda ngwüjü. ²⁶ A be nga nga lä'tüdi ladi gu ru no. A manni gwanni gwupana 'danggalanu ngwo'ralu ngwuru ngwoko, a gwanni gwaru gwuru deleny, ngwo'ralu ngwuru nono dinäd. ²⁷ Ndi ari yärü gwanni gwupana, gwanni gwati jalu gidimbürälü ngweny ya gwanni gwati äpiji ngwüjü yiiru aar eny? Gwä'tüdi gwanni gwati jalu gidimbürälü ngwenye? A be äny nggwo pa 'danggalu gwuru nono gwele gwati äpiji ngwüjü yiiru aar eny. ²⁸ Nga nga liru lanni liju nyii le gidirbänü düny. ²⁹ Anaku ätädaär nyi gu Papa gwüny yelenya, ya je gu ätäda 'to, ³⁰ nunnu ngaa ji ngaa jalu ngaa iyä aang eny giyelenyanu yüny ngaa jalu ngwudu'rala ngaa pi yelenya giyilü yidi Yijiräyil yanni yiru 'di na rom."

*A Yicu pälü nyi'rini gwe gwudi Butruj
(Mätä 26.31-35; Murkuj 14.27-31; Yuwana
13.36-38)*

³¹ A Yicu ci Butrujing, “Jamaan, Jamaan! Di-jego'rr dibupa ndi aar je idäji aar je ürnäjänü nono gwele yona. ³² A be äny gwuma otaci Ngwaalingalu gwani nga, ndi ari aa'ti ämnü Ngwaalu gwunga gwa mi'rati. Ma be ari nga gwuma jo'renyana, nga be ojemeye ngwanggalu nono 'to.”

³³ A be Butruj ci nu, “Deleny, äny nggwo mama, nda gwele aar nje giki korkon gwüpäng ma ayi ru nda ayi gwüpäng.”

³⁴ A be Yicu ci, “Gwani Butruj, nggwang ci, gwene gwerre gwerre ndi gokto urri, nga gwa nyi'rini yomonanu tä'ril (3) ndi ari nga gwülingidiny.”

³⁵ A je be Yicu otacalu ngwuje ci, “Gaji ganni gükäjä je ge ngaa 'ti apana ngwü'rinyä ngaa 'ti apana dürädä dere ngaa 'ti apana ngwüdänü. Yi'ral yere yirñide?”

Aar ci, “Bäri, yere ya'ti ju.”

³⁶ Ngwuje be ci, “A be gwenene, gwanni gwäti ngwü'rinyä ngwuje apani ngwapani dürädä 'to, na gwanni gwa'ti äti galala, ngwellang direda düngün ngwellang. ³⁷ Yüllinä kitabanu yaru nu, ‘A nginde gwuma aar äcidi ngwüjingä le ngwanni ngwuki.’ Nggwa a je ci ndi ari ya gu ru 'dünggüny. Yäy yanni yaru ye gitab 'dünggüny giyo be ndi gu elada.”

³⁸ Aar be ci, “Gwani deleny yalal giyo rom.”

Ngwuje be ci, “Yimbutu.”

A Yicu otaci Ngwaalingalu Gidotrala gidi Ngwüminiti

(Mätä 26.36–46; Murkuj 14.32–42)

³⁹ A Yicu 'di'ri ngwugatani gündärä ngwallu ngwaalu ngwating gu ele yomon reny Gidotr gidi Ngwüminiti, a ngwoo'ra ngwüngün 'di'ri 'to aar gwujani. ⁴⁰ Anni ma aar obani ngwuje ci, “Otarar Ngwaalingalu ndi ari nunnu aa'ti la je idäji.” ⁴¹ Ngwube 'tänü gwere gwoko 'ter ngwuje gatanalu ngwülli ngwüjürbälü yirku ye ngwotaci Ngwaalingalu. ⁴² Ngwari, “Papa, manari nga gwüminä, äpädiny iying dirbä ndee a be aa'ti ya ru anaku mininje gu aar be ru anaku minä je gu nga.” ⁴³ A määtä a gi'rr gidi Ngwaalu 'tädälü kerala ngwor'temaja. ⁴⁴ Iya gu yi'rendeny giyee yedenyo ngwotaci Ngwaalingalu gwulleny 'di ngwiri nono a yaana yüngün ru nono gwele yinä yikadalu gidiyängälü.

⁴⁵ Anni mung 'di'ra ndi otaci Ngwaalingalu ngwukwodalü ngwoo'ra ngwüngün, ngwila ngwuje mbuji lima je runi ape 'di a je yar mi'ri aar ndri. ⁴⁶ Ngwuje ci, “Ange gwuru gwändrijängää. 'Di'rärälü aang otaci Ngwaalingalu nunnu aa'ti la je idäji.”

Aar määtä Yicung

(Mätä 26.47–56; Murkuj 14.43–50; Yuwana 18.3–11)

⁴⁷ Gaji ganni gima aar ge ji ndi ondaji ngwoo'ra ngwe ngwüngün no, a ngwüji anda ngwonyadu a je gur oda nggoo gani Yäwüdä ngwoo'ranu ngwüngün ngwuru 'di na rom ngwube 'donggaci Yicu gwading aganni giyenenanu yimada. ⁴⁸ A

be Yicu ci, “Yäwüdä, ii a gwadi gwurlanu Giji ge gidi Dijji dümnä ang ätädä ngwüjü aganni gwe gwunga änying giyenenanu?”

⁴⁹ Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu engga yi'ral yadi gu ru no aar ari, “Gwani deleny, nyii mi'ridi yalal ye?” ⁵⁰ A määtä a gur ge'te 'denggenanu mi'rri dinädä de'te didi dir'dal dannu diru gi'ra, ngwü'ridä länälü lidi gaama.

⁵¹ A je Yicu ci, “Mar gäbücär yi'ral giyee!” Ngwümäätä ngwakani länä nono lidi dinäd ndoo, ngwu'ri nono.

⁵² A Yicu ondaci ngwur'dala ngwanni ngwuru ngweleny ngwoortanga le ngwanni ngwuru yi'ra yidi gwu'tulu ngwanni ngwati etadi kobo a mbumbunga lanni lindädi 'dünggüngün ngwuje ci, “Ngaa lindädiny yalal ye a yura nono minyi ni ru diji di'di'riyā yärä?” ⁵³ A lati pa ji yomon reny ngwämrä kobo ngaa 'ti ädinä ndiny alliji guy nono. A be gaji galu giru be nggee, dirim dadi be ape yelena.”

A Butruj nyi'rini Yicung

(Mätä 26.57-58,69-75; Murkuj 14.53-54,66-72; Yuwana 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Aar be määtä no, aar okta aar gwe ele ngwu'dun ngwudi dir'dal dannu diru gi'ra. A je Butruj gwujani gwodan ngwü'tänü.

⁵⁵ Anni ma aar muji ligä kubanu kayanu aar gu ji gwüpäng, a Butruj ele aar le jalu. ⁵⁶ A gera giru dinäd enggada Butrujing gwujalu giligälü, ngwümätä ngwüriyi ngwäy nono mama ngwari, “Gur nggee gijar le.”

⁵⁷ A be a Butruj nyi'rini. Ngwari, “Daw ndee, gwa'ti nyi lingidi.”

⁵⁸ Gwoko no, a diji de'te enggada ngwuci, “Nga nggwee, a gwuru gwegen.”

A Butruj ci, “Guru, nggwä'tüdi!”

⁵⁹ Anni ma gaji ele o're a diji de'te ari, “Didanu diji ndee dijaar de 'to diru 'to didi Jäliling.”

⁶⁰ A Butruj ci, “Guru, ngwuja'ri ngwee ngwara ngwe ngwa'ti nje lingidi.” Gaji ganni giming ge ji ndi ondaji no, a gokto urra. ⁶¹ A Deleny gwurlalu ngwombaji Butrujing 'ti'tog. A Butruj diwayini ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Deleny, ndi ari, “Gwene gwerre gwerre nda gokto urri, nga gwuny nyi'rini yomonanu tä'ril (3) ndi ari nga gwülingidiny.” ⁶² A määtä a Butruj 'tü poor ngwari aring gwu'ri cicir.

*Aar ärrä Yicung yidäpängä
(Mätä 26.67–68; Murkuj 14.65)*

⁶³ A ngwüji ngwanni ngwuju ndi etadi ndi Yicu ärrä yidäpängä aar pi. ⁶⁴ Aar gekaci ngwureda ngwäy aar be pi ati aar ci, “Allija 'di yijirä ndi ari yärü gwanni gwümi'ridängä?” ⁶⁵ Aar lo yi'ral ye yonyadu yiki.

*A Yicu ji ngweleny ngwudi yämrä ngwudi
Ngwüyäwüd
(Mätä 26.59–66; Murkuj 14.55–64; Yuwana
18.19–24)*

⁶⁶ Anni ma ngwalu u'ri, a mbumbunga na ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny a ngwoorta ngwudi yobo o'rajidalu ngwämrä aar je üktijä Yicung. ⁶⁷ Aar otacalu aar ci, “Manari nga gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, ci nje gu.”

A je be Yicu ci, “Ma je ondaci nga la'ti liny ämnäcī ⁶⁸ a ma ji otacalu nga la'ti liny gwä'räcänü. ⁶⁹ A be 'tu'tu gwene Giji gidi Diji dümnä gadi be jalu kuyala gidi gaama gidi Ngwaalu ngwanni ngwuru yiima.”

⁷⁰ A ngwüji otacalu 'dar aar ci, “A gwuru be Giji gidi Ngwaalo?”

A je Yicu ci, “Ngaa laru gu 'tu mama äny gwuru.”

⁷¹ Aar ari, “Ange gwuru gwümīnār mana a lima 'dingini ngwuja'ri ngwü'tüdi ngwulemanu ngwüngün!”

23

Aar apada Yicung gideleny dani Bilatij

(Mätä 27.1-2,11-14; Murkuj 15.1-5; Yuwana 18.28-38)

¹ A ngwüji 'di'rälü 'dar aar apada Yicung ndi deleny dani Bilatij. ² Aar ü'ridä ngwuja'ri nono aar ari, “Nyii limbuju, guru nggee ndi dudiyi ngwüjü ngwäri. Nginde ginijä ge'teng dulba dani Gayijar deleny didi Rumang ngwari nginde gwuru gwani Gwubrutar yelenya gwuru deleny.”

³ A no a Bilatij otaci Yicungalu ngwuci, “Nga gwuru deleny didi Ngwüyäwüde?”

A Yicu ci, “Yäy anaku ara gu.”

⁴ A be Bilatij ci ngwur'dala ngwanni ngwuru ngweleny a ngwüji 'dar ngwanni ngwuju ngeno nu, “Nggwa'ti mbojaja guru nggee yi'ral nono yere yanni yadi nyi gu gekaji.”

⁵ Aar be 'donyalu 'tī'tībūny aar ci, “Gur nggee gati lagaci ngwūjū ngwuja'ranu, gati gwogaji ngwūjū ngwuja'ri ngwe ngwūngūn ngwaalu 'dar Yāwūdiyā, Jālīl 'di ngwobana ngene.”

Aar dinga Yicung gideleny dani Yirūdiŋ

⁶ 'Dingina gu Bilatij ngwūriny ngwani Jālīl no, ngwutalu manari gur nggee giru Dījālīl. ⁷ Anni mung gu lenge ndi ari Yicu gwuru gwudi Jālīling deleny dūngūn diru dani Yirūdiŋ, ngwudinga ndi Yirūdiŋ gwanni gwuju kaji nggoo Ūrājālīm.

⁸ Anni ma Yirūdiŋ ele ngwengga Yicung ngwujayanu gwuleny. Anaku mīning gu 'tu'tu gaji golanu ndi engga ndi ari gwu'dingining gwe gwuleny ngwujada ndi engga yiima 'dūnggūngūn. ⁹ A Yirūdiŋ otacalu ngwuja'ri ngwe ngwonyadu, aa'ti Yicu gwā'rācānū yi'ral ye yere. ¹⁰ A ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ngwoortanga le ngwudi yobo aar ji ndi dūnālā aar ondajaji giyi'ral yegen yanni yū'ridādāār je Yicung nono. ¹¹ A Yirūdiŋingā gwu'tulu gwe gwūngūn ārri Yicung yīdāpāngā aar giki direda dijaw didi yeleny aar gwā'rācā Bilatijing. ¹² Gomon nggoo Yirūdiŋingā Bilatij gwe lanni liru gūwān gwerre, aar ru ngwumaad.

Aar pīcī Yicung yelenya gwani yi'rany

(Mātā 27.15–26; Murkuj 15.6–15; Yuwana 18.39–19.16)

¹³ A Bilatij urnidi ngwur'dala ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga lanni liru yi'ra na ngwūjī 'dar gwūpāng. ¹⁴ Ngwuje ci, “Nga nga lāpījīny guru nggee nunnu gati lagaci ngwūjū

ngwuja'ranu ngwuje dudiyi ngwü'di'ri yäärä ye. A be giminy otacalu gwenene ngwäyänü 'danggalu giminyi 'ti mbojaja ngwuja'ri nono ngwanni ngwara ngwe 'dünggüngün. ¹⁵ Na Yirüdij 'to gwa'ting mbojaja ngwuja'ri nono, no gwuma aar nje gwä'räcä. Yere ya'ti yärrüng je yadi gäbici ngwayi. ¹⁶ Yäy gu no, gwunyi be pi 'dogo gwunyi gatalu.”*

¹⁸ A be ngwüji 'dar ürri dula, aar ci, “Rinyiti ngindeng nje be gätijä Barabajingalu.”

¹⁹ Barabaj gwümäätär aar giki giyi'ral yärrüng je kündär nggwogaji ngwüjü ndi 'di'riyä yärä na ngwu'rinyidi.

²⁰ Minä gu Bilatij ndi gata Yicungalu, ngwo're ngwuje päcälü mana. ²¹ Aar 'donyalu 'ti'tibüny aar ci, “Pädi kü'ri ngwayi!”

²² O're a je Bilatij otacalu gomonanu ganni giralu tä'rül, ngwuje ci, “Ange gwuru yi'ral yiru ange yanni yärrä je gur nggee? Äny ga'ti nyi mbojaja yi'ral nono yanni yadi gäbici ngwayi, no ginyi pi 'dogo nyi gatalu.”

²³ Aar be määtä aar 'donyalu 'ti'tibüny aar ürri dula gwulleney aar bupi ngwayi. Aar je 'dengenaci dula degen. ²⁴ No a Bilatij mi'rini ki'ra ngwuje ämnäci buping gwegen. ²⁵ Aar je gätijä guralu ganni gimäätär aar giki giyi'ral yärrüng je ngwugwogaji ngwüjü ndi 'di'riyi yärä, ngwu'rinyidi Ngwuje be ätä Yicung aar ärri yi'ral yanni yibupaar je.

* **23:16** 23.16 Yitab yoko yati ari, “Yibüpinä 'dünggüngün gwani Bilatij nding je gätijä dijälü de'te pu komon gegen gidi yi'rinyinä yidi Dambdani.”

Aar pä Yicung kü'ri gimamindanu
(Mätä 27.32-44; Murkuj 15.21-32; Yuwana
19.17-27)

²⁶ Anni ma aar ape aar gwe ele, aar mbuji guru ge'te gidi gen gani Giruwan, gur gani Jamaan go'ra gītāny, aar üpiyi güü'ri, ngge gwujani Yicung. ²⁷ A ngwüji ngwonyadu gwujani Yicung na ngwaw ngwanni ngwinädi je Yicu 'di aar rüniji. ²⁸ A Yicu gwurlalu ngwuje ci, “Lani yera yidi Üräjäliming, nyii 'ti ärädi, ärädär yigo'ro yalu na yiji yalu. ²⁹ Yomon ye'te yila yanni yada ye ari yiwaya aang ari, ‘Äji jaying nono gwudi ngwaw ngwanni ngwuru yurum, äji jaying nono gwudi ngwaw ngwanni gwa'ti lingiti aar 'ti i'riya a'tur!’

³⁰ La be ci yeno, ‘Acaji nje’
 a yidotra, ‘Gwü'rübäji njälü.’

³¹ Ndi ari manari lärriny gu no gwanni gwuru da'ri digilä, ya be ru'taa 'danggalu lanni liru yü'ri yundu?”

³² Aar apa ngwu'ramu rom ngwadi aar je 'rinye Yicunga le. ³³ Anni ma aar le obani ngwaalu ngwucaar je ngwaalu gwudi guya gidi gi'ra gidi diji,† aar je pä giyü'ri ngwu'ram ngwe ngwoo rom. De'te aar pä kü'ri kaama a de'te aar pä kü'ri kängir. ³⁴ A Yicu ari, “Papa, düdänijä jänü, ngindenga la'ti lingidi ndi ari gilo ndi ärri ange.” Aar gatu yu'ru aar gigini ngwuredanu ngwüngün.

23:30 23.30 Ujija 10.8 † **23:33** 23.33 Ngwaalu ngwo ngwuru gidotr ngwuru nono guya gidi gi'ra gidi diji.

³⁵ A ngwüji dünälä aar ji ndi ombajidi, na ngwüji ngwanni ngwuru yi'ra ngwuju 'to aar äri ngwimä aar ari, "Nginde gwügilängidiyā ngwüjü ngwu'ter gäbicär 'di ngwügilängidiyi ligo'ro lüngün manari gwuru gwanni Gwubru-taar yelenya gwanni gwäbrä Ngwaalu."

³⁶ Na gwu'tulunga 'to aar ondaci Yicung yidäpängä. Aar ape yaw yula aar 'donggaci aar je ätädä nunnu ngwuje iyī ³⁷ aar ci, "Manari nga gwuru 'di'didanu Deleny didi Ngwüyäwüd, gilängidiyā ligo'ro lunga."

³⁸ Aar ulli ngwuja'ri kü'rälä ngwaru nu, DE-LENY DIDI NGWÜYÄWÜD DIRU NDEE.

³⁹ A du'ram de'te ndoo dipädäär je le giyü'rälä ngwürrä Yicung ngwuja'ri nono ngwullo ngwuci, "Nga gwä'tüdi gwanni Gwubrutaar yelenya? Gilängidiyā ligo'ro lunga nje gilängidiyāni 'to!"

⁴⁰ A du'ram de'te ndoo girinya ngwuci, "Nga 'to, yedeny ya'ti ang itī Ngwaalo? Anaku ürküdiyäär nje gu ngindenga le, ⁴¹ nda mätinä mama giyi'ral yege yanni yärrī nda je yiki. A be gur nggee ga'ti ärrü yi'ral yiki."

⁴² Ngwube ari, "Yicu, diwayininy ma ji ma ang äni giyelenyanu yunga."

⁴³ A Yicu ci, "Äny gwa ang ci 'didanu gwene nda la ji gwüpäng kerala."

Yi'rany yidi Yicu

(Mätä 27.45-56; Murkuj 15.33-41; Yuwana 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ A dirim elalu mogeny 'tu'tu gilingen lidünälä, 'di a lingen ele ngwuru tä'rīl. A

dired dannu dati ji gidiliganu kobo diritinänü gidiliganu ngwuranu rom.

⁴⁶ A Yicu urnidi dula gwuleny ngwari, “Papa, gwang ätäda ligi'rimä lüny kuyanü gunga.” Anni mung gu ari no, ngwugatu düwä ngwayi.

⁴⁷ Anni ma gu gur giru gi'ra gidi gwu'tulunga engga yi'ral giyee no, aar gäbici ngwortada Ngwaalinga ngwari, “Didanu diji ndee diru diji didünälü.” ⁴⁸ A ngwüji 'dar ngwanni ngwuju ngenone giyi'ral giyee, anni ma aar engga yi'ral giyee aar o're limäätänä yigoralu. ⁴⁹ A ngwüji 'dar ngwanni ngwülingidi Yicung na ngwaw ngwanni ngwindäär le 'tu'tu Jälil, aar dünä ngwaalu ngwolanu aar ji ndi ge'te yi'ral giyee ngwäy nono.

Gatidi gwudi Yicu

(Mätä 27.57-61; Murkuj 15.42-47; Yuwana 19.38-42)

⁵⁰ A gur ge'te ngwüjänü ngwudi ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd gani Yüjib giru diji dijaw didünälü. ⁵¹ Ga'ti ngwuja'ri ngwudi ngweleny jädanü na ärrü gwanni gwärräär gwe Yicung. Gati ji Yäwüdiyä kündär gani Rama. Giru ngwüji ngwanni ngwati ji ndi dünici yelenya yidi Ngwaalu. ⁵² Ngwele ndi Bilatij, ngwotacalu ngwanginu ngwe ngwudi Yicu. ⁵³ Ngwüllälälü ngwape ngwüpä direda nono ngwuge'te gidi-momanu dannu diyang da'ti aar gu gäti dijänü dipidäär ngwur'da. ⁵⁴ Gomon nggoo giru gidi Ja'rimani aar jici gomom mama ganni gadi ila giru Kwo'ra tä'räl.

⁵⁵ Ngwaw ngwanni ngwändäär Yicunga le 'tu'tu Jälil, aar 'di'ri aar gwoda Yüjibing aar enggada dimomo na awa lege'ta gu ngwangina ngwüngün. ⁵⁶ Aar be kwodalü aar ro gwudu'rula aar ge'te yila. Aar be jalu gomom nggoo ganni giru Kwo'ra tä'r'il aar gatu düwä anaku aru gu yobo.

24

'Di'ri gwudi Yicu

(Mätä 28.1-10; Murkuj 16.1-8; Yuwana 20.1-10)

¹ Gomom ganni giru gi'ra giyomon yiru Kwo'ra tä'r'il, 'tu'tu dilu danu, a ngwaw apani gwudu'rula nggwo gwürüdäär aar elada gidi-momo. ² Aar mbuji di'rimünä dima äbrini kiy gidi dimomo. ³ Anni ma aar äni, aar 'ti be mbuja ngwangina ngwudi Deleny dani Yicu. ⁴ Anni ma je gwe ngwaalu ji ndi elalu giyi'ral giyee, no a ngwüji rom (2) ngwugenna ngwureda ngwubidu pupu'rul ila aar je dünäcälü. ⁵ Yedeny ye no, a ngwaw jürbälü yirku ye gidiyängälü. A je be ngwüji ngwo rom ci, "Nga larra ma aang mini dijälü dannu dimidu ngwüjänü ngwanni ngwayu?" ⁶ Nginde gwa'ti ngene. Nginde gwuma 'di'ri! Diwayinar ngwuja'ri ngwanni ngwucara je ngwe anni ja le na Jälil ndi ari, ⁷ 'Giji gidi Dijji dümnä ga aar määtä ga aar ätä ngwüjü ngwanni ngwuki, ga aar pä kü'rälä ga jalu yomon tä'r'il ga 'di'ri gimidu.'" ⁸ A'ti ngwaw diwayina ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwaru ngwe.

⁹ Anni ma aar o'ra, aar ondaci ngwo'ra ngwudi Yicu ngwoo ngwuru 'di na gwe'te (11) ngwüjängä le ngwu'ter ngwuja'ri ngwee 'dar. ¹⁰ Ngwaw ngwo ngwuju ngwani, Märiyäm gwani Mäjädäliyä, na Juwana na Märiyäm nanni gwudi Yagub, ngwaw ngwanu ngwoko aar ondaci ngwo'ra ngwükäjäär je ngwudi Yicu ngwuja'ri ngwe 'dar. ¹¹ Aar 'ti be ännäcä ngwayu ndi ari ngwuja'ri ngwudi ngwaw ngwuru nono 'tur 'denggegen. ¹² A'ti Butruj 'di'rälü ngwugwala-janu ngwele gidimomalu. Ngwüllänü ngweng-gada direda diru lari dijalu 'dogo di'rukundanu, ngwo'ra 'dunu a gwe ngwaalu elalu giyi'ral yanni yima ji.

*Kayalu gidi ele Imawaj
(Murkuj 16.12-13)*

¹³ A gomom nggoo ge'te ge'te, ngwoo'ra rom ngwudi Yicu ngwändädi ngwu'dunanu ngwani Imawaj ngwujica Üräjäliming ngwati aar gu ele bränü kwo'ra tä'räl. ¹⁴ Aar ji ndi gagitajidi ngwuja'ri giyi'ral 'dar yanni yima ji. ¹⁵ Jar gu ndi gagitajidi ngwuja'ri ngwe no, a je gu Yicu obanano aar le ele. ¹⁶ A je gong gimine määtä aar ji yigoralu mürüd ndi lenge ndi ari nginde gwuru.

¹⁷ A je Yicu otacalu ngwuje ci, "Ngwuja'ri ngwuru ange ngwugagitajida je kayalu?"

Aar ji 'räl aar ji ngwäyänü kürüng. ¹⁸ A gwe'te 'denggenanu gwani Keleyopaj otacalu ngwuci, "A gwuru tani dirnü de'te pu Üräjälim danni da'ti lingidi ndi ari yiru ange yanni yima ji yomon yanu giyee yima ele?"

19 A je Yicu ci, “Yiru ange?”

Aar ci, “Yanni yima ji ndi Yicu gwudi Najrang. Yicu nggwee gwuru dijir dāti yiima yipa giyi'ral na ngwuja'ri ngwäyänü Ngwaalu na ngwüji 'dar. 20 Ndi ari awa a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ngwelenyanga le ngwäri gwuma aar ape aar ätäädä ngwelenya aar 'rinye, ndi ari aar pä kü'rälä. 21 Nyii mine ji ndi ge'taji nginde gwuru be gwanni gwadi ü'rä ngwüjälü ngwudi Yijiräyil! A na mine yidi ange giyee 'dar, yima äti gwenene yomon tä'räl. 22 A be o're a ngwaw ngwoko ngwäri allijalu ndir. Ngwändädi gidimomalü 'tu'tu gwele dilu danu 23 aar be ari lima 'ti mbuja ngwangina ngwüngün. Ngwaru nu, länggädi y'irrä yanni yondaja aar je ci nginde nggwo gwumidu. 24 A be loko 'dänggäränü 'di'ri aar ele gidimomalü aar mbuja yi'ral yäti ngwäyänü anaku aru gu ngwaw aar 'ti be änggädi ngindeng.”

25 A je be Yicu ci nu, “Nga nga larra ma gu ru ngwe'rr no, nga lami'ratu ndi änni ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwondaja je ngwijir! 26 Ya'ti gu manni rüdi ndi ari gwanni Gwubrutar yelenya gwadi iyä dirbä ndee ku gwerre gwerre 'di ngwube äni ndi näjini gwüngün kerala?” 27 A je Yicu enggaci ngwuja'ri ngwündäjinä giligo'ro lüngün giyitabanu ndari yädäälü ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwullu je Müjä na ngwanni ngwullu je ngwijir 'dar.

28 Anni ma aar ji gito gito kündär ganni gindädäär gu, a Yicu arri nono gwadi elada gweere. 29 Aar määtä aar 'donyalu 'tibüny aar

ci, “Ar jalu lingen lima ele ngwalu ngwadi ru degera.” A no ngwele aar le ji.

³⁰ Anni ma aar jalu ladi eny, ngwape yona ngwuje ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwuje ü'ränü ngwuje ätäädä. ³¹ A'ti ngwäy ngwegen igitinä aar lenge ngindeng ngwuje be dudalu ngwäyänü nyirül. ³² Aar otajidalu aar ari, “Ya'ti nje na mine u'diyanu 'tur giyigoranu gwele ma aar nje enggaci aar nje ondaci ngwuja'ri ngwaru ngwe yitabo?”

³³ Aar gu 'di'rädänü puprang ngeno aar o're Üräjälim. Ngenone aar mbuji ngwo'ra ngwoo ngwuru 'di na gwe'te (11) ngwudi Yicu ngwo'rajidalu gwüpäng ngwüjängä le ngwoko ³⁴ aar ji ndi ari, “Yiru gu 'di'didanu, Deleny dima 'di'ri nginde gwü'tädijä Jamaaningalu!” ³⁵ A je 'ti ngwoo'ra ngwoo rom enggaci yi'ral yanni yima ji gwele kayalu, a awa aar lenge ndi ari Yicung gwuru anni mung ü'rü yonanu.

*A Yicu 'tädjä ngwo'ralu ngwüngün
(Mätä 28.16–20; Murkuj 16.14–18; Yuwana 20.19–23; Yiiru 1.6–8)*

³⁶ Ju gu na ngwoo'ra ngwoo rom ndi ondaji ngwuja'ri ngwoo no, a Yicu ila ngwüdünä gidiliganu 'denggen ngwuje aganni ngwuje ci, “A adatalu ji 'danggalu.”

³⁷ Aar allalu kwodber a je yedeny eny gwulleny aar ji ndi ari länggädi gibo'rra. ³⁸ A je be nginde ci nu, “A larra ma ara je yedeny eny? Ange gwuru ngaa be allalu kwodber a ümimänü ji giyigoranu yalu giyi'ral giyee? ³⁹ Änggädär 'di ngwuy ngwüny nga engga yora yüny. Äny

gwuru. Akaniny nono ngaa lenge ndi ari gibo'rr ga'ti äti ngwangina ngwu'ti äti yuya nono änggädä je gu 'dünggüny." ⁴⁰ Anni mung gu ari no, ngwuje enggaci ngwuy na yora yüngün. ⁴¹ Anni aa'ti aar na ämnä giyi'ral giyee lapana je jayanu gwulleny a je le ngwaalu elalu, ngwuje otacalu ngwuje ci, "Ngaa läti ngwony ngwere ngene ngwudi enye?" ⁴² Aar ätädä ngwuuma ngwoko ngwumanu ⁴³ ngwuje ape ngwuje eny ngwäyänü ngwegen.

⁴⁴ Ngwuje be ci nu, "Yi'ral yiru giyee yanni yenggaca je anni jar na, ndi ari yi'ral 'dar yanni yüllinä yani äny kitabanu gidi Yobo yidi Müjä na yanni yullu je ngwüjir na yidi Mäjimür yadi ele ndi äti ngwäyänü." ⁴⁵ Ngwuje igitiyi yi'ranya yegen ndi lenge ngwuja'ri ngwudi yitab. ⁴⁶ Ngwuje ci nu, "Yiru giyee yanni yüllinä ndi ari, gwanni Gwubrutar yelenya gwadi iyü dirbä ngwayi gwa aar 'di'riyälü komon ganni gadi ru tä'rül ⁴⁷ na yüllinä 'to ndi ari ngwüji ngwondaci ngwüjü 'dar giyen ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwüriny ngwe ngwüngün nunnu aar jo'renyana giyi'ral yegen yanni yiki a je Ngwaalu düdänijänü. Aar enggaci ngwüjü 'dar, gwerre gwerre Üräjälim. ⁴⁸ Ngaa liru länggädi yi'ral giyee yiju na ngaa liru ladi ondaci ngwüjü ngwu'ter. ⁴⁹ Äny gwada je ükacä Lig'i'rimä lanni Liju'ru lanni laru le Papa gwüny. A be jaralu kündär ngene 'di a yiima üllä kerala aar je gu üllänü."

*Allu gwudi Yicu kerala
(Murkuj 16.19–20; Yiiru 1.9–11)*

⁵⁰ Anni mung je ape aar ngwe 'tänü kerel gito gito gidi gündär gani Bidaniya, ngenone ng-walliji ngwuy ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu gwani ngindenga. ⁵¹ Anni mung ji ndi ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani ngindenga, ngwü'di'ri ngwallu kerala. ⁵² Aar kwucalu yirku ye aar o'ra Üräjälim lijayanu gwulleny. ⁵³ Ati aar ele kobo yomon 'dar ndi elngaci Ngwaalinga aar je ortada.

cxxxvi

Laro Bible (Bible)
Laro NT

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Laro)

Contributor: ECS Diocese of Khartoum Translation Department

This text box needs to have content for PT9 to upload is to the DBL.
All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

80c639f7-4569-5ffa-a77d-5df4c223631f